МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ

Кафедра обліку та оподаткування

Кваліфікаційна робота

магістра

на тему: Облік і аналіз запасів на виробничому підприємстві ТОВ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Виконав: студент 2 курсу, групи 8.0713-оа-дн
спеціальності 071 Облік і оподаткування
освітньої програми Облік і аудит
І. О. Школьніков
Керівник: д.е.н., доцент Гринь В. П.
Рецензент к.е.н., доцент О.Р. Саєнко

ЗАПОРІЖЖЯ – 2025

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

Факультет економічний
Кафедра обліку та оподаткування
Рівень вищої освіти магістр
Спеціальність 071 «Облік і оподаткування»
Освітня програма «Облік і аудит»

ЗАТВЕРДЖУЮ:
Зав. кафедрою _____ Н.М. Проскуріна
«___»_____ 2024 р.

З А В Д А Н Н Я

НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ СТУДЕНТОВІ

Школьніков Ігор Олегович

1. Тема роботи: Облік і аналіз запасів на виробничому підприємстві ТОВ «МС АВІА-ГРЕЙД»
керівник роботи Гринь Вікторія Петрівна, д.е.н., доцент,
затверджені наказом ЗНУ від 29 грудня 2023 року № 2251-с.

2. Строк подання студентом роботи 03 лютого 2025 року

3. Вихідні дані до роботи: спеціальна література, законодавчі та нормативні акти, статистичні дані, дані обліку та фінансової звітності установи.

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити): розкрити економічну сутність запасів; дослідити значення і завдання обліку та аналізу запасів на виробничому підприємстві; надати характеристику діяльності ТОВ «МС Авіа-Грейд»; розробити напрями удосконалення обліку виробничих запасів на підприємстві; оцінити ефективність використання виробничих запасів; визначити шляхи підвищення використання запасів та управління ними на ТОВ «МС Авіа-Грейд»

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень): кваліфікаційна робота містить 19 рис., 17 табл. і 8 формул.

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Консультант	Підпис, дата	
		Завдання видав	Завдання прийняв
1	Гринь В. П. доцент	08.11.2024 р.	08.11.2024 р.
2	Гринь В. П. доцент	06.12.2024 р.	06.12.2024 р.
3	Гринь В. П. доцент	30.12.2024 р.	30.12.2024 р.

7. Дата видачі завдання: 01 жовтня 2024 року

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів кваліфікаційної роботи	Строк виконання етапів роботи	Примітка
1.	Складання плану роботи, підбір літератури	жовтень 2024	виконано
2.	Написання вступу	листопад 2024	виконано
3.	Виконання першого розділу	листопад 2024	виконано
4.	Виконання другого розділу	грудень 2024	виконано
5.	Виконання третього розділу	січень 2025	виконано
6.	Написання висновків	січень 2025	виконано
7.	Оформлення роботи, одержання відгуку та рецензії	січень 2025	виконано
8.	Подання роботи на кафедру	лютий 2025	виконано

Студент _____ І. О. Школьніков
(підпис)

Керівник роботи _____ В. П. Гринь
(підпис)

Нормоконтроль пройдено

Нормоконтролер _____ В.В. Сьомченко

РЕФЕРАТ

Кваліфікаційна робота: 119 с., 3 розділи, 17 табл., 19 рис., 76 джерел.

ОБЛІК, АНАЛІЗ, ЗАПАСИ, ВИРОБНИЧІ ЗАПАСИ, ОЦІНКА, КЛАСИФІКАЦІЯ ЗАПАСІВ, ІНВЕНТАРИЗАЦІЯ ЗАПАСІВ, УПРАВЛІННЯ ЗАПАСАМИ, МАТЕРІАЛОМІСТКІСТЬ, МАТЕРІАЛОВІДДАЧА, ОБОРОТНІСТЬ, БУХГАЛТЕРСЬКИЙ ОБЛІК

Об’єкт дослідження – процес обліку і аналізу запасів на виробничому підприємстві.

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку і аналізу запасів на виробничому підприємстві.

Методи дослідження – загальнонаукові методи та емпіричні прийоми дослідження: методи аналогії, аналізу, синтезу, індукції, дедукції, герменевтики, методи теоретичного узагальнення, систематизації, абстрагування, групування, розрахунково-аналітичні методичні прийоми, методи економічного аналізу, монографічний метод та логічні методи економічного аналізу, графічний метод, абстрактно-логічний метод та метод причинно-наслідкових зав’язків.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань, пов’язаних з удосконаленням обліку і аналізу запасів на виробничому підприємстві. У процесі дослідження отримано наукові результати, яким притаманна наукова новизна:

– уточнено тлумачення категорії «запаси»;

– уточнено класифікацію виробничих запасів, частині конкретизації класифікаційних груп запасів;

– надуло подальшого розвитку концепція формування облікової політики в частині управління запасами, що включає в себе організаційно-технологічний та методологічний блоки;

– удосконалено документальне забезпечення обліку запасів на виробничому підприємству, через визначення переліку первинних документів з надходження запасів в залежності від способу їх надходження на підприємство та розробку графік документообігу операцій із запасами;

– сформовано перелік контрольних заходів, які сприяють достовірному відображені операцій з руху запасів та своєчасному визначення «больових точок», які потребують негайного реагування управлінського персоналу підприємства;

– обґрунтовано доцільність введення в Робочий план рахунків підприємства синтетичному рахунку 29 «Транспортно-заготівельні витрати» у розрізі субрахунків: 291 «Транспортно-заготівельні витрати: основний контрагент»; 292 «Транспортно-заготівельні витрати;

– обґрунтовано впровадження на підприємстві системи електронного документообігу з метою оптимізації обліку виробничих запасів та підвищення ефективності роботи підприємства;

– розроблено послідовність застосування методики аналізу запасів, яка включає поєднання етапів виконання аналізу, інструментарія виконання аналізу, отриманих результатів.

Отримані результати дослідження спрямовані на підвищенню якості обліково-аналітичної інформації, що забезпечить ефективність прийняття управлінських рішень у сфері управління запасами на виробничому підприємстві.

SUMMARY

Qualifying work contains: 119 p., 3 chapters, 17 tab., 19 fig., 76 references.

ACCOUNTING, ANALYSIS, INVENTORY, PRODUCTION STOCKS, VALUATION, INVENTORY CLASSIFICATION, INVENTORY INVENTORY, INVENTORY MANAGEMENT, MATERIAL INTENSITY, MATERIAL EFFICIENCY, TURNOVER, ACCOUNTING

Object of study – the process of accounting and analysis of inventories at a manufacturing enterprise.

The purpose of the qualification work is to substantiate the theoretical provisions and develop practical recommendations for improving the accounting and analysis of stocks at a manufacturing enterprise.

Research methods – general scientific methods and empirical research methods: methods of analogy, analysis, synthesis, induction, deduction, hermeneutics, methods of theoretical generalisation, systematisation, abstraction, grouping, calculation and analytical methods, methods of economic analysis, monographic method and logical methods of economic analysis, graphical method, abstract logical method and method of cause and effect.

The scientific novelty of the obtained results lies in the theoretical and methodological substantiation and solution of a set of issues related to improvement of accounting and analysis of inventories at a production enterprise. In the course of the study, scientific results were obtained that are characterised by scientific novelty:

– the interpretation of the category ‘inventories’ was clarified;

– the classification of production inventories was clarified, in terms of specifying the classification groups of inventories;

– the concept of forming an accounting policy in terms of inventory

management, which includes organisational, technological and methodological blocks, was further developed;

– documentary support for inventory accounting at a production enterprise was improved by determining the list of primary documents for the receipt of inventories depending on the method of their receipt at the enterprise and developing a schedule of document flow of operations with inventories;

– a list of control measures has been formed that facilitate the accurate reflection of inventory transactions and timely identification of ‘pain points’ that require immediate response from the management of the enterprise;

– the expediency of introducing the synthetic account 29 «Transport and procurement costs» in the Working chart of accounts of the enterprise in the context of subaccounts is substantiated: 291 «Transport and procurement costs: main counterparty»; 292 «Transport and procurement costs»;

– The article substantiates the introduction of an electronic document management system at the enterprise in order to optimise the accounting of production stocks and increase the efficiency of the enterprise;

– a sequence of application of the inventory analysis methodology has been developed, which includes a combination of stages of analysis, tools for performing analysis, and results obtained.

The obtained results of the study are aimed at improving the quality of accounting and analytical information, which will ensure the efficiency of management decision-making in the field of inventory management at a manufacturing enterprise.

СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ

КМУ – Кабінет Міністрів України

КЕП – коефіцієнт ефективності праці

НП(С)БО – Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку

МСБО – Міжнародні стандарти бухгалтерського обліку

ПДФО – податок доходів фізичних осіб

ПДВ – податок на додану вартість

ТЗВ – транспортно-заготівельні витрати

Дт – дебет

Кт – кредит

тис. люд.–год. – тисяч людино – годин

тис. люд.–днів – тисяч людино – днів

тис. гр.. – тисяч гривень

год. – годин

грн. – гривень

і т.д. – і так далі

% – відсотки

ЗМІСТ

РЕФЕРАТ
SUMMARY
СКОРОЧЕННЯ ТА УМОВНІ ПОЗНАКИ
ЗМІСТ
ВСТУП…….…….…....10
РОЗДІЛ 1 КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА
1.1 Економічна сутність, класифікація запасів та їх роль у забезпеченні ефективної діяльності виробничого підприємства ……..……..15
1.2 Аналіз методів оцінки запасів при їх вибутті……...……27
1.3 Нормативно-правове забезпечення обліку запасів……..…….……36
РОЗДІЛ 2 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ТОВ «МС АВІА-ГРЕЙД»
2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства…….……50
2.2 Організація обліку запасів та їх документальне оформлення на підприємстві …….……...……..54
2.3 Методика обліку запасів на підприємстві…….……63
2.4 Облік запасів в умовах комп’ютеризації .……74
РОЗДІЛ 3 ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ЗАПАСІВ НА ТОВ «МС АВІА-ГРЕЙД»
3.1 Роль, завдання, інформаційне забезпечення та організація аналізу запасів……85
3.2 Аналіз постачання та забезпеченості запасами……....94
3.3 Аналіз ефективності використання запасів підприємств …….....101
ВИСНОВКИ……..……...109
ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ……..……112
ДОДАТОК А Графік документообігу запасів ТОВ «МС АВІА-ГРЕЙД» 120

ВСТУП

Практично всі процеси господарської діяльності виробничого підприємства здійснюються за рахунок руху товарно-матеріальних цінностей. Їх брак на будь-якому етапі циркуляції призводить до порушення безперервності і ритмічності виробництва і обігу. У той же час надлишкові запаси знижують ефективність виробництва і створюють напруженість поставок. Запаси, що обліковуються за собівартістю, є джерелом життєвої сили підприємства, джерелом майбутнього доходу і потенційного прибутку. Їх завдання – перетворюватися в гроші і кошти, приносити прибуток, тим самим забезпечуючи процес відтворення. Тобто, від ефективності управління запасами (обсягом, структурою, нормою оборотності і т.д.) безпосередньо залежить фінансовий стан. У зв'язку з цим бухгалтерський облік і аналіз відіграють провідну роль у забезпеченні безпеки, раціонального та економного використання всіх видів запасів.

Навмисне або випадкове спотворення кількості або оцінки даних про запаси, незавершене виробництво миттєво впливає як на фінансові результати, так і на баланс підприємства в цілому.

Крім того, відсутність об'єктивної інформації про кількість, стан і величину запасів негативно впливає на фінансовий стан підприємства, оскільки, по-перше, управлінський персонал не має можливості адекватно планувати діяльність підприємства; по-друге, відбувається перекручення показників фінансового стану підприємства, і зовнішні користувачі звітності не можуть об'єктивно оцінити рентабельність і платоспроможність підприємства; по-третє, впливу зазнає сума податкових платежів, що тягне за собою накладення штрафних санкцій і погіршення фінансових результатів діяльності підприємства.

Питання обліку і аналізу запасів , а також їх удосконалення висвітлені в працях вітчизняних вчених Бутинця Ф. Ф., Голова С. Ф., Гудзь Н. В.,

Дацко К. П., Довгої Т. А., Задорожного З. В., Крупки Я. Д., Панасюк В. М., Райковської І. Т., Садовської І. Б., Скрипник М. І., Сопко В. В., Федак Л. М., Шум М. А. та багатьох інших. Однак в період воєнного стану в Україні не всі питання обліку і аналізу запасів отримали широкий розвиток в науковій та економічній літературі.

Все це обумовлює необхідність подальших досліджень проблем обліку і аналізу запасів та їх використання виробничими підприємствами і надає темі високу актуальність

Метою кваліфікаційної роботи є обґрунтування теоретичних положень та розробка практичних рекомендацій щодо удосконалення обліку і аналізу запасів на виробничому підприємстві.

Для досягнення поставленої мети в кваліфікаційній роботі визначені і вирішувалися такі завдання:

– дослідити та розкрити економічну сутність запасів та їх значення в структурі активів підприємства;

– уточнити класифікацію запасів, що відповідає сучасним вимогам виробничого підприємства;

– здійснити критичний аналіз нормативно-правових актів, що регламентують питання обліку запасів на виробничому підприємстві;

– провести аналіз та адаптувати до вітчизняних реалій міжнародні практики оцінки виробничих запасів;

– оцінити ефективність нормативно-правового регулювання обліку запасів;

– надати рекомендації з удосконалення облікового процесу запасів на виробничому підприємстві;

– оцінити ефективність використання виробничих запасів;

– визначити шляхи підвищення використання виробничих запасів та управління ними на підприємстві.

Об’єкт дослідження – процес обліку і аналізу запасів на виробничому підприємстві.

Предмет дослідження – сукупність теоретичних, методичних і практичних аспектів розвитку обліку і аналізу запасів на виробничому підприємстві.

Для досягнення поставленої мети використано загальнонаукові методи та емпіричні прийоми дослідження. Методи аналізу, синтезу, індукції та дедукції застосовано для вивчення нормативно-правового забезпечення операцій з запасами та визначення особливостей обліку і аналізу таких операцій. Методи аналогії та герменевтики дали змогу розглянути взаємозв'язки між міжнародними та національними стандартами бухгалтерського обліку. Методи теоретичного узагальнення, систематизації та групування сприяли вдосконаленню класифікації запасів для їх належного відображення в обліку й проведення аналізу. Розрахунково-аналітичні прийоми та методи економічного аналізу були використані для дослідження стану обліку і управління запасами, а також для розробки рекомендацій щодо оптимізації обліку запасів. Монографічний метод забезпечив детальне дослідження господарської діяльності підприємства, а абстрактно-логічний метод і метод причинно-наслідкових зв'язків – формування висновків і узагальнень. Графічний метод застосовано для побудови таблиць, схем і діаграм, які ілюструють структуру запасів, їх динаміку та особливості обліку. Зазначені методи забезпечили комплексність дослідження та формування рекомендацій з обліку і аналізу запасів виробничого підприємства.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в теоретико-методичному обґрунтуванні та вирішенні комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням обліку і аналізу запасів на виробничому підприємстві. У процесі дослідження отримано наукові результати, яким притаманна наукова новизна:

– уточнено тлумачення категорії «запаси», як як активів, що призначені для використання у процесі створення продукції, виконання робіт чи надання послуг, а також для забезпечення ефективного управління підприємством;

– уточнено класифікацію виробничих запасів, частині конкретизації класифікаційних груп запасів, а саме за функціональним призначенням, цілями використання, структурою запасів, місцем знаходження;

– концепція формування облікової політики в частині управління запасами, що включає в себе організаційно-технологічний та методологічний блоки;

– удосконалено документальне забезпечення обліку запасів на виробничому підприємству, через визначення переліку первинних документів з надходження запасів в залежності від способу їх надходження на підприємство та розробку графік документообігу операцій із запасами;

– сформовано перелік контрольних заходів, які сприяють достовірному відображені операцій з руху запасів та своєчасному визначення «больових точок», які потребують негайного реагування управлінського персоналу підприємства;

– обґрунтовано доцільність введення в Робочий план рахунків підприємства синтетичному рахунку 29 «Транспортно-заготівельні витрати» у розрізі субрахунків: 291 «Транспортно-заготівельні витрати: основний контрагент»; 292 «Транспортно-заготівельні витрати: інші контрагенти», що підвищує прозорість фінансової звітності, дозволяє контролювати витрати на логістику; приймати обґрунтовані рішення щодо вибору постачальників та логістичних партнерів; аналізувати вплив логістичних витрат на собівартість продукції та рентабельність підприємства;

– обґрунтовано впровадження на підприємстві системи електронного документообігу з метою оптимізації обліку виробничих запасів та підвищення ефективності роботи підприємства;

– розроблено послідовність застосуванн методики аналізу запасів, яка включає поєднання етапів виконання аналізу, інструментарія виконання аналізу, отриманих результатів.

Інформаційною базою дослідження обрано ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД».

Теоретичною та методичною основою дослідження є законодавчі та нормативно-правові документи, інструктивні та методичні матеріали, матеріали міжнародних і всеукраїнських науково-практичних конференцій, статистично-аналітична інформація, фінансові, управлінські звіти та первинна документація ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД», наукові публікації вітчизняних і зарубіжних учених, практиків, результати особистих досліджень автора, а також наукова інформація, що має форму недрукованої продукції і розміщена у світовій комп'ютерній мережі Інтернет.

Отримані результати дослідження спрямовані на підвищенню якості обліково-аналітичної інформації, що забезпечить ефективність прийняття управлінських рішень у сфері управління запасами на виробничому підприємстві.

Основні результати дослідження, що викладені в кваліфікаційній роботі, пройшли апробацію на VIII Міжнародній науково-практичній конференції «Приоритетні напрями та вектори розвитку світової науки» (07.02.2025 р., Україна, м. Одеса) та опублікована стаття в студенському науковому журналі ГО «Молодіжна наукова ліга» (№ 17/лютий 2025 рік).

Кваліфікаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, переліку посилань і додатків. Основний зміст викладено на 119 сторінцках друкованого тексту.

РОЗДІЛ 1
КОНЦЕПТУАЛЬНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ВИРОБНИЧИХ ЗАПАСІВ ПІДПРИЄМСТВА

1.1 Економічна сутність, класифікація запасів та їх роль у забезпеченні ефективної діяльності виробничого підприємства

В умовах ринкової економіки, коли кожне підприємство прагне до оптимізації, ефективного використання ресурсів стає ключовим фактором успіху. Серед цих ресурсів матеріальні ресурси займають ключове місце, формуючи суттєву частку активів будь-якої організації.

Виробничі запаси, як невід'ємна складова матеріальних ресурсів, відіграють вирішальну роль у забезпеченні безперебійного функціонування підприємства. Вони не лише впливають на структуру виробничих витрат, але й суттєво визначають фінансовий стан та результати господарської діяльності.

Виробничі запаси гарантують стабільність виробничого процесу, забезпечуючи його економічну безпеку. Водночас, вони вимагають суттєвих фінансових вкладень, що підкреслює їх важливість як економічної, так і облікової категорії. Не дивно, що питання сутності виробничих запасів та їх місця в системі облікових категорій завжди привертали увагу вчених.

Термін «виробничі ресурси» увійшов до економічного лексикону в 70-80-х роках минулого століття.

В Україні, з початком реформи бухгалтерського обліку та впровадженням національних стандартів, з'явилося поняття «запаси». До цього періоду використовувалися різноманітні терміни, такі як «предмети праці», «матеріальні ресурси», «товарно-матеріальні цінності» та «засоби праці».

На сьогодні в науковій літературі можна зустріти різні термінологічні варіації, які відображають еволюцію поглядів на цю важливу категорію (табл. 1.1).

Таблиця 1.1 – Підходи науковців до використання термінів для позначення поняття «запаси»

Автори, нормативні джерела	Терміни, що використовуються для позначення поняття «запаси»
Голов С. В. [8], Скрипник М. І. [9], Іванченко А. Г., Максименко І. Я. [22], Лопатіна В. В. [32], Ощепков О. П. [47], Садовська І. Б. [60], Сопко В. В. [66], НП(С)БО 9 «Запаси» [53]	«запаси»
Меркулов М. М., Ширяєва Л. В., Гуральська В. В. [40], Пальчук О. В. [48], Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [54], Подолянчук О. А. [57], Шендригоренко М. Т. [68],	«товарно-матеріальні цінності», «матеріальні цінності»
Зінченко О. В., Сайко К. І [18], Іванченко Н. О., Кучер С. Л., Кудрява С. В. [20], Титенко Л. В. [64], Федак Л. М. [65]	«матеріальні запаси», «товарно-матеріальні запаси», «матеріально-виробничі запаси»
Бутинець Ф. Ф. [5], Селіванова Н. М. [61], Роєва О. С. [59], Пугаченко О. Б. [56].	«товарно-виробничі запаси»

У наукових колах тривають певні дискусії щодо інтерпретації терміну «виробничі запаси», і єдиного, загальноприйнятого визначення досі не існує. Навіть НП(С)БО уникають чіткого тлумачення цього поняття. Нарівні з широковживаним економічним терміном, для характеристики матеріального забезпечення підприємства використовується поняття «запаси», визначене в НП(С)БО 9 «Запаси».

Згідно з цим стандартом, запаси – це активи, які:

– призначені для подальшого продажу (розподілу, передачі) в умовах звичайної господарської діяльності;

– перебувають у процесі виробництва з метою подальшої реалізації готової продукції;

– або ж утримуються для споживання у виробничому процесі, при виконанні робіт, наданні послуг, а також для потреб управління

підприємством [53].

Визначення терміну «запаси» міститься і в МСБО 2 «Запаси», де вони розглядаються як активи, що:

– утримуються для продажу в звичайному ході бізнесу;

– перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу;

– або ж існують у формі сировини чи допоміжних матеріалів для споживання у виробничому процесі або при наданні послуг [38].

Обидва стандарти бухгалтерського обліку, як американський, так і німецький, роблять акцент на тому, як запаси використовуються в господарській діяльності, тобто на їх споживчих властивостях. При цьому, вони не в повній мірі враховують вартість цих запасів та їх потенціал приносити прибуток у майбутньому.

Фернандо Пеналва та Марк Бадіа Кастелла в своїй праці наводять інформацію, що в США запаси визначаються як активи, що призначені для продажу протягом звичайного операційного циклу підприємства, або для використання у виробництві протягом такого ж циклу. В Німеччині, де немає чіткого законодавчого визначення, запаси розуміються як товари, призначені для короткострокового використання або перепродажу [74].

В Україні ж традиційно запаси асоціюються з сировиною та матеріалами на виробничих підприємствах, а також з товарними запасами в торгових організаціях, без обмеження їх використання одним виробничим циклом [61].

Щодо виробничих запасів, то в науковій літературі можна зустріти різноманітні їх інтерпретації. Наприклад, О. П. Ощепков вважає, що виробничі запаси – це виключно матеріальні цінності (сировина, матеріали, тара, напівфабрикати та комплектуючі), які безпосередньо використовуються у виробництві продукції [47, с. 73]. Таке визначення, на мою думку, є дещо звуженим, оскільки не враховує ті виробничі запаси, які призначені для подальшого продажу.

Пугаченко О. Б. пропонує використовувати термін «товарно-виробничі

запаси», який охоплює активи, що використовуються у виробничому процесі для створення продукції. Ці активи можуть зберігатися як виробничі запаси або готова продукція на складах [56].

Л. В. Титенко визначає виробничі запаси як частину матеріальних ресурсів підприємства. Вони включають сировину, матеріали, напівфабрикати, паливо, тару, будівельні матеріали, запчастини та інші матеріали. Ці ресурси є основою для виробництва продукції, надають їй необхідні якості, використовуються протягом одного виробничого циклу та повністю переносять свою вартість на готову продукцію [64, с. 367].

К. Л. Багрій пропонує трохи інший погляд, визначаючи виробничі запаси як вартісний еквівалент запасів, малоцінних швидкозношуваних предметів, сировини, основних і допоміжних матеріалів, палива, купівельних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, запасних частин, тари, будівельних матеріалів та інших матеріалів, призначених для споживання в межах звичайного операційного циклу підприємства [2].

Для глибшого розуміння різноманітності поглядів на цей термін, у таблиці 1.2 представлено порівняльний аналіз визначень «виробничих запасів», запропонованих різними авторами в науковій літературі. Ця таблиця демонструє широкий спектр інтерпретацій, що відображає складність і багатогранність цього економічного явища.

Таблиця 1.2 – Трактування терміну «виробничі запаси» в науковій літературі

№ з/п	Автор	Визначення
1	2	3
1.	Бутинець Ф. Ф. [6]	Виробничі запаси – це активи, які використовуються для подальшого продажу, використання під час виробництва продукції, виконання робіт і надання послуг, а також управління підприємством.
2.	Іванченко А. Г., Максименко І. Я. [22]	Виробничі запаси –матеріальні ресурси, що знаходяться на складах фірми (сировина, матеріали, покупні напівфабрикати, що комплектують вироби, паливо і пальне, тара і тарні

Продовження таблиці 1.2

1	2	3
		матеріали, запасні частини для ремонту, інструменти та ін.), призначені для виробничого споживання, але що ще не поступили у виробництво.
3.	Кащена Н. Б. [23]	Виробничі запаси – це вартість сировини, основних матеріалів, що становлять основу виготовленої продукції, придбаних напівфабрикатів і комплектуючих виробів, допоміжних речовин.
4.	Шпирко О. М., Семенова С. М. [67]	Виробничі запаси є матеріальними оборотними активами підприємств, головною умовою здійснення необхідного виробничого процесу.
5.	Герасим П., Лобода Н., Герасим М. [10]	Виробничі запаси – це сировина, основні матеріали, що комплектують вироби і інші матеріальні цінності, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг, обслуговування виробництва і адміністративних потреб.
6.	Ощепков О. П. [47]	Виробничі запаси – лише ті матеріальні цінності (сировина, матеріали, тара та тарні матеріали, напівфабрикати та комплектуючі матеріали), які безпосередньо використовуються для виробництва продукції.
7.	Титенко Л. В. [64]	Виробничі запаси – це частина матеріальних ресурсів підприємства, які представляють собою сукупність предметів праці, які знаходяться на підприємстві у вигляді сировини, матеріалів, купівельних напівфабрикатів та комплектуючих, палива, тари і тарних матеріалів, будівельних матеріалів, запасних частин та інших матеріалів, що складають матеріальну основу продукції підприємства, надають їй необхідних якостей, приймають участь у виробництві протягом одного виробничого циклу і повністю переносять свою вартість на вартість готової продукції.
8.	Сонько В. [62]	Під виробничими запасами розуміють накопичені ресурси, що перебувають у процесі виробництва з метою подальшого продажу продукту виробництва.
9.	Зінченко О. В., Сайко К. І. [18]	Виробничі запаси — матеріали, паливо, запасні частини, насіння, корма, а також малоцінні і швидкозношувані предмети. Виробничі запаси беруть участь у виробництві і використовуються впродовж операційного циклу.

Аналізуючи наукову літературу, стає очевидною різноманітність інтерпретацій терміну «виробничі запаси». Ця розбіжність виникає через те, що розуміння сутності будь-якої економічної категорії залежить від обраного підходу до її визначення.

Досліджуючи існуючі трактування, можна виділити кілька основних підходів:

– більшість авторів у питаннях обліку запасів використовують

визначення з НП(С)БО 9 «Запаси»;

– деякі науковці прирівнюють «виробничі запаси» до «матеріальних ресурсів»;

– окремі економісти вважають «запаси» та «виробничі запаси» синонімами;

– в деяких джерелах «виробничі запаси» замінюють на «товарно-матеріальні цінності»; ряд авторів розглядають виробничі запаси як частину предметів праці.

У зарубіжній літературі також спостерігається різноманітність термінології. Наприклад, Б. Нідлз, Х. Андерсон і Д. Колдуелл використовують термін «матеріальні», Чейз Річард Б., Эквилайн Николас Дж., Якоб Роберт Ф. [4].

Вільям Дж. Стівенсон – «виробничі», Е. С. Хендріксен і М. Ф. Ван Бреда – «товарно-матеріальні» [49]., а Д. Міддлтон, Г. Мус і Р. Ханшманн – «запаси діяльності» [10].

Проте, незалежно від термінології, у складі запасів виробничого підприємства зазвичай виділяють:

– запаси сировини та матеріалів;

– незавершене виробництво;

– готову продукцію.

Ця різноманітність підходів підкреслює складність і багатогранність категорії «виробничі запаси» та необхідність її подальшого дослідження.

Зважаючи на вищевикладене, ми наголошуємо, що головна функція виробничих запасів – не продаж, як у випадку готової продукції або товарів, хоча за необхідності вони можуть бути реалізовані на ринку (рис. 1.1).

Спираючись на це твердження, ми пропонуємо визначати виробничі запаси як активи, що призначені для використання у процесі створення продукції, виконання робіт чи надання послуг, а також для забезпечення ефективного управління підприємством. Це визначення чітко показує, що виробничі запаси є частиною загальних запасів підприємства, але, на відміну

від незавершеного виробництва, вони ще не залучені безпосередньо у виробничий цикл.

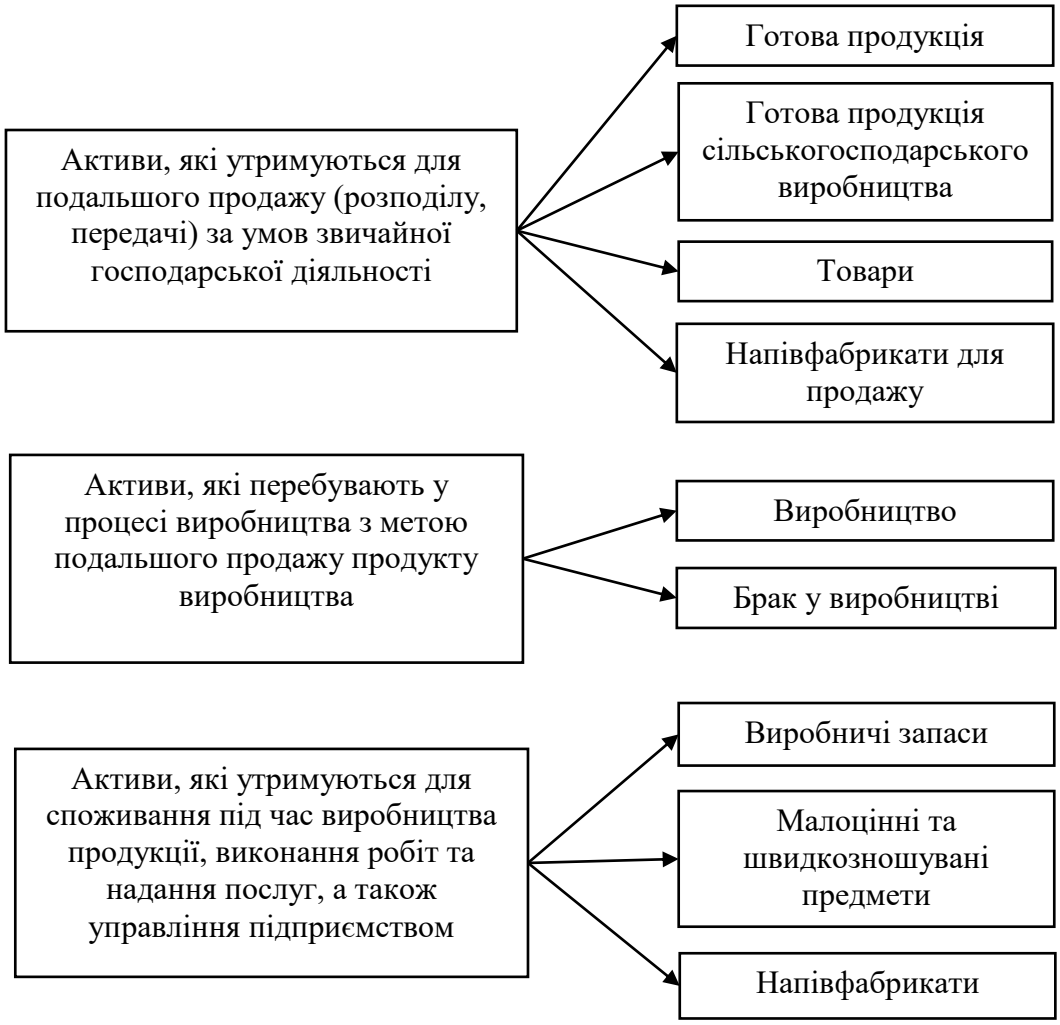

Рисунок 1.1 – Структура запасів відповідно до їх визначення, наведеного в НП(С)БО 9 «Запаси»

Важливо розрізняти поняття «виробничі запаси» та «матеріальні ресурси», оскільки останнє є ширшим.

Виробничі запаси є складовою частиною оборотних активів, елементом матеріальних ресурсів та предметів праці (рис. 1.2).

Виробничі запаси є не тільки невід'ємним елементом виробничого циклу, вони ще й повністю витрачаються у кожному його етапі, що призводить до перенесення їх вартості на кінцевий продукт (роботи,

послуги).

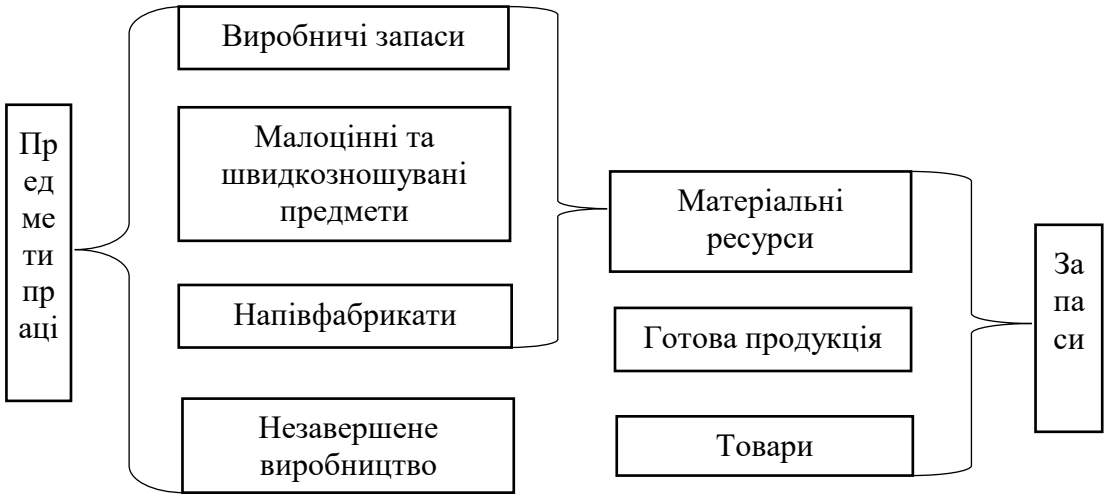

Рисунок 1.2 – Місце виробничих запасів в структурі ресурсів підприємства

Леонова Ю. О. вказує на важливість розрізняти поняття «предмети праці» та «виробничі запаси», бо перше є ширшим. Традиційно, до предметів праці, окрім сировини та матеріалів, відносять напівфабрикати та незавершене виробництво [29].

При цьому, Левченко О. П., визначаючи виробничі запаси, використовує термін «цінності» [31].

На думку В. В. Лопатіної [32, с. 68], «цінність» є скоріше описовою категорією, характеристикою, якісним або критеріальним показником, що відображає корисність запасів для їх власника та їх здатність приносити економічні вигоди.

Структура виробничих запасів чітко визначена нормативними документами у сфері бухгалтерського обліку.

Згідно з НП(С)БО 9, виробничі запаси включають сировину, основні та допоміжні матеріали, комплектуючі вироби та інші матеріальні цінності, призначені для виробництва продукції, виконання робіт, надання послуг,

розподілу, передачі, обслуговування виробництва та адміністративних потреб [53].

Інструкція про застосування Плану рахунків [21] розширює структуру цих активів, включаючи до складу виробничих запасів: сировину та матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби, паливо, тару та тарні матеріали, будівельні матеріали, матеріали, передані в переробку, запасні частини, матеріали сільськогосподарського призначення та інші матеріали.

У науковій літературі представлено різноманітні класифікації як запасів загалом, так і виробничих запасів зокрема. Наприклад, Л. М. Федак групує запаси за такими критеріями:

– функціональне призначення (для реалізації/дистрибуції, для виробництва);

– місцезнаходження (у постачальників, посередників, роздрібній торгівлі, в дорозі, у виробничому процесі, у підзвітних осіб, на складах підприємства);

– цілі (поточні, тактичні, стратегічні);

– мета формування (підготовчі/буферні, страхові/резервні, спекулятивні, рекламні);

– час зберігання (швидколіквідні, тривалого, нетривалого зберігання);

– форма власності (власні, запозичені, на утриманні);

– структура (сировина та матеріали, незавершене виробництво, готова продукція) [65, с. 160].

О. С. Роєва виділяє загальноприйняті групи виробничих запасів:

– за призначенням на різних стадіях виробництва (економічна класифікація);

– за технічними ознаками;

– за сферою діяльності підприємства;

– за способом включення до собівартості готової продукції [59, с. 164].

О. Г. Лавруша поділяє виробничі запаси на:

– запаси, що входять до складу готової продукції;

– запаси, що забезпечують виробничий процес;

– запаси, призначені для обслуговування діяльності підприємства [28, с. 138].

А. М. Коваленко, С. С. Хом'як, І. Г. Киян та О. Г. Харитонова поділяють виробничі запаси на власні та забалансові. До власних відносять сировину, матеріали, напівфабрикати, тару, запчастини, матеріали в переробці, будівельні та сільськогосподарські матеріали. До забалансових – обладнання до монтажу, матеріали в переробці, матеріали на відповідальному зберіганні, товари на комісії, майно в довірчому управлінні [25, с. 290].

Ми погоджуємося з Лавруша О. Г., що не всі елементи цієї класифікації належать до виробничих запасів [28].

В. Сопко, З. Гуцайлюк, М. Щирба та М. Бенько пропонують класифікувати запаси за сферою діяльності підприємства [63, с. 197]. Згідно з цим підходом, виділяють: запаси у виробничій сфері, сільському господарстві, комерційній сфері та запаси, що використовуються у всіх сферах діяльності. Крім того, вони розрізняють економічну та технічну класифікації.

Ф. Ф. Бутинець, у свою чергу, пропонує більш розгорнуту класифікацію, враховуючи такі критерії: призначення та причини утворення, місцезнаходження, рівень наявності на підприємстві, наявність на початок та кінець звітного періоду, відношення до балансу (балансові та позабалансові), ступінь ліквідності, походження, обсяг, сфера використання, склад та структура, а також роль у процесі виробництва продукції (робіт, послуг) [5, с. 245].

М. Т. Шендригоренко виділяє такі основні класифікаційні ознаки запасів: місце перебування та зберігання, призначення, період використання, структура запасів, час зберігання на підприємстві, форма власності [68].

Федак Л. М. класифікує запаси за такими критеріями:

– місцезнаходження (в дорозі, на складі, у виробництві, передані на інше підприємство, у процесі управління підприємством);

– потреби управлінського обліку (групи, підгрупи, види, типи, назви, ґатунки);

– відповідність нормативу (нормативні, понаднормативні, нижчі за нормативи);

– відношення до балансу (балансові, позабалансові);

– наявність на певну дату (початкові, поточні, кінцеві);

– відповідність рахункам бухгалтерського обліку (призначені для виробництва, управління, отримані в процесі виробництва, призначені для перепродажу) [65].

Для виробничого підприємства найбільш доцільно класифікувати виробничі запаси за такими групами як:

– функціональним призначенням;

– цілями;

– структурою;

– місцем знаходження (рис. 1.3).

Класифікація за функціональним призначенням є однією з найважливіших, адже вона визначає відображення подальшого використання запасів в обліку. Класифікація за структурою залежить від галузевих особливостей підприємства.

Щодо цілей, то:

– поточні виробничі запаси –забезпечують поточну діяльність підприємства;

– тактичні виробничі запаси – реалізацію середньострокових планів;

– стратегічні виробничі запаси – використовуються протягом періоду, що перевищує один рік.

За місцем знаходження запаси поділяються на складські (на складах), у виробництві (в процесі обробки) та в дорозі (придбані, але ще не отримані).

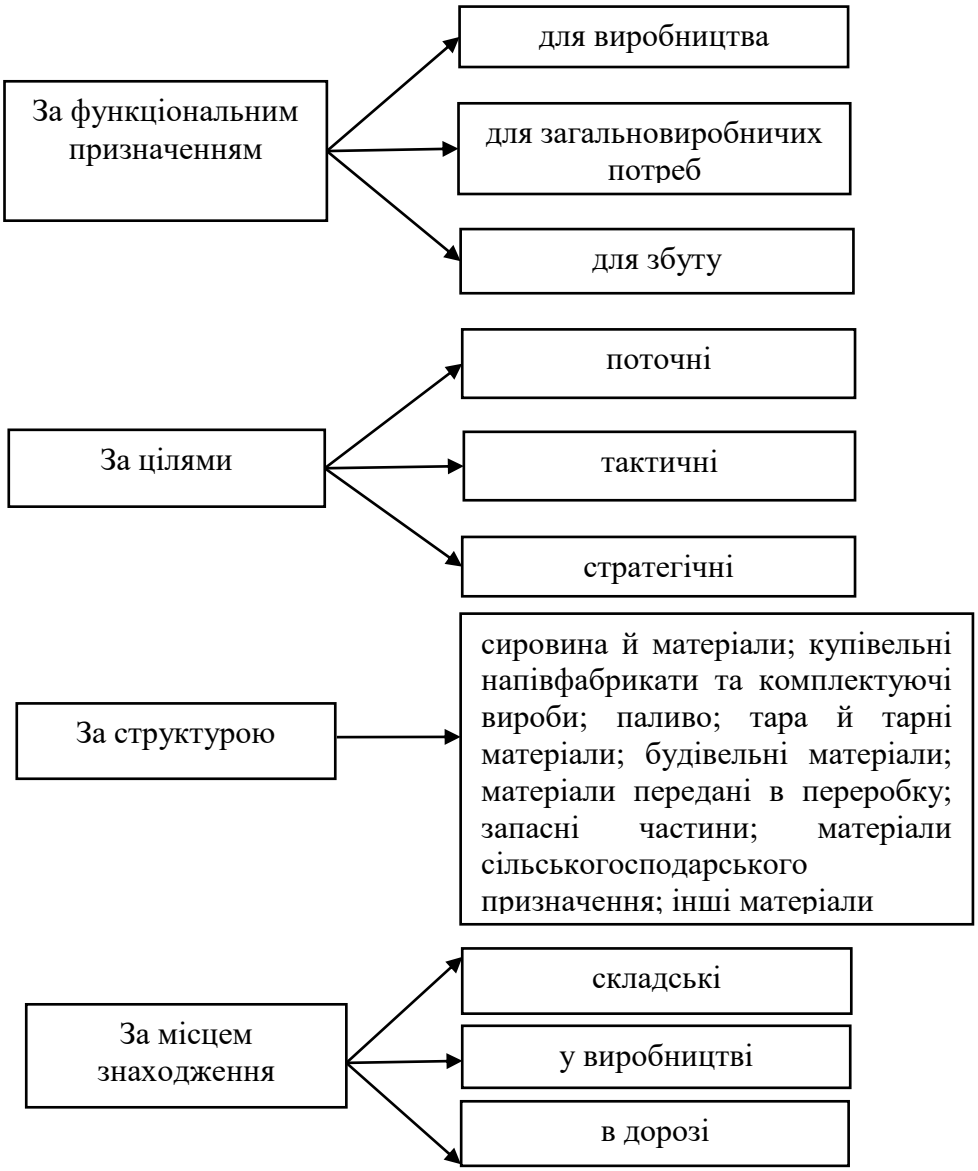

Рисунок 1.3 – Ознаки класифікації запасів за їх призначенням

Для ефективного обліку та аналізу виробничих запасів необхідно розробити чітку систему їх класифікації. Це дозволить коректно відображати в бухгалтерських документах усі операції, пов'язані з надходженням та витрачанням запасів, а також забезпечить контроль за їх своєчасним оприбуткуванням, належним зберіганням та раціональним використанням.

Таким чином, ккласифікація, адаптована до виробничих особливостей кожного підприємства може допомогти налаштувати аналітичний облік запасів під специфіку діяльності кожного підприємства.

1.2 Аналіз методів оцінки запасів при їх вибутті

Оцінка запасів є ключовим моментом в організації обліку та їх відображенні у фінансовій звітності. Це питання є центральним у формуванні облікової політики та викликає великий інтерес у бухгалтерів, оскільки від нього залежить визначення реальної вартості виробничих запасів. Особливо важливим є принцип обачності, який вимагає, щоб обрані підприємством методи оцінки запобігали завищенню вартості активів і забезпечували точність фінансових результатів.

Васільєва Л. М наголошує, що достовірне відображення вартості виробничих запасів та собівартості виробленої продукції залежить від правильного вибору методу оцінки, що неможливо без глибокого розуміння теоретичних основ сучасного бухгалтерського обліку [7].

Згідно з НП(С)БО 9, оцінку виробничих запасів потрібно розглядати на різних етапах їх руху: надходження, вибуття та відображення у фінансовій звітності (балансі).

Забезпечення виробничими запасами є першочерговим завданням будь-якого підприємства. Закупівля запасів потребує ретельного планування. Перед укладанням угод з покупцями підприємство повинно укласти договори з постачальниками, де детально прописані кількість, ціна та якість запасів, а також графік постачання кожної партії. При виборі постачальників слід враховувати ціну, обсяг, якість, витрати на транспортування, репутацію постачальників, можливість отримання знижок та, особливо для малих підприємств, можливість відстрочення платежу.

Згідно з чинними нормативними актами, придбані виробничі запаси відображаються на балансі за первісною вартістю. Відповідно до НП(С)БО 9, визначення первісної вартості залежить від способу надходження запасів:

– придбання за гроші;
– отримання безкоштовно;

– внесення до статутного капіталу;

– виробництво власними силами;

– обмін (на схожі та несхожі активи);

– інші надходження (відходи виробництва, ліквідація основних засобів тощо).

У бухгалтерському обліку початкова вартість запасів залишається незмінною, за винятком випадків, передбачених НП(С)БО 9. Основна увага при оцінці запасів під час їх надходження приділяється початковій вартості, яка може бути собівартістю, справедливою вартістю, виробничою собівартістю або балансовою вартістю, залежно від способу надходження.

Питання визначення початкової вартості виробничих запасів є предметом постійних дискусій, оскільки часто виникають помилки при визначенні витрат, що входять до її складу.

Згідно з нормативними документами, початкова вартість включає: «суму платежів постачальникам згідно з договором, за вирахуванням відшкодувань непрямих податків, суми мита при ввезенні запасів, ТЗВ (витрати на транспортування, заготівлю, вантажно-розвантажувальні роботи, транспортування запасів до місця їх використання), інші витрати, пов'язані з надходженням запасів і доведенням їх до стану, придатного для використання» [53]. Якщо перші три складові не викликають суперечок, то щодо ТЗВ та інших витрат можуть виникати розбіжності.

Цей перелік, на жаль, не є достатньо конкретним, особливо для мікро- та малих підприємств, де бухгалтерський облік може бути менш систематизованим, а управлінський облік взагалі відсутній. Тому виникає необхідність у більш детальному роз'ясненні цього питання через призму міжнародних стандартів обліку та звітності. Аналогічна невизначеність спостерігається і щодо «інших витрат» у складі первісної вартості запасів, що виготовляються безпосередньо на підприємстві та оцінюються за виробничою собівартістю, визначення якої представлено в НП(С)БО 16 «Витрати» [51], а також щодо оцінки справедливої вартості запасів, внесених

до статутного капіталу, отриманих безоплатно або в обмін на інші активи.

Значна увага науковців приділяється питанню вдосконалення обліку витрат, пов'язаних з придбанням сировини, зокрема накопиченню та розподілу транспортно-заготівельних витрат. Зокрема, заслуговує на увагу пропозиція Безруких П. С. щодо групування цих витрат за окремими субрахунками (за видами матеріалів), а також рекомендації щодо відображення ТЗВ на спеціальному рахунку [3].

Згідно з національним положенням [53], мають включатися до первісної вартості придбаних виробничих запасів, незалежно від способу їх надходження.

Витрати, що відносяться до транспортно-заготівельних, наприклад, вартість пального, запасних частин, витрати на ремонт, заробітна плата та витрати на відрядження водіїв, амортизація транспортних засобів тощо.

Вибір методу оцінки вибуття виробничих запасів є одним із найбільш дискусійних питань в обліку. Цей вибір має прямий вплив на фінансові результати підприємства, оскільки визначає величину матеріальних витрат, а також впливає на величину оборотних активів у балансі та показники ліквідності. Неправильний вибір методу може призвести до спотворення фінансової інформації, тому це рішення є складним і вимагає обґрунтованості.

Оцінка вибуття запасів при відпуску матеріалів у виробництво, продажу або іншому вибутті здійснюється відповідно до одного з методів, визначених у НП(С)БО 9.

Аналіз кожного з методів оцінки вибуття запасів дозволяє виділити їх особливості.

Метод ідентифікованої собівартості, з точки зору Бурдейна Л. В., підходить для оцінки невеликої кількості запасів, що використовуються для виконання спеціальних замовлень, оскільки оцінка здійснюється для кожної одиниці. Проте цей метод є трудомістким, оскільки вимагає точної ідентифікації та документування. Щоб спростити процес, можна впровадити

систему оприбуткування та автоматизувати облік [7].

Методи середньозваженої собівартості та ціни продажу підходять для підприємств з великою кількістю запасів. Недоліком методу середньозваженої собівартості є необхідність визначення ціни в обліковій політиці (один раз на період або перед кожним відпуском). Метод ціни продажу вимагає чіткого алгоритму розрахунку, інакше можливі відхилення від реальної вартості.

Методи ФІФО та нормативних витрат застосовуються незалежно від кількості запасів. ФІФО може призвести до завищення прибутку через заниження витрат при зростанні цін. Метод нормативних витрат вимагає постійного контролю за нормами витрат.

Керівництво та бухгалтерія підприємства самостійно обирають метод оцінки, враховуючи специфіку діяльності. Якщо умови використання запасів однакові, застосовується один метод.

Вибір методу оцінки вибуття запасів є важливим рішенням, яке закріплюється в обліковій політиці підприємства. Зміна цього методу допускається лише за наявності обґрунтованих причин. Оскільки цей вибір безпосередньо впливає на формування собівартості продукції та фінансові результати, він повинен відповідати стратегічним цілям підприємства.

У фінансовій звітності запаси відображаються за найменшою з двох оцінок: початковою вартістю або чистою вартістю реалізації. Остання визначається як очікувана ціна продажу запасів у звичайних умовах господарювання, за вирахуванням очікуваних витрат на завершення виробництва та реалізацію.

Перегляд початкової вартості запасів та її коригування до рівня чистої вартості реалізації здійснюється, якщо на дату балансу відбулося зменшення очікуваних економічних вигод від використання запасів через зниження їх ціни, псування, старіння або закінчення терміну зберігання. Це пов'язано з принципом обережності, який вимагає, щоб активи та доходи не були завищені, а витрати та зобов'язання – занижені.

Для обґрунтованого вибору методів оцінки виробничих запасів необхідно також враховувати міжнародний досвід [4, 10, 39] (табл. 1.3) та особливості оцінки в зарубіжних країнах, які можуть відрізнятися від вітчизняних підходів через специфіку національного обліку та нормативно-правову базу.

Таблиця 1.3 – Характеристика оцінки виробничих запасів в зарубіжних країнах

Країна	Характеристика оцінки виробничих запасів
Іспанія	Виробничі запаси оцінюються за ціною придбання (яка включає суму, зазначену в рахунку постачальника, плюс додаткові витрати по збереженню запасів, включаючи податок з продажу) або витратами на їх виробництво. Якщо ціна придбання запасів (або витратами на їх виробництво) вища за ринкову ціну, то запаси обліковуються за ринковими цінами.
Польща	Оцінка здійснюється за цінами придбання, у випадку коли не неможливо визначити ціну запасів або при їх безоплатній передачі, то їх оцінюють за цінами на аналогічні або подібні запаси.
США	Оцінка виробничих запасів здійснюється за фактичними втратами на їх придбання на момент отримання або використання у процесі виробництва. Оцінка вимірюється чистою сумою минулих або майбутніх грошових платежів, здійснених за придбання запасів. Витрати на їх доставку можуть включатись або не включатись до собівартості запасів. До собівартості запасів включаються лише ті витрати, які покупець вважає складовими вартості товару на момент їх придбання.
Німеччина Франція	Запаси оцінюються за найменшою величиною – за собівартістю або ринковою вартістю.
Італія	Запаси оцінюються за найменшою з двох величин – первісною вартістю (витрати на придбання або виробництво) або чистою вартістю реалізації.

Аналіз методів оцінки виробничих запасів, що використовуються в різних країнах, показує, що просте копіювання зарубіжних практик без адаптації до національних умов не принесе очікуваних результатів для вітчизняних підприємств.

Кожна країна має власні нормативні вимоги та підходи до обліку. Це свідчить про відсутність універсального методу оцінки, який би задовольняв потреби всіх суб'єктів господарювання. Лише комплексний підхід до обліку забезпечить ефективне управління підприємством.

Складність бухгалтерського обліку полягає в необхідності обліку

великої кількості найменувань запасів, а також пов'язаних з цим розрахунків з постачальниками, підрядниками та підзвітними особами, обліку запасів на складах та розрахунків з покупцями. Обрані методи оцінки виробничих запасів обов'язково розкриваються у примітках до фінансової звітності.

Доктор Ахмад Халід Хан зазначає, що умовах сучасної економічної нестабільності, коли ціни постійно коливаються, а валютні курси зазнають значних змін, оцінка виробничих запасів набуває особливої важливості. Вартість запасів протягом звітного періоду впливає на показники собівартості та прибутку, а отже, і на оцінку фінансового стану підприємства. Достовірна оцінка запасів підвищує довіру інвесторів, кредиторів та потенційних партнерів до підприємства [73].

Якщо на момент оприбуткування виробничих запасів неможливо достовірно визначити їх початкову вартість, вони можуть бути оцінені за справедливою вартістю з подальшим коригуванням до початкової. На рисунку 1.4 відображено оцінку виробничих запасів залежно від джерела їх надходження.

Згідно з НП(С)БО 9 «Запаси», до первісної вартості виробничих запасів не включаються, а відносяться до витрат періоду, в якому вони були здійснені:

– понаднормові втрати та нестачі запасів;

– фінансові витрати (за винятком фінансових витрат, що відносяться до собівартості кваліфікаційних активів відповідно до НП(С)БО 31 «Фінансові витрати»);

– витрати на збут;

– загальногосподарські витрати, що безпосередньо не пов'язані з придбанням, доставкою та приведенням виробничих запасів до стану, придатного для використання за призначенням.

Згідно з МСБО 2 «Запаси», оцінка запасів здійснюється за меншою з двох величин: собівартістю або чистою вартістю реалізації.

Собівартість запасів, відповідно до цього стандарту, включає:

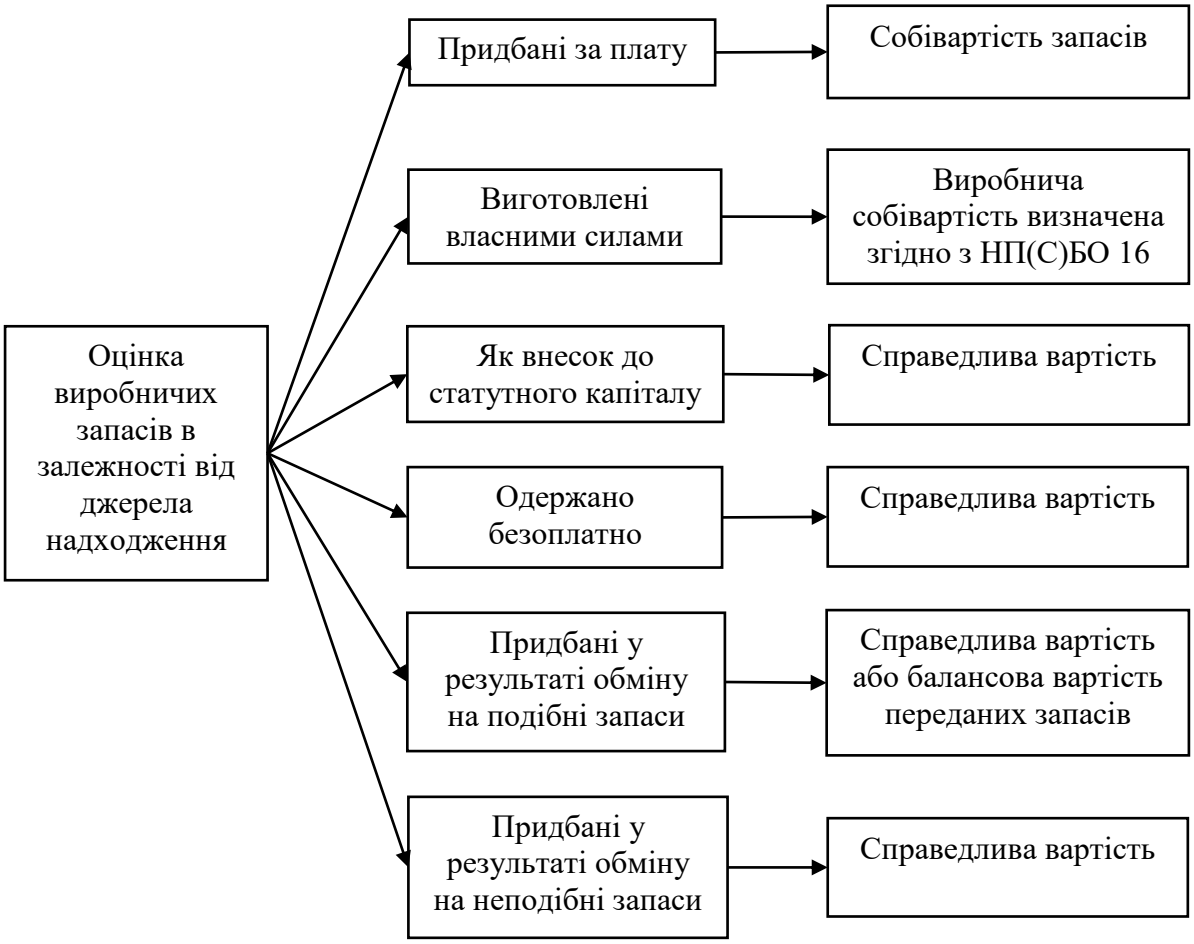

Рисунок 1.4 – Оцінка виробничих запасів в залежності від джерела надходження

– витрати на придбання, що охоплюють ціну придбання, ввізне мито та інші податки (крім тих, що підлягають відшкодуванню податковими органами), а також витрати на транспортування, навантаження та розвантаження;

– витрати на переробку, що включають прямі витрати на одиниці виробництва, зокрема оплату праці виробничого персоналу, а також систематичний розподіл постійних та змінних виробничих накладних витрат. Постійні витрати не залежать від обсягу виробництва (наприклад, амортизація), а змінні змінюються пропорційно до обсягу (наприклад, витрати на допоміжні матеріали);

– інші витрати, пов'язані з доставкою запасів до місця призначення та приведенням їх у необхідний стан.

Чиста вартість реалізації, згідно з МСБО 2 «Запаси» – це очікувана ціна продажу за вирахуванням витрат на завершення виробництва та продаж.

Вартість запасів не може бути відшкодована, якщо вони пошкоджені, застаріли або їх ціна знизилася. Списання запасів до чистої вартості реалізації відповідає принципу, що балансова вартість активів не повинна перевищувати суму, яку можна отримати від їх продажу або використання. Запаси списуються на індивідуальній основі, але в деяких випадках доцільно об'єднати подібні або взаємопов'язані одиниці.

Відмінність між НП(С)БО та МСБО полягає в тому, що згідно з НП(С)БО 9 «Запаси» оцінка запасів на дату балансу здійснюється за меншою з двох оцінок (початкова вартість або чиста вартість реалізації), а згідно з МСБО 2 «Запаси» – за чистою вартістю реалізації.

Згідно з МСБО 2 «Запаси», запаси відображаються у Звіті про фінансовий стан за меншою з двох оцінок (собівартість або чиста вартість реалізації). Чиста вартість реалізації може бути меншою за балансову вартість через зниження цін, пошкодження запасів, застаріння або збільшення витрат на завершення виробництва та збут.

Загалом, більшість положень НП(С)БО та МСБО не суперечать одне одному, але деякі розбіжності все ще існують.

При виборі методу оцінки вибуття запасів необхідно враховувати переваги та недоліки кожного методу. Перед управлінським персоналом стоїть завдання вибору оптимального методу, який би відповідав потребам підприємства.

У таблиці 1.4 представлені переваги та недоліки методів оцінки вибуття запасів, дозволених вітчизняним законодавством.

Вибір методу оцінки повинен відповідати цілям підприємства.

В умовах значної інфляції в економіці, більш обґрунтованим було б використання методу середньозваженої собівартості. Цей метод дозволяє

отримати більш об'єктивне відображення руху запасів, оскільки витрати та, відповідно, чистий прибуток будуть розраховані на основі середніх значень.

Таблиця 1.4 – Переваги і недоліки методів оцінки вибуття запасів

Метод оцінки	Переваги	Недоліки
Середньозваженої собівартості	– дає об'єктивну картину руху запасів; – чистий прибуток буде мати середнє значення; – рівномірністю списання запасів	– не приділяється достатня увага цінам за останній період; – у період підвищення цін метод призводить до збільшення прибутку
Собівартості перших за часом надходження запасів (ФІФО)	– метод простий у використанні та запобігає можливості маніпулювання прибутком; – залишки невикористаних запасів відображаються в балансі за цінами, максимально наближеними до реальних	– в період постійного зростання цін метод надає найбільш високий з можливих рівень чистого доходу
Ідентифікованої собівартості відповідної одиниці запасів	– найбільш точний метод; – підприємство може регулювати величину витрат шляхом реалізації більш дорогих або дешевих запасів	– трудомісткий; – однакові запаси обліковуються за різною вартістю, що не завжди зручно
Нормативних затрат	– можливість поточного оперативного обліку витрат шляхом обліку відхилень від норм; – контроль за здійсненням режиму економії	– постійний перегляд діючих норм
Ціни продажу	– не потребує громіздких і детальних розрахунків; – зручним для застосування в роздрібній торгівлі	– у балансі відображається продажна вартість товарів за вирахуванням нереалізованої торгової націнки, яка може відхилятися від реальної вартості товарів

Тобто, важливою умовою функціонування підприємств у ринкових умовах є отримання прибутку, величина якого безпосередньо залежить від показника витрат виробництва. Одним з основних елементів цього показника є витрати на придбання запасів. При цьому, здійснення фінансово-господарських угод, закупівля запасів, їх споживання або реалізація, здійснення витрат і отримання доходів, погашення дебіторської заборгованості, виплати зобов'язань та інші операції повинні своєчасно і

правильно відображатися в бухгалтерському обліку підприємства. З цією метою в бухгалтерському обліку мають бути правильно визнані й оцінені запаси, що надійшли і вибули, а також інші кошти, ресурси або економічні процеси, що виникають у результаті руху цих запасів.

Значну питому вагу у складі господарських засобів підприємства займають запаси. Їх оцінка впливає не тільки на валюту балансу, а й на собівартість виготовленої продукції і, як наслідок, на визначення фінансового результату діяльності підприємства.

Таким чином, важливе значення для господарської та фінансової діяльності виробничих підприємств, має особливо точний облік запасів, ретельно налагоджений облік операцій з їх придбання, руху, відпуску та їх оцінки. При цьому, оцінка запасів – один із найважливіших інструментів, що забезпечують достовірність фінансової звітності підприємства.

1.3 Нормативно-правове забезпечення обліку запасів

Нормативно-правова база, що регулює будь-який об'єкт обліку, є основою для забезпечення достовірності облікових даних та задоволення інформаційних потреб користувачів, особливо в контексті запасів.

Облік запасів – це складна система, що містить безліч нюансів та особливостей. Тому законодавство передбачає значну кількість документів, що регламентують порядок ведення бухгалтерського обліку та відображення інформації у фінансовій звітності.

Облік запасів регламентується на законодавстовм на різних рівнях управління. Крім чинних законодавчих актів на рівні кожного підприємства розробляються внутрішні документи, які регулюють порядок бухгалтерського обліку запасів. Регламентацію бухгалтерського обліку запасів на нормативному рівні можна умовно поділити на три блоки. Ці

блоки можуть використовуватися підприємствами різних форм власності, що є перевагою і сприяє забезпеченню загальної регламентації порядку обліку запасів на різних підприємствах. Можна виділити такі основні блоки контролю над бухгалтерським обліком запасів:

– нормативно-правові акти з обліку запасів;

– нормативно-правові акти з аналізу запасів;

– нормативно-правові акти з аудиту запасів.

Процедури бухгалтерського обліку та управління запасами на підприємствах регулюються комплексом нормативно-правових актів, спрямованих на:

– забезпечення дотримання підприємствами єдиних та обов'язкових правил ведення бухгалтерського обліку, що гарантують захист інтересів користувачів облікової інформації;

– достовірне та повне відображення даних, необхідних для задоволення інформаційних потреб користувачів;

– достовірне складання фінансової звітності, встановленої органами державного управління.

Ключовим нормативним документом, що регулює як облік в цілому, так і облік виробничих запасів, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [16], який визначає основні правові засади організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності в Україні.

Ведення бухгалтерського обліку запасів визначається різними суб'єктами в межах їх повноважень.

Правові норми, що регламентують бухгалтерський облік, містяться в різних нормативних правових актах, кожен акт діє у взаємному зв'язку з іншими нормативними правовими актами та не може суперечити нормативним правовим актам вищого правотворчого органу. Сукупність нормативно-правових актів утворює 3-х рівневу систему нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку запасів (рис. 1.5).

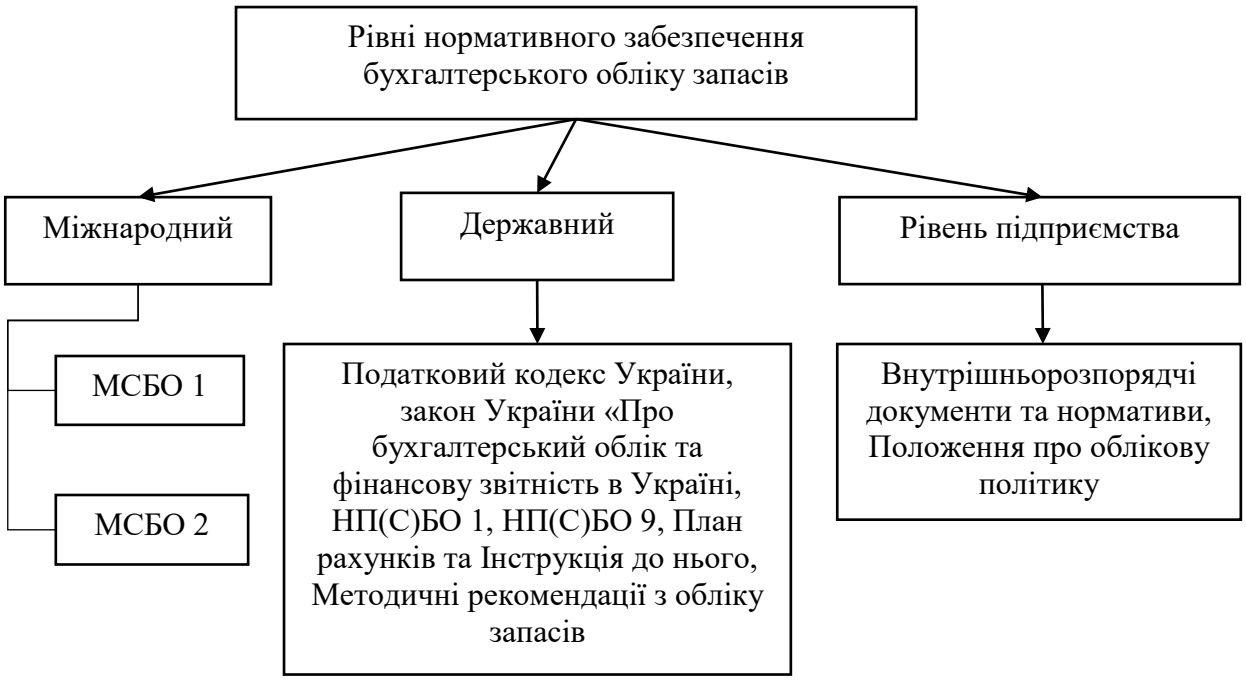

Рисунок 1.5 – Рівні нормативного забезпечення бухгалтерського обліку запасів

Таким чином, ведення бухгалтерського обліку здійснюється відповідно до нормативних документів (стандартів), що мають різний статус. На сьогодні відсутнє офіційне визначення поняття «система нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку». На нашу думку, система нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку являє собою сукупність ієрархічно взаємопов'язаних нормативних правових актів, які приймають компетентні правотворчі органи на основі та відповідно до Конституції України, та які мають у своєму складі норми, що прямо або побічно встановлюють єдині вимоги до бухгалтерського обліку та бухгалтерської (фінансової) звітності.

Основним нормативним актом, що визначає методичні засади формування облікової інформації про виробничі запаси підприємства та її відображення у фінансовій звітності, є НП(С)БО 9 «Запаси».

НП(С)БО 9 «Запаси» детально розкриває питання визнання та первісної оцінки запасів, оцінки їх вибуття та оцінки на дату балансу (рис. 1.6).

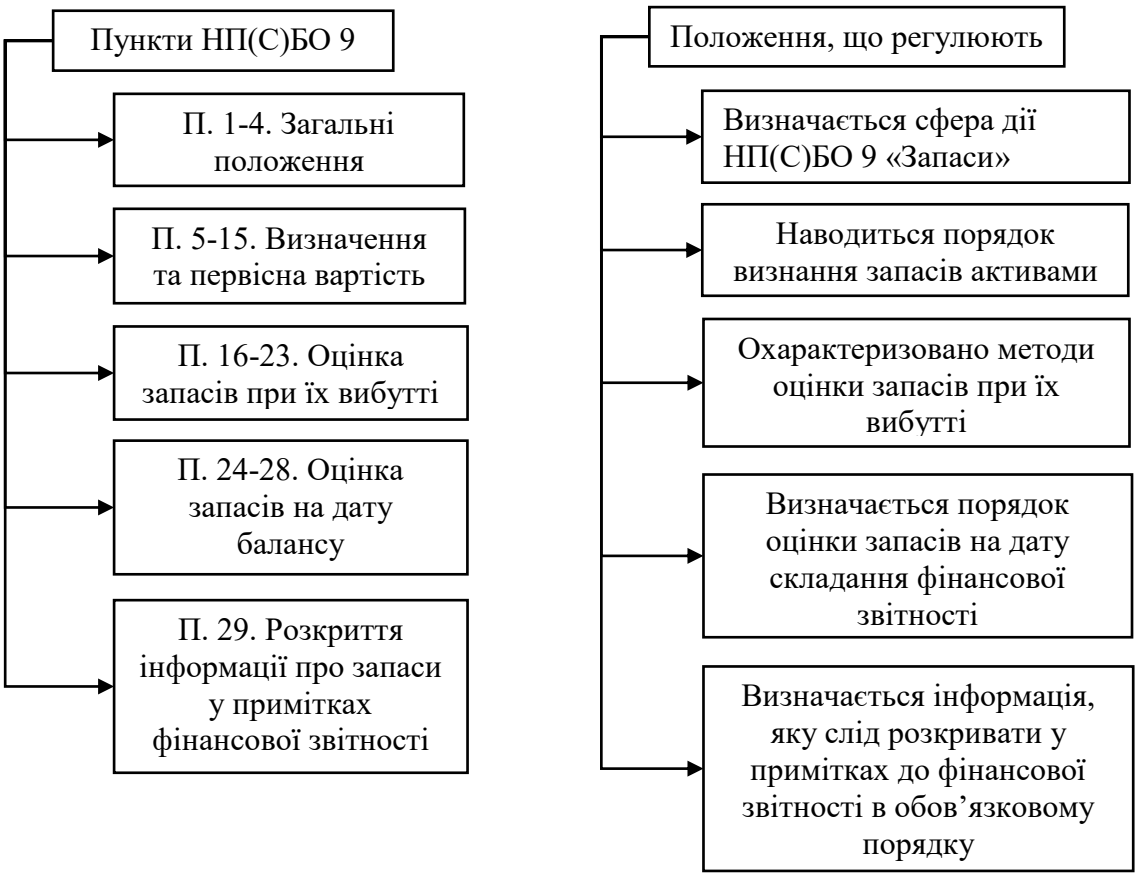

Рисунок 1.6 – Структура НП(С)БО9 «Запаси»

Крім даного положення, при організації бухгалтерського обліку запасів потрібно користуватись нормативно-правовими документами відображеними в таблиці 1.5.

Таблиця 1.5 – Характеристика нормативно-правової бази з обліку запасів

Назва нормативного документа	Характеристика документа
1	2
Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [20]	Характеризує основні принципи організації та методики обліку запасів, порядок організації та ведення їх обліку та формування звітності. Визначає відповідальність управлінського персоналу за достовірне подання інформації в фінансовій звітності
НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [41]	Визначає мету, склад і принципи формування фінансової звітності та вимоги до визнання та розкриття її елементів, у тому числі при складанні інформації про запаси.

Продовження таблиці 1.5

1	2
План рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань та господарських операцій підприємств і організацій та Інструкція до нього [22]	Визначає перелік рахунків та субрахунків, призначених для обліку запасів.
Методичні рекомендацій з бухгалтерського обліку запасів № 2 [37]	Основна увага зосереджена на документальному оформленні операцій з руху запасів
МСБО 2 «Запаси» [38]	Визначає міжнародний підхід до обліку запасів.

У таблиці 1.5 представлено узагальнену характеристику ключових нормативно-правових документів, що різним чином впливають на облік запасів. Для глибшого розуміння кожного з цих документів, доцільно детальніше розглянути їх призначення.

Законодавство України визначає цілі, принципи, відповідальність за організацію обліку запасів, первинні документи та облікові регістри, необхідність інвентаризації та порядок відображення інформації про запаси у фінансовій звітності підприємств.

Основою для забезпечення точності даних обліку та задоволення інформаційних потреб користувачів, особливо у сфері запасів, є нормативно-правова база, що регулює будь-який об'єкт обліку.

Ми підтримуємо Іванченко А. Г. та Максименко І. Я. в висновку, що облік запасів – це складна система з безліччю деталей та особливостей. Тому законодавство передбачає велику кількість документів, що регулюють порядок ведення бухгалтерського обліку та відображення інформації у фінансовій звітності [22].

Процедури бухгалтерського обліку та управління запасами на підприємствах регулюються комплексом нормативно-правових актів, спрямованих на:

– забезпечення дотримання підприємствами єдиних та обов'язкових правил ведення бухгалтерського обліку, що гарантують захист інтересів користувачів облікової інформації;

– достовірне та повне відображення даних, необхідних для задоволення інформаційних потреб користувачів;

– достовірне складання фінансової звітності, встановленої органами державного управління.

Основним нормативним документом, що регулює як облік в цілому, так і облік виробничих запасів, є Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [20]. Він визначає основні правові засади організації бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.

Розглядаючи законодавчу базу, що регулює облік виробничих запасів, важливо також звернути увагу на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку, оскільки Україна активно інтегрується у світову економічну спільноту.

МСБО 2 «Запаси» визначає: «суми собівартості, що мають бути визнані активом та перенесені на майбутні періоди до моменту визнання відповідних доходів. Встановлює особливості визнання та оцінки надходження та вибуття виробничих запасів для вітчизняних підприємств, які використовують міжнародні стандарти для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності» [38].

Оскільки національні стандарти бухгалтерського обліку розроблені на основі міжнародних з урахуванням національних особливостей, НП(С)БО 9 «Запаси» має багато спільних положень з МСБО 2 «Запаси», зокрема, щодо умов визнання запасів, основних понять, методів оцінки та розкриття інформації у фінансовій звітності.

Коблянська Г. Ю. за результатами проведеного поглибленого порівняльного аналізу ПСБО 9 «Запаси» і МСБО 2 «Запаси» дійшла о висновку, що міжнародні стандарти мають ряд переваг, а саме:

– чітка економічна логіка;

– узагальнення кращої світової практики;

– простота сприйняття для користувачів звітності [24].

Отже, можна зробити висновок, що в умовах глобалізації економіки,

використання міжнародних стандартів бухгалтерського обліку є необхідним для успішного функціонування підприємств.

Нормативно-правова база, що регулює облік запасів, є досить специфічною. Розглянуті законодавчі акти є лише основними. Окрім них існують інші накази, листи, роз'яснення.

На думку Скрипник М. І. та Галатенко А. М., нормативно-правовий аспект є ключовим в організації обліку запасів:

– дотримання єдиних правил є обов'язковим;

– для забезпечення інформаційних потреб необхідна узгоджена система нормативно-правових актів [9].

На сьогодні характер багатьох законів і стандартів відкриває бухгалтерам широке поле для професійної творчості та спонукає до самостійного прийняття важливих рішень.

Стандарти надають свободу вибору відповідних методів обліку. Вони описують можливі методи, надають рекомендації щодо вибору найбільш вдалого методу для підприємств залежно від специфіки їх діяльності. А бухгалтер, в залежності від виду господарської діяльності, обирає конкретні проводки відповідно до облікової політики.

Фундаментом ефективної організації бухгалтерського обліку виробничих запасів має бути система чинних нормативно-правових актів, що регулюють бухгалтерський облік виробничих запасів та являються основою для здійснення і розвитку діяльності підприємства.

В умовах переходу на міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та інтеграції вітчизняної системи бухгалтерського обліку в європейський законодавчий простір важливим є питання нормативно-правового регулювання всіх об’єктів бухгалтерського обліку. Це також стосується і бухгалтерського обліку запасів.

З. В. Задорожний, Крупка Я. Д. і Гудзь Н. В. відзначають, що сучасний бухгалтерський облік в Україні, як і вся національна економіка, переживає кризу [17]. Серед основних причин цього стану можна виділити відсутність

чіткої концепції реформування бухгалтерського обліку, недосконаліть Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», а також значну розбіжність між податковим та бухгалтерським законодавством.

Головним завданням нормативно-правового регулювання обліку в Україні є встановлення єдиних правил ведення обліку для всіх суб'єктів господарювання. Порядок ведення бухгалтерського обліку виробничих запасів на підприємствах регулюється комплексом нормативно-правових документів, що забезпечують:

– дотримання підприємствами єдиних стандартів ведення бухгалтерського обліку, що гарантують та захищають інтереси користувачів облікової інформації;

– достовірність та повноту даних, необхідних для задоволення інформаційних потреб користувачів.

Отже, нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку має забезпечити доступ усіх зацікавлених сторін до даних, що відображають фінансовий стан та результати діяльності підприємства. Вітчизняні нормативно-правові акти регулюють широкий спектр організаційних та методичних питань, пов'язаних з веденням бухгалтерського обліку.

Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку в Україні представлене п'ятьма рівнями (рис. 1.7).

Основний законодавчий акт, що визначає правила бухгалтерського обліку в Україні – це Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні». Він встановлює правові основи для регулювання, організації та ведення бухгалтерського обліку, а також для формування фінансової звітності. Закон поширюється на всі юридичні особи, зареєстровані в Україні, незалежно від форми власності, на представництва іноземних компаній, які зобов'язані вести облік, а також на операції з виконання державного та місцевих бюджетів.

У міжнародному контексті кожна країна регулює бухгалтерський облік

своїм законодавством. Наприклад, у Великобританії – це Закон про діяльність компаній, а в Німеччині та Франції - податкове законодавство. В США стандарти фінансового обліку розробляються недержавними організаціями і не є обов'язковими, але стандарти US GAAP вважаються одними з найкращих у світі та вплинули на міжнародні стандарти.

Рисунок 1.7 – Нормативно-правове регулювання бухгалтерського обліку в Україні

Зі створенням Методологічної ради з бухгалтерського обліку та прийняттям постанови Кабінету Міністрів України «Про Програму реформування системи бухгалтерського обліку із застосуванням міжнародних стандартів» в Україні було сформовано оновлену та частково нову систему нормативно-правового регулювання бухгалтерського обліку. Ключовою метою цієї системи є забезпечення її відповідності вимогам

ринкової економіки.

Серед Міжнародних стандартів бухгалтерського обліку облік виробничих запасів регламентується МСБО 2 «Запаси». Ключовою метою цього стандарту є визначення підходу до обліку запасів. Центральним питанням обліку запасів, згідно з МСБО 2 «Запаси», є встановлення суми собівартості, яка визнається активом та переноситься на майбутні періоди до моменту визнання відповідних доходів. Цей стандарт надає рекомендації щодо розрахунку собівартості та подальшого визнання витрат, включаючи часткове списання до чистої вартості реалізації, а також щодо формул визначення собівартості.

МСБО 2 «Запаси» містить 42 статті, що охоплюють такі розділи: «Мета», «Сфера застосування», «Визначення», «Оцінка запасів», «Собівартість запасів», «Витрати на придбання», «Витрати на переробку», «Інші витрати», «Собівартість запасів виконавця послуг», «Собівартість сільськогосподарської продукції, зібраної як урожай біологічних активів», «Методи визначення собівартості», «Формули собівартості», «Чиста вартість реалізації», «Визнання як витрати», «Розкриття інформації», «Дата набрання чинності», «Вилучення інших положень».

Щодо вітчизняного законодавства, то основним стандартом, що визначає методологічні засади формування облікової інформації про запаси та її відображення у фінансовій звітності, є НП(С)БО 9 «Запаси». Цей стандарт також містить обмеження у застосуванні, але відмінні від МСБО 2 «Запаси». Зокрема, норми НП(С)БО 9 «Запаси» застосовуються підприємствами, організаціями та іншими юридичними особами незалежно від форм власності, за винятком бюджетних установ та суб'єктів господарювання, що складають фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності.

Окрім того, дія цього стандарту не поширюється на: фінансові активи; незавершені роботи за будівельними контрактами, включаючи контракти на надання послуг, що безпосередньо пов'язані з ними; поточні біологічні

активи, якщо вони оцінюються за справедливою вартістю згідно з НП(С)БО 30 «Біологічні акиви», корисні копалини, якщо вони оцінюються за чистою вартістю реалізації згідно з НП(С)БО.

НП(С)БО 9 «Запаси» містить 34 статті, об'єднані в такі розділи: «Загальні положення», «Визнання та первісна оцінка запасів», «Оцінка вибуття запасів», «Розкриття інформації про запаси в примітках до фінансової звітності», «Особливості бухгалтерського обліку запасів установами», а також додаток «Приклади розподілу транспортно-заготівельних витрат». Окрім НП(С)БО 9 «Запаси», порядок формування в обліку та фінансовій звітності інформації про виробничі запаси в тій чи іншій мірі визначають:

– НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності», де визначено мету, склад і принципи формування фінансової звітності, а також вимоги до визнання і розкриття її елементів [41];

– НП(С)БО 16 «Витрати», де визначено методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про 33 витрати підприємства (в тому числі і витрати виробничих запасів) та її розкриття у фінансовій звітності [51].

Узагальнення нормативно-правових документів в частині перших чотирьох рівнів регулювання обліку виробничих запасів відображено у таблиці 1.6.

Таблиця 1.6 – Характеристика нормативно-правових актів, що регулюють облік виробничих запасів

№ з/п	Нормативно-правовий акт	Характеристика
1	2	3
1.	Податковий кодекс України [50]	Встановлює особливості визнання та оцінки виробничих запасів при їх надходженні та використанні.
2.	Закон України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [16]	Визначає правові засади регулювання, організації, ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності, в т.ч. щодо виробничих запасів, порядок оформлення первинних

Продовження таблиці 1.6

1	2	3
		документів та регістрів бухгалтерського обліку, обов'язки підприємств в проведенні інвентаризації, зокрема в частині відображення залишків виробничих запасів на дату складання балансу.
3.	МСБО 2 «Запаси» [38]	Встановлює особливості визнання та оцінки виробничих запасів при їх надходженні та використанні для підприємств України, які використовують міжнародні стандарти для ведення бухгалтерського обліку та складання фінансової звітності.
4.	НП(С)БО 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» [41]	Визначає мету, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів, в тому числі при формуванні інформації про виробничі запаси.
5.	НП(С)БО 9 «Запаси» [53]	Визначає методологічні засади формування в обліку інформації про виробничі запаси, регулює їх порядок оцінки і обліку на підприємстві та розкриття інформації в фінансовій звітності, регулює порядок здійснення операцій, пов'язаних із рухом виробничих запасів.
6.	НП(С)БО 16 «Витрати» [51]	Визначає методологічні засади формування в бухгалтерському обліку інформації про витрати підприємства (в тому числі витрати виробничих запасів) та її розкриття в фінансовій звітності.
7.	Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань [54]	Визначає порядок проведення інвентаризації активів (в тому числі виробничих запасів) і зобов'язань та оформлення її результатів.
8.	Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства [34]	Визначає порядок формування облікової політики підприємства, в тому числі і щодо виробничих запасів.
9.	Наказ про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів [42]	Визначає перелік та форми типових первинних документів, які можуть використовуватися підприємствами при обліку виробничих запасів, а також зазначає порядок їх заповнення з урахуванням обов'язкових реквізитів, що висуваються до документів.
10.	Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей [52]	Визначає механізм визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей, в тому числі виробничих запасів.
11.	Порядок проведення дооцінки залишків товарно-матеріальних цінностей [57]	Регулює порядок проведення дооцінки залишків матеріальних цінностей, в тому числі виробничих запасів.
12.	Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) [33]	Визначають єдині підходи до формування собівартості продукції (робіт, послуг) і визначення фінансових результатів на підприємствах з урахуванням норм НП(С)БО.

Звичайно, ось перефразований текст, зберігаючи його обсяг і надаючи йому унікальності:

Як видно з рисунка 1.7 та таблиці 1.6, перші чотири рівні нормативно-правового забезпечення обліку виробничих запасів регулюються на державному рівні та є обов'язковими для виконання вітчизняними підприємствами. При цьому, нормативні документи кожного рівня не можуть суперечити документам вищого рівня.

Документи п'ятого рівня (табл. 1.7) розробляються безпосередньо на підприємстві. Згідно зі статтею 8 Закону України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні», питання організації бухгалтерського обліку на підприємстві належать до компетенції його власника або уповноваженого органу. Крім того, суб'єкт господарювання самостійно визначає облікову політику та пов'язані з нею питання. Так, у наказі про облікову політику щодо виробничих запасів визначаються:

– методи оцінки вибуття запасів;

– періодичність визначення середньозваженої собівартості одиниці запасів;

– порядок обліку та розподілу ТЗВ, ведення окремого субрахунку обліку ТЗВ;

– періодичність та об'єкти проведення інвентаризації;

– визначення одиниці аналітичного обліку запасів.

Планом рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій та Інструкцією про його застосування для обліку виробничих запасів виділено рахунок 20 з однойменною назвою. Зазначений рахунок має такі субрахунки:

– 201 «Сировина й матеріали»;

– 202 «Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби»;

– 203 «Паливо»;

– 204 «Тара й тарні матеріали»;

– 205 «Будівельні матеріали»;

– 206 «Матеріали, передані в переробку»;
– 207 «Запасні частини»;
– 208 «Матеріали сільськогосподарського призначення»;
– 209 «Інші матеріали» [21].

Аналізуючи нормативно-правові акти, що регулюють бухгалтерський облік виробничих запасів у спиртовій промисловості, можна зробити наступні висновки: методичний підхід до бухгалтерського обліку запасів за міжнародними та національними стандартами майже уніфікований. Для повної гармонізації цих стандартів потребують уточнення питання деталізації інформації, яка розкривається у фінансових звітах про запаси.

Чинним законодавством врегульовані майже всі аспекти бухгалтерського обліку виробничих запасів, проте невирішеними залишається ряд питань, що виникають у практичній діяльності суб'єкта господарювання (бухгалтерський облік тари, безоплатно отриманих запасів, що не використовуються, тощо).

Галузеві особливості спиртової промисловості, такі як специфіка сировини, технологічні процеси та вимоги до якості продукції, зумовлюють необхідність розробки додаткових методичних рекомендацій з обліку виробничих запасів. Ці рекомендації повинні враховувати специфіку галузі та забезпечувати достовірне відображення інформації про запаси у фінансовій звітності. Також необхідно проводити постійний моніторинг та вдосконалення нормативно-правової бази з урахуванням змін в економічному середовищі та міжнародних тенденцій.

РОЗДІЛ 2
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА ОБЛІКУ ЗАПАСІВ НА ТОВ «МС АВІА-ГРЕЙД»

2.1 Організаційно-економічна характеристика підприємства

Товариство з обмеженою відповідальністю науково-виробнича фірма «МС АВІА-ГРЕЙД» (ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД») була офіційно зареєстровано 19 жовтня 2010 року.

Юридична адреса: 90213, Закарпатська область, Берегівський район, село Батрадь, вулиця Каштей, будинок 7. Проте фактично основне виробництво компанії розташоване у місті Запоріжжя, за адресою: вулиця Кругова, 165. На даний момент підприємство входить до складу оборонно-промислового комплексу України.

Основні напрямки діяльності ТОВ «МС Авіа-грейд» включають:

– 72.19: Дослідження та експериментальні розробки в галузі інших природничих і технічних наук.

– 25.61: Обробка металів та нанесення покриття на метали.

– 30.30: Виробництво повітряних і космічних літальних апаратів, а також супутнього обладнання.

– 33.16: Ремонт і технічне обслуговування повітряних і космічних літальних апаратів.

– 46.71: Оптова торгівля твердим, рідким і газоподібним паливом та подібними продуктами.

– 46.90: Неспеціалізована оптова торгівля.

– 63.11: Обробка даних, розміщення інформації на веб-вузлах та пов'язана з цим діяльність.

– 71.20: Технічні випробування та дослідження.

Організаційна структура ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» включає директора, вісім відділів, кожен з яких очолюється керівником, складські приміщення, виробничі цехи, а також підрозділи, що надають послуги з ремонту авіатехніки безпосередньо на виробничих об'єктах. Ці підрозділи також мають своїх керівників.

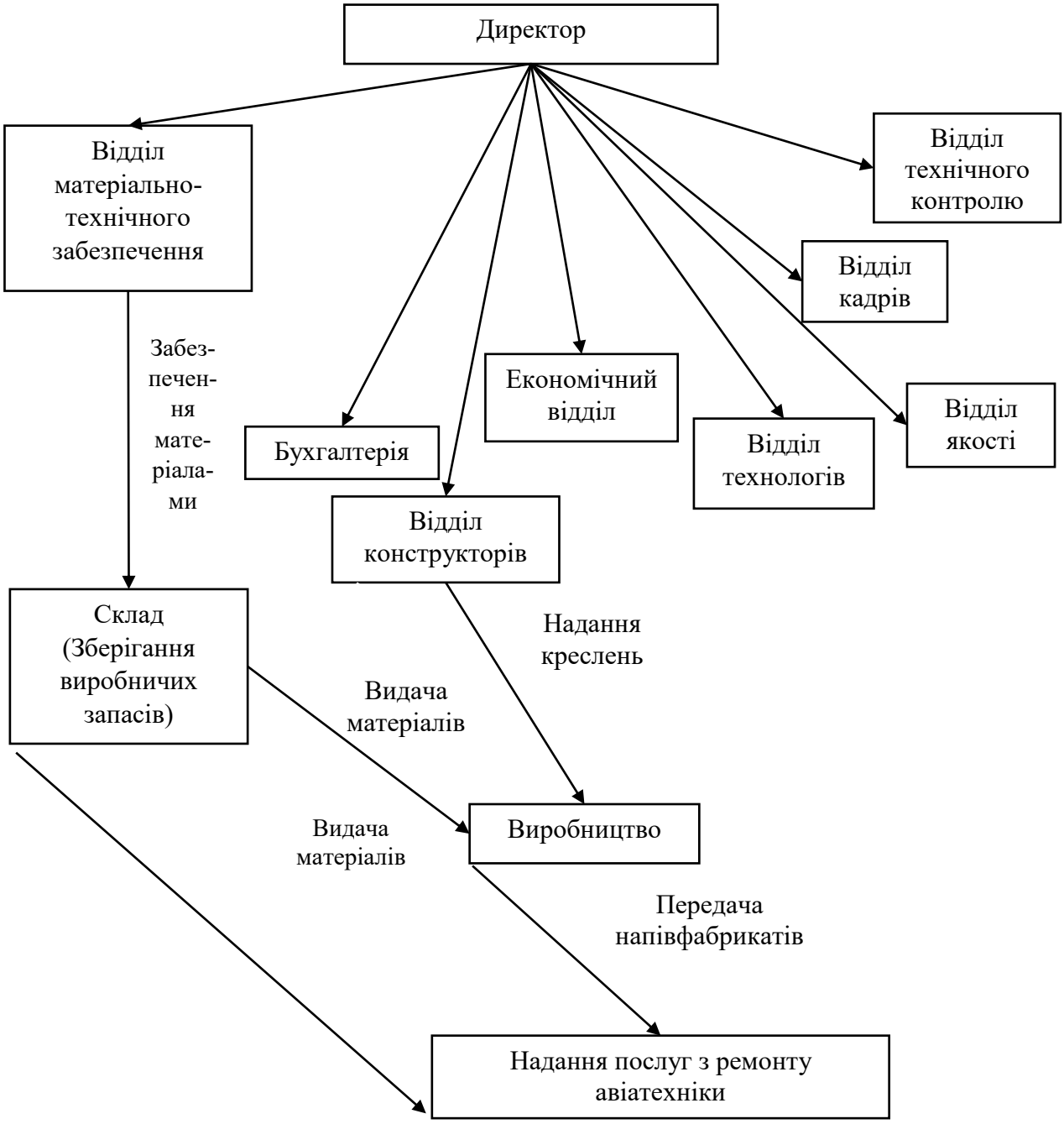

Рисунок 2.1 – Структура підприємства та рух матеріалів на виробничому підприємстві ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Основною діяльністю ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» є послуги з модернізація авіаційної техніки.

На підприємстві організація руху запасів відбувається на підставі розроблених на підприємстві регламентів.

Відділ конструкторів створює технічні креслення, які передаються керівникам виробничих цехів. Ці креслення містять інформацію про необхідну кількість матеріалів та їхні конкретні типи, що використовуються для виготовлення деталей та напівфабрикатів. Ці компоненти призначені як для ремонту авіаційної техніки, так і для відправлення на виробничі майданчики, де надаються послуги з ремонту. Останній процес є складнішим, оскільки кожна одиниця авіаційної техніки має унікальні характеристики, що вимагає наявності достатнього обсягу виробничих запасів. Це забезпечує безперебійність виробництва, своєчасне виконання замовлень клієнтів та отримання повної оплати за надані послуги.

Станом на 31.12.2023 р. штат підприємства налічував 71 працівника, серед яких 46 чоловіків та 25 жінок.

Основні фінансові показкини діяльності представені і таблиці 2.1.

Таблиця 2.1 –Фінансові результати діяльності ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» за 2022-2023 роки, (тис. грн.)

Показники	2022 рік	2023 рік
Чистий дохід від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг)	64 487,5	60 525,6
Інші операційні доходи	9 363,3	379,4
Інші операційні доходи	188,7	121,5
Разом доходів	74 039,5	61 026,6
Собівартість реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг)	41 922,0	33 731,4
Інші операційні витрати	16 533,3	8 814,9
Інші витрати	-	3,7
Разом витрати	58 455,3	42 550,0
Фінансовий результат до оподаткування	15584,2	18 476,5
Податок на прибуток	2805	3 346,2
Чистий прибуток	12779,1	15 130,4

Аналіз ключових фінансових показників ТОВ НВФ «МС АВІА-

ГРЕЙД» свідчить про його позитивний фінансовий результат та ефективність діяльності.

Зростання доходу від реалізації продукції відображає успішну ринкову стратегію, стабільний попит та ефективну організацію продажів.

Високий рівень прибутку демонструє ефективність виробничих процесів, контроль над собівартістю та конкурентоспроможність цін.

Стабільність чистого прибутку вказує на здатність підприємства генерувати прибуток після сплати всіх витрат та податків.

Збільшення показників рентабельності свідчить про ефективне використання капіталу та ресурсів.

Стабільність власного капіталу забезпечує фінансову незалежність.

Позитивний фінансовий результат дозволяє інвестувати в розширення виробництва, нові проєкти та модернізацію обладнання.

Облік виробничих запасів є складним процесом. Для ефективної діяльності необхідно створити інформаційну систему, яка враховує специфіку бізнес-процесів галузі.

Організація обліку виробничих запасів на підприємстві здійснюється на основі наказу про облікову політику, який охоплює ключові аспекти обліку.

Спираючись на наукові результати Лежненко Л. І. та Ломової І. О., ми дійшлидо висновку, що формування облікової політики в частині управління запасами має враховувати організаційно-технологічні та методологічні аспекти [30].

До організаційно-технологічної складової облікової політики ми відносимо:

– принципи обліку запасів;

– нормативно-правові акти, що регулюють облікови процес наявності та руху запасів;

– форми первинних документів за операціями із запасами;

– форми управлінської звітності за наявністю та рухом запасів;

– правила документообігу з запасами;

– систему обробки інформації;

– порядок контролю за рухом запасів;

– документальне забезпечення матеріальної відповідальності працівників підприємста щодо операцій збереження, руху запасів;

– порядок організації, проведення інвентаризації запасів та узагальнення її результатів;

– організаційно-методичні аспекти аналітичного обліку запасів;

– одиниці виміру запасів;

– взаємодію структурних підрозділів підприємства.

До методологічної складової облікової політики ми відносимо:

– принципи та правила обробки інформації;

– методи оцінки вибуття запасів;

– методи оцінки запасів на дату запасів;

– Робочий план рахунків бухгалтерського обліку в частині запасів;

– розкриття інформації у фінансовій звітності.

Методологія обліку запасів визначається НП(С)БО 9 та методичними рекомендаціями.

При розробці облікової політики ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» враховано основні принципи бухгалтерського обліку та фінансової звітності, викладені в Законі про бухгалтерський облік та НП(С)БО 1, а також інші НП(С)БО та законодавчі акти України.

2.2 Організація обліку запасів та їх документальне оформлення на підприємстві

Облікова політика ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» в частині обліку запасів спрямована на задоволення інформаційних потреб управління щодо обсягу, структури та руху запасів, а також на оптимізацію та економію

коштів шляхом раціонального формування нормативів.

Облікова політика визначає метод оцінки вибуття запасів та порядок обліку ТЗВ, але не містить переліку та складу змінних і постійних загальновиробничих витрат.

ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» використовує метод ідентифікованої собівартості для оцінки вибуття запасів у виробництво. Відповідно до цього методу, запаси списуються за ціною їх надходження. Підприємство застосовує цей метод, оскільки запаси закуповуються для подальшої реалізації за індивідуальними замовленнями. Для застосування цього методу необхідно мати можливість встановити ціну кожної одиниці запасів, що і робиться на підприємстві.

Необхідно також додати до облікової політики ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» інформацію про перелік і склад статей калькуляції виробничої собівартості продукції, а також встановити окремим наказом керівника підприємства терміни корисного використання малоцінних та швидкозношуваних предметів.

Незважаючи на постійне впровадження пропозицій щодо удосконалення облікового процесу в ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД», залишається невирішеним питання організації ефективної системи документообігу операцій з виробничими запасами.

На підприємстві не дотримуються чітко визначені терміни передачі первинних документів до бухгалтерії.

Ми погоджуємося з тезою Олініченко І. В. та Кравець М. О., що відсутність контролю за оформленням та обробкою первинних документів може призвести до спотворення даних, неповного відображення господарських операцій, затримки інформації та порушення термінів подання звітності [45].

ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» не має окремого документа про документообіг. На нашу думку, це є недоліком організації обліку, оскільки такі документи сприяють удосконаленню облікових операцій, посиленню

контролю та підвищенню рівня автоматизації.

Тому необхідно розробити схему документообігу та порядок руху первинних документів для оптимізації обліку та економії часу. Визначення конкретних документів, що використовуються на підприємстві, має бути завданням головного бухгалтера.

Для покращення документального забезпечення обліку виробничих запасів необхідно:

– впровадити графік документообігу (нами розроблений та наведений в Додатку А);

– належним чином упорядкувати первинну документацію;

– впровадити типові уніфіковані форми;

– забезпечити правильність приймання, зберігання та витрачання запасів;

– обмежити кількість посадових осіб, які мають право підпису документів.

Неповне та несвоєчасне отримання звітних даних та іншої інформації створює значні часові розриви між моментом надходження облікової інформації та її використанням. Ці недоліки в організації обліку призводять до неточностей, збільшення витрат на утримання облікового персоналу, а також створюють умови для розкрадання матеріальних цінностей та інших зловживань.

Ми погоджуємося з думкою Пальчука О. В., що для ефективної організації обліку запасів на підприємстві необхідно чітко розуміти:

– звідки та коли надходять запаси;

– одиниці виміру та ціни запасів;

– кому та коли відпускаються запаси;

– залишки запасів за видами;

– дотримання встановлених лімітів [48].

Правильна організація обліку запасів забезпечується чіткою системою документообігу та строгим порядком оформлення операцій.

Усі операції, пов'язані з надходженням, переміщенням та відпуском запасів, оформляються супровідними документами, форми яких затверджені Методичними рекомендаціями № 2. При цьому Омельницька З. зазначає, що саме головний бухгалтер визначає, які документи використовувати на підприємстві, враховуючи його розміри та специфіку [44].

Структура документообігу має забезпечувати інформацією як для бухгалтерського обліку, так і для контролю та оперативного управління рухом запасів.

Організація відображення облікової інформації потребує дотримання особливостей бухгалтерського обліку, де кожна господарська операція фіксується в паперовому або електронному вигляді. Основою для записів у бухгалтерські регістри є належно оформлені документи.

Первинні документи з обліку виробничих запасів поділяються на:

– документи з надходження та оприбуткування;

– документи з внутрішнього переміщення та складського обліку;

– документи з відпуску (списання) на виробництво та потреби управління.

Документи на одержання і відпуску матеріалів мають бути оформлені належним чином. Первинні документи можуть бути складені в паперовому або електронному вигляді та повинні містити обов’язкові реквізити, передбачені Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні» [16] та Положенням про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку [43].

Відсутність необхідних реквізитів в первинних документах ставить під сумнів їх достовірність. Наприклад, неправильна дата в прибутковій накладній може призвести до неправильного списання матеріалів.

Правильне документальне оформлення операцій з надходження запасів впливає на їх відображення у фінансовій звітності. Запаси можуть надходити:

– з виробництва;

– як внесок до статутного капіталу;

– в обмін на інші запаси;

– від постачальника;

– внаслідок безоплатного отримання;

– від замовника як давальницька сировина.

Залежно від способу надходження застосовуються різні первинні документи (табл. 2.2).

Таблиця 2.2 – Документальне оформлення надходження запасів

Спосіб надходження запасів	Первинні документи
Надходження на склад запасів власного виробництва; внутрішнє переміщення	Накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів - Форма М-11
Отримання запасів як внесок до статутного капіталу	Прибутковий ордер – Форма М-4, Акт про приймання матеріалів – Форма М-7, Товарно-транспортна накладна – Форма № 1-ТН
Обмін запасів на інші подібні і неподібні запаси	Форми: М-4, М-7, Форма № 1-ТН
Безоплатне одержання запасів	Форми: М-4, М-7, М-11, Форма № 1-ТН
Надходження запасів від постачальників або від переробників	Прибуткова накладна, Товарно-транспортна накладна – Форма № 1-ТН

Також підприємство може використовувати самостійно розроблені форми, беручи за основу типові. При цьому в самостійно розроблених первинних документах необхідно дотримуватися всіх обов’язкових реквізитів, передбачених для первинного документа Законом України про бухгалтерський облік та Положенням про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку.

Виробничі запаси ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» надходять від постачальників (юридичних або фізичних осіб) та від підзвітних осіб. Для оприбуткування виробничих запасів, що надходять на склад, використовується «Прибуткова накладна», створена на основі рахунка-фактури.

На підприємстві оплата виробничих запасів неможлива без попереднього погодження рахунка-фактури, в якому обов’язково зазначається інформація про постачальника (код ЄДРПОУ, банківські

реквізити, місцезнаходження, контакти та відповідальна особа).

В рахунку-фактурі вказуються назва, артикул, одиниця виміру, кількість, ціна кожного виду матеріалів, що відпускаються, сума до сплати з та без ПДВ.

Надходження виробничих запасів безпосередньо від постачальників їхнім або стороннім транспортом на адресу складу ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» оформлюється товарно-транспортною накладною (форма № 1-ТН), яку оформлює вантажовідправник.

Одним з важливим документів на підприємстві є податкова накладна, яка дає право покупцеві (платнику ПДВ) включити до податкового кредиту суму ПДВ, сплачену постачальнику при придбанні матеріалів.

Після надходження запаси зберігаються на складах, які можуть бути загального або спеціалізованого призначення (центральні, проміжні, експедиторські тощо). Організація зберігання здійснюється за видом запасів, технологією виробництва, умовами постачання та реалізації.

Облік запасів на складі ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» ведеться за допомогою карток складського обліку матеріалів (форма № М-12) та відомості обліку залишків матеріалів на складі (форма № М-14). Запаси постійно відпускаються на виробничі та інші потреби, і кожна операція відпуску фіксується в первинному документі.

Для забезпечення зберігання виробничих запасів, правильного приймання, зберігання та відпуску цінностей важливо мати достатню кількість складських приміщень, оснащених ваговими та вимірювальними приладами, мірною тарою та іншими пристосуваннями. Особливо потреба у вимірювальних приладах виникла з 01 жовтня 2021 року, коли були запроваджені зміни в товарно-транспортній накладній, що вимагають вказівки ваги вантажу.

Відповідальність за забезпечення оптимального запасу кожної номенклатурної одиниці матеріалів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» несе завідувач складом, який є матеріально відповідальною особою, з яким

укладається договір про повну індивідуальну матеріальну відповідальність.

На підприємстві ведеться облік не тільки надходження, але й реалізації та відвантаження запасів. Відображення вибуття запасів у бухгалтерському обліку залежить від способу вибуття, який визначається НП(С)БО 9 «Запаси».

Наявність необхідних документів щодо оформлення вибуття запасів, крім зовнішніх документів (договорів з контрагентами), передбачає оформлення внутрішніх документів, що підтверджують факт вибуття (табл. 2.3). На основі цих документів завідувач складу робить записи в картках складського обліку і після кожного вибуття визначає залишок, який порівнює з встановленою нормою.

Таблиця 2.3 – Документальне оформлення вибуття запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Спосіб вибуття запасів	Первинні документи
Вибуття запасів для реалізації	Накладна-вимога на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів, товарно-транспортна накладна
Вибуття запасів безоплатно	
Відпуск у виробництво	Лімітно-забірні картки типової форми М-8 і М-9, Накладні-вимоги
Відпуск запасів на сторону	Накладна на відпуск товарно-матеріальних цінностей – Форма М-20

Довга Т. А. впевнена, що удосконалення процесу документування може значно покращити організацію управління запасами [11]. Наприклад, ефективніше використовувати накопичувальні документи, такі як картки складського обліку, лімітно-забірні картки та відомості, як витратний документ по відпущених матеріалах. Різноманітність форм облікових документів, зокрема лімітно-забірних карток, ускладнює облік матеріальних ресурсів на складах та у виробничих підрозділах.

На ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» лімітно-забірні картки оформлюються нерегулярно і надходять у бухгалтерію у великій кількості, переважно наприкінці місяця. Такі надходження складських документів на обробку та тенденція збільшення їхньої кількості до кінця місяця

ускладнюють роботу складу та впливають на якість роботи.

Недоліки первинного обліку виробничих запасів найчастіше виявляються під час інвентаризації, при звірці даних складського обліку, коли виявляються нестачі та розбіжності через пересортицю матеріалів, а також помилки в первинних та зведених документах. Правильна організація документообігу та складського обліку дозволяє знизити матеріальні втрати.

Неналагоджена система первинного обліку викликає неповне та несвоєчасне надходження звітних даних. Великі часові розриви між моментом отримання облікової інформації та її використанням перешкоджають підвищенню прибутковості підприємства. Недоліки в організації обліку призводять до неточностей, збільшення витрат на утримання бухгалтерії, умов для зловживань та розкрадання.

Для вдосконалення обліку виробничих запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» доцільно дотримуватися умов, визначених нами, спираючись на специфіку діяльності підприємства (рис. 2.2).

Рисунок 2.2 – Умови необхідні для вдосконалення обліку виробничих запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Для покращення оперативності обліку, якості облікової інформації та управління на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» необхідно в більшій мірі автоматизувати ведення обліку. Автоматизація посилює контроль за наявністю запасів та прискорює забезпечення виробництва. Поліпшенню та оптимізації обліку виробничих запасів сприяє не тільки якісно складена документація, а й налагоджений виробничий процес.

Тому для подальшої оптимізації обліку виробничих запасів пропонуємо розроблений механізм удосконалення обліку виробничих запасів (рис. 2.3).

Рисунок 2.3 – Механізм удосконалення обліку виробничих запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

На думку Джона Г. Салека, обліково-аналітична інформація має бути сформована як система даних, що потенційно володіють якостями корисної інформації для зацікавлених осіб. Очевидною є існуюча суперечність між потребою практики в системі показників, яка виявляється доречною та істотною під час розрахунку вторинних (опосередкованих), але водночас і кінцевих характеристик бізнесу – прибутковість, ризик, ліквідність,

економічна життєздатність тощо, та тим, що в більшості випадків показники, які впливають на вибір рішення, не фіксуються прямо у фінансовій звітності [75].

Бухгалтерська звітність повинна припускати можливість проведення подальшого аналізу з мінімальними витратами часу, що є ознакою аналітичності, тобто здатності керівництва компанії не тільки володіти інформацією про поточну ситуацію, а й аналізувати всілякі причинно-наслідкові зв'язки, робити висновки та ухвалювати на їх основі економічно обґрунтовані управлінські рішення.

Отже, від того, наскільки правильно організований облік виробничих запасів залежить списання вартості сировини і матеріалів, як оцінюється незавершене виробництво, чи відображаються відомості про господарські операції із виробничими запасами у звітах підприємства.

2.3 Методика обліку запасів на підприємстві

Ефективність управлінських рішень значною мірою залежить від своєчасного отримання інформації про господарські операції. Основним джерелом такої інформації є бухгалтерський облік, де рахунки відіграють ключову роль. Вони призначені для відображення, передачі та узагальнення фактів фінансово-господарської діяльності підприємства [72].

Тому чітка та раціональна побудова синтетичного та аналітичного обліку запасів є надзвичайно важливою. Правильно упорядковані рахунки бухгалтерського обліку забезпечують управлінців необхідною інформацією для вирішення різноманітних завдань.

План рахунків є основою бухгалтерського обліку. Існує дискусія щодо створення національної мови бухгалтерів. З одного боку, це сприяє ефективнішому діалогу між фахівцями, з іншого – стандартизація може

обмежити гнучкість в умовах мінливої економіки.

Робочий план рахунків є частиною облікової політики підприємства. Бухгалтер, використовуючи професійне судження, визначає, які рахунки включити до плану, враховуючи обсяги, вид, галузь діяльності та організаційну структуру підприємства.

Для синтетичного обліку наявності та руху виробничих запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» використовується рахунок 20 «Виробничі запаси» та відповідні субрахунки.

Синтетичні рахунки надають узагальнену інформацію, необхідну для накопичення зведених даних про виробничі запаси, кредиторську та дебіторську заборгованість.

Яценко В. Ф. досліджуючи питання організації та методики аналічного обліку запасів, підкреслює що саме він надає детальну інформацію про конкретні види ресурсів, їх джерела та економічні процеси [7].

Синтетичний та аналітичний обліки взаємопов'язані, відображаючи одні й ті самі операції з різним рівнем деталізації.

Розглянемо порядок відображення господарських операцій з надходження запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» (табл. 2.4).

Таблиця 2.4 – Типова кореспонденція рахунків обліку оприбуткування запасів, передбачена облікової політикою ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
	Дт	Кт
1	2	3
Надходження на склад запасів власного виробництва		
Завершені виробництвом та здані на склад: а) сировина б) готова продукція; в) напівфабрикати власного виробництва;	 201 26 25	 23 23 23
Отримання запасів як внесок до статутного капіталу		
Внесення до статутного капіталу матеріалів та сировини	201	46
Обмін запасів на інші подібні запаси		
1. Відображено передачу матеріалів 2. Відображено ПЗ з ПДВ 3. Оприбутковано матеріали	361 361 201	201 641 631

Продовження таблиці 2.4

1	2	3
4. Відображено ПК з ПДВ 5. Відображено взаємозалік заборгованостей	641 631	631 361
Безоплатне одержання запасів		
Безоплатне одержання запасів	20	719
Фінансовий результат від безоплатного одержання запасів	719	791
Надходження запасів від постачальників		
Оприбутковані на склад запаси (виробничі запаси, МШП, товари), що надійшли від постачальника Відображено ПК з ПДВ	20, 22, 28 641	631 631

Найбільшу частку серед операцій з надходження запасів становлять операції, пов'язані з їх використанням у власному виробництві та придбанням у вітчизняних постачальників.

На ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» оприбуткування виробничих запасів відбувається чітко за номенклатурою (окремо по кольорам, розмірам, видам), що запобігає створенню пересортувань та нестач одних запасів за рахунок покриття надлишками інших. Розглянемо відображення вибуття запасів на синтетичних рахунках (табл. 2.5).

Таблиця 2.5 –Типова кореспонденція рахунків обліку вибуття запасів, передбачена облікової політикою ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
	Дт	Кт
Вибуття запасів для реалізації		
Реалізовано готову продукцію Відображено ПЗ з ПДВ	361 701	701 641
Вибуття запасів безоплатно		
Передано безплатно запаси Відображено ПЗ з ПДВ	949 949	20 641
Відпуск запасів у виробництво		
Відпущено зі складу на виготовлення продукції: – запаси – напівфабрикати власного виробництва	 23 23	 20 25
Вибуття запасів в результаті недостач		
Нестачі, виявлені при інвентаризації (винуватці не встановлені) Відображено ПЗ з ПДВ	947 947	20 641

Найбільшу частку серед операцій з вибуття запасів на ТОВ НВФ «МС

АВІА-ГРЕЙД»займають операції, пов’язані з їх реалізацією та відпуском у виробництво.

Реалізовані запаси відображаються у складі витрат того періоду, в якому визнається дохід від їх реалізації. У такому випадку використовуються субрахунки:

– 901 «Собівартість реалізованої готової продукції»;
– 902 «Собівартість реалізованих товарів»;
– 943 «Собівартість реалізованих виробничих запасів».

Запаси, що використовуються у виробництві, залежно від мети використання розподіляються на собівартість виготовленої продукції або включаються до складу витрат періоду. Якщо використані запаси відносяться до собівартості, застосовується рахунок 23 «Виробництво» та 91 «Загальновиробничі витрати».

При витрачанні запасів на обслуговування виробничої діяльності, управлінські потреби тощо використовуються рахунки:

– 92 «Адміністративні витрати»;
– 93 «Витрати на збут»;
– 94 «Інші витрати операційної діяльності».

Якщо собівартість запасів, використаних для виробництва продукції, є значною, вибуття відображається за кредитом рахунку 20 «Виробничі запаси» та дебетом рахунку 23 «Виробництво».

В обліку підприємства відкриті субрахунки:

– 202 «Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби»;
– 203 «Паливо»;
– 205 «Будівельні матеріали»;
– 207 «Запасні частини»;
– 209 «Інші матеріали».

Ілюстрація взаємозв’язку синтетичних рахунків, субрахунків та аналітичних рахунків представлена на рисунку 2.4.

ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» веде облік наявності та руху придбаних

для виробництва напівфабрикатів і комплектуючих виробів на субрахунку 202 «Купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби».

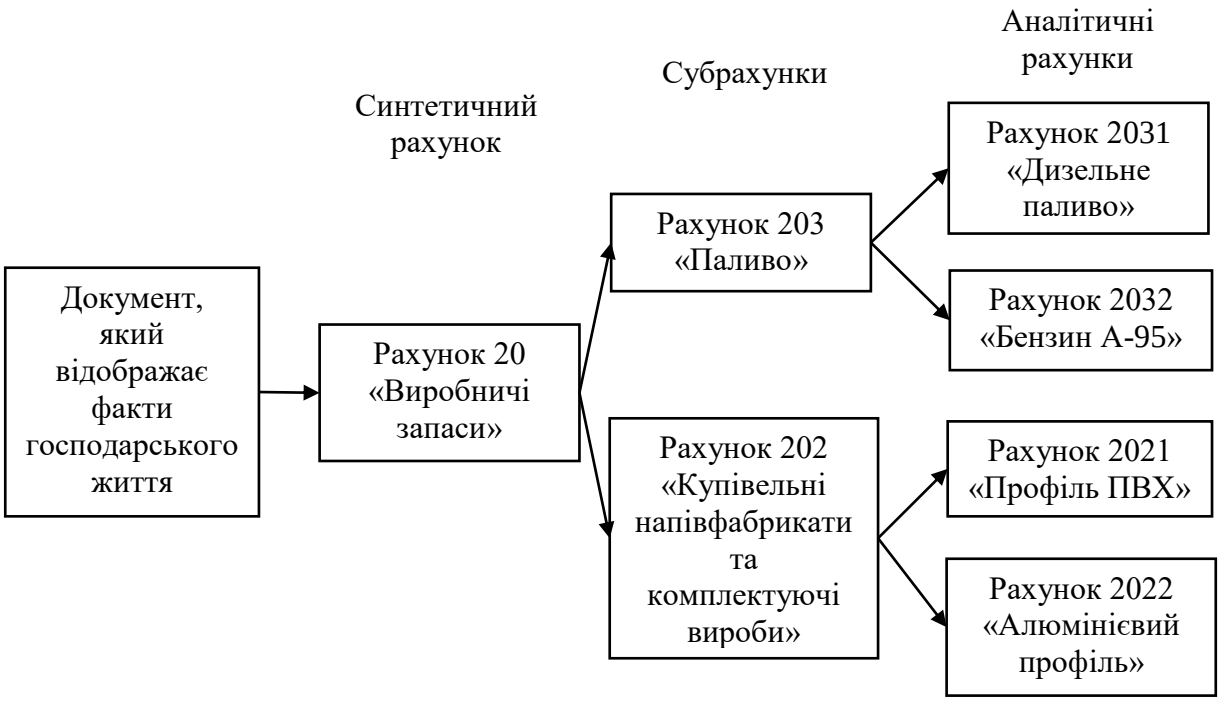

Рисунок 2.4 – Організація аналітичного обліку виробничих запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

На субрахунку 203 «Паливо» обліковується наявність та рух палива та мастил, придбаних для технологічних потреб виробництва та експлуатації транспортних засобів.

На субрахунку 205 «Будівельні матеріали» ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» відображає рух будівельних матеріалів, необхідних для монтажу, а також для виконання будівельно-монтажних робіт, виготовлення будівельних деталей і конструкцій. До таких будівельних матеріалів відносяться: герметик, піна, бітумне мастило, пінопласт, ґрунтовка тощо.

На субрахунку 207 «Запасні частини» ведеться облік придбаних запасних частин, готових деталей, що використовуються для ремонту, заміни зношених частин машин, обладнання, транспортних засобів, інструментів, а також автомобільних шин у запасі та обороті. Аналітичний облік запасних

частин ведеться за місцями зберігання та однорідними групами (механічна група, електрична група тощо). Аналітичний облік машин, устаткування, двигунів, вузлів і агрегатів обмінного фонду ведеться за групами: придатні до експлуатації (нові та відновлені); ті, що підлягають відновленню (на складі); ті, що перебувають у ремонті.

На субрахунку 209 «Інші матеріали» у ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» ведеться облік відходів виробництва, металобрухту та інших матеріальних цінностей за ціною очікуваного використання або реалізації.

Окремим питанням для розгляду є метод обліку ТЗВ.

У наукових джерелах та економічних виданнях висвітлюються різні думки з цього питання, але всі вони зводяться до двох варіантів:

– пряме включення ТЗВ до первісної вартості одиниці запасів, що купуються (для однорідних запасів);

– за середнім відсотком (при узагальненні суми ТЗВ на окремому субрахунку з подальшим їх розподілом).

На думку Коваль Н. І. [47] облік ТЗВ слід вести на рахунку 29 «Транспортно-заготівельні витрати». На цьому рахунку відображатимуться: витрати на транспортування та завантаження матеріалів, витрати на зберігання, витрати на утримання заготівельно-складського апарату, винагороди посередницьким організаціям, витрати на тару тощо.

Схожої думки дотримується Дацко К. П. [12], яка вважає, що до рахунку 29 «Транспортно-заготівельні витрати» необхідно відкрити аналітичні рахунки в розрізі матеріалів та суб’єктів, що здійснюють доставку запасів/ Оскільки виробничі запаси доставляються як сторонніми підприємствами, так і власними силами, виникає потреба у веденні аналітичних рахунків.

ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» має велику номенклатуру виробничих запасів, для обліку ТЗВ доцільно використовувати окремі субрахунки 291«Транспортно-заготівельні витрати основних матеріалів» та 292 Рахунок 292 «Транспортно-заготівельні витрати допоміжних матеріалів» (рис. 2.5).

Рисунок 2.5 – Рахунки обліку транспортно-заготівельних витрат на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Значна частина виробничих запасів, що надходять на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД», доставляється логістичною компанією ТОВ «Нова Пошта». Це партнерство надає підприємству низку переваг, зокрема, чітке та прозоре відображення вартості послуг.

В Акті наданих послуг, що надається ТОВ «Нова Пошта», вартість доставки вантажу та документів відокремлюється (рис. 2.6).

Це значно спрощує процес розподілу витрат на загальновиробничі та адміністративні, оскільки підприємство має можливість точно ідентифікувати, які витрати пов'язані з доставкою конкретних видів запасів або документів.

Важливо зазначити, що вартість доставки матеріалів, яка здійснюється

ТОВ «Нова Пошта», але за рахунок постачальника, не відображається в цьому акті. Це означає, що підприємство отримує матеріали без додаткових витрат на доставку, що позитивно впливає на собівартість продукції.

АКТ № НП-007955727
здачі-прийняття робіт (надання послуг)

від 31 серпня 2022р. Місце складання: Київ

НОВА ПОШТА

Виконавець: Товариство з обмеженою відповідальністю "Нова Пошта"

Замовник: Приватне відприємсво "МС Авіа-Грейд"

Підстава: Договір № 217818 від 21.05.2018

1. Загальна вартість виконаних робіт (послуг) з ПДВ:
Одна тисяча триста вісімдесят дев'ять грн. 02 коп.
2. Послуги за замовленням надані згідно Е/Н в повному обсязі.

№	Номенклатура товарів/послуг	Од. виміру	Кількість	Сума без ПДВ
1	Доплата за адресний забір та/або доставку вантажів	послуга	1	75.00
2	Доплата за адресний забір та/або доставку документів	послуга	1	100.00
3	Доплата за адресний забір та/або доставку посилок	послуга	1	75.00
4	Доставка вантажів з або у смт та село	послуга	1	316.67
5	Доставка документів з або у смт та село	послуга	1	37.50
6	Доставка документів між містами України	послуга	1	112.50
7	Доставка посилок з або у смт та село	послуга	1	433.33
8	Комісія	послуга	1	7.50
9	Пакування відправлення	послуга	1	0.02
			Разом без ПДВ:	1157.52
			ПДВ:	231.50
			Всього з ПДВ:	1389.02

Рисунок 2.6 – Формат Акт здачі-прийняття робіт (надання послуг), який ТОВ «Нова Пошта» надає ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Використання в обліку окремого субрахунку для обліку транспортно-заготівельних витрат дозволяє ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» отримати достовірну інформацію про витрати, пов'язані з доставкою виробничих запасів. Це, в свою чергу, забезпечує більш точне відображення впливу цих витрат на формування фінансових результатів господарської діяльності підприємства.

Саме тому, ми пропонуємо облік транспортно-заготівельних витрат, вести на окремому синтетичному рахунку 29 «Транспортно-заготівельні

витрати» у розрізі субрахунків:

– 291 «Транспортно-заготівельні витрати «Нова Пошта»»;

– 292 «Транспортно-заготівельні витрати інших контагентів».

Такий підхід до обліку ТЗВ не тільки підвищує прозорість фінансової звітності, а й дозволяє підприємству:

– ефективніше контролювати витрати на логістику;

– приймати обґрунтовані рішення щодо вибору постачальників та логістичних партнерів;

– аналізувати вплив логістичних витрат на собівартість продукції та рентабельність підприємства.

Таким чином, співпраця з ТОВ «Нова Пошта» та використання окремого субрахунку для обліку ТЗВ є важливими елементами ефективної системи управління виробничими запасами на підприємстві ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД».

Запаси є складною обліковою категорією, що вимагає ретельної організації аналітичного обліку за кожним їхнім видом. Різноманітність найменувань та видів виробничих запасів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД», зумовлена специфікою їх застосування, різними термінами використання та умовами зберігання, суттєво впливає на очікувані результати від їх використання. Тому аналітичний облік запасів є критично важливим для ефективного управління ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД».

Аналітичний облік виробничих запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» ведеться за їхніми назвами або однорідними групами. Кожна група виробничих запасів класифікується за видом, маркою, типом, розміром тощо. Кожному найменуванню, сорту, розміру виробничих запасів присвоюється артикул, який вноситься до бази даних та записується до спеціального списку, де також вказується одиниця виміру та, за потреби, ціна.

Аналітичний облік запасів ведеться лише у вартісному вираженні у групувальних та накопичуваних відомостях, інформація з яких узагальнюється у Відомості 5.1. Для зіставлення інформації складського

обліку та обліку у бухгалтерії комірники щомісячно на основі карток складського обліку складають сальдову відомість у натуральних показниках.

В аналітичному обліку важлива не лише пізнавальна, а й контрольна інформація. Його показники необхідні управлінському персоналу для контролю за збутом готової продукції, а фінансистам – для аналізу дебіторської та кредиторської заборгованості, а також фінансових результатів. Точність та достовірність показників аналітичного обліку періодично перевіряються шляхом проведення інвентаризації на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД».

Запаси, що не є власністю ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД», обліковуються на позабалансових рахунках:

– 022 «Матеріали, прийняті для переробки»;
– 023 «Матеріальні цінності на відповідальному зберіганні»;
– 024 «Товари, прийняті на комісію»;
– 025 «Матеріальні цінності довірителя»;
– 041 «Непередбачені активи»;
– 072 «Невідшкодовані нестачі і витрати від псування».

Розглянемо порядок відображення господарських операцій з надходження запасів (табл. 2.6).

Таблиця 2.6 – Типова кореспонденція обліку запасів на позабалансових рахунках, передбачена обліковою політикою ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Зміст господарських операцій	Кореспонденція рахунків	
	Дт	Кт
Віднесено на позабалансовий рахунок запаси, на які відсутні видаткові документи постачальника	02	-
Здана на склад продукція, виготовлена з давальницької сировини	023	-
Отримані товари від комітента	024	-
Списано вартість реалізованого товару з позабалансового обліку	-	024
Віднесено на позабалансовий рахунок вартість списаних запасів у зв'язку з розкраданням	072	-
Знято з обліку суму нестачі у зв'язку з її погашенням винною особою	-	072

Додатково можна зазначити, що для покращення аналітичного обліку

ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» потрібно:

1. Впровадження сучасних інформаційних технологій, що полягає в використання спеціалізованих програмних продуктів для автоматизації аналітичного обліку запасів дозволить підвищити точність та оперативність отримання інформації.

2. Регулярне проведення аналізу запасів, що відбувається через аналіз запасів та дозволяє виявити надлишкові або застарілі запаси, що в свою чергу, позитивно впливає на прийняття рішення щодо оптимізації їх рівеня та зменшення витрат на зберігання.

3. Навчання персоналу – доречно розглядати через постійне підвищення кваліфікації працівників, відповідальних за ведення аналітичного обліку запасів, що дозволить покращити якість облікової інформації, яка подається управлінському персоналу та користовучам фінансової звітності ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД».

4. Розробка внутрішніх регламентів – забезпечить єдиний підхід до обліку виробничих запасів та зменшить ризик виникнення помилок.

Бухгалтерський облік на позабалансових рахунках здійснюється у випадках, передбачених законодавством, тобто тоді, коли активи або зобов'язання не відповідають критеріям визнання на балансі, але потребують обліку та контролю.

Бухгалтерія ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» облікові регістри аналітичного та синтетичного обліку складаються після формування первинних документів про рух запасів. Вони необхідні для систематизації даних про надходження запасів на підприємство та їх вибуття. Ці регістри забезпечують систематизацію даних, контроль за рухом запасів, формування звітності та аналіз запасів. Кожен документ про переміщення виробничих запасів повинен містити іменний номер, а також назву товарно-матеріальних цінностей. Це дозволяє уникнути помилок при оформленні прибутково-видаткових документів і веденні бухгалтерського і складського обліку запасів. Така деталізація зменшує вірогідність помилок, полегшує облік та

підвищує контроль. Також, для покращення обліку, потрібно впровадження автоматизації, регулярне проведення звірок та навчання персоналу.

2.4 Облік запасів в умовах комп’ютеризації

З огляду на необхідність оперативного та точного обліку виробничих запасів, особливо їх надходження та використання, застосування комп'ютерних технологій стає невід'ємною частиною ефективної роботи підприємства.

Впровадження комп'ютерних технологій в облік ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» забезпечує:

1. Значне скорочення рутинних операцій – автоматизація дозволяє уникнути багаторазового виконання однотипних завдань, звільняючи час для більш важливих аналітичних функцій.
2. Прискорення обробки первинних документів – електронний формат документів та автоматизовані системи значно прискорюють процес обробки даних, зменшуючи ймовірність помилок.
3. Автоматичне формування звітності – системи автоматично генерують необхідні звіти, що забезпечує їх своєчасність та точність.
4. Деталізацію аналітичного обліку – комп'ютерні технології дозволяють проводити глибокий аналіз запасів, виявляючи тенденції та оптимізуючи їх використання.

Електронний документообіг, як складова комп'ютерних технологій, відіграє ключову роль у покращенні інформаційного забезпечення управління. Він значно спрощує роботу бухгалтерського обліку, особливо на підприємствах з великим обсягом запасів.

Ефективність, точність та правдивість обліку безпосередньо залежать від правильно організованого електронного документообігу. Цей процес

повинен базуватися на комплексній обробці облікової інформації, починаючи з формування та обробки первинних документів.

До функцій електронного документообігу доречно віднести функції, які наведені на рисунку 2.7.

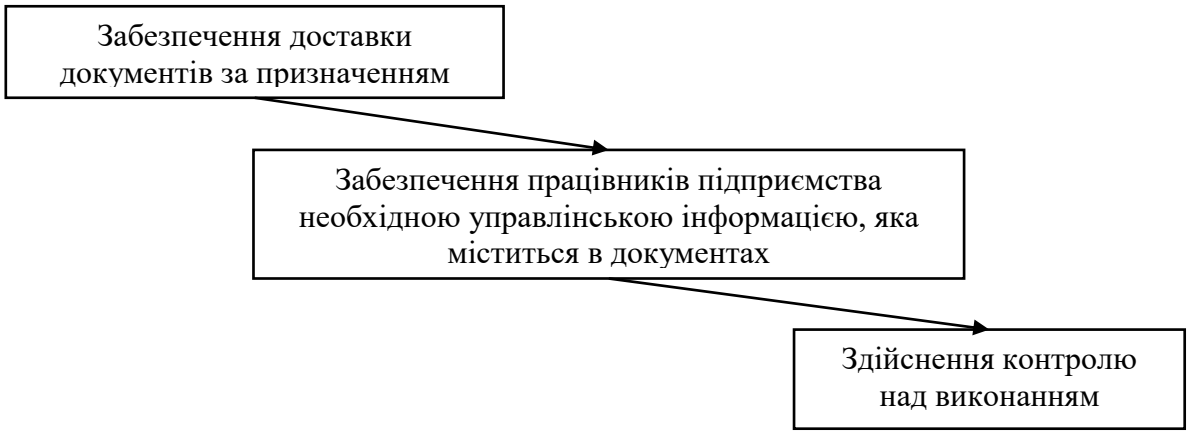

Рисунок 2.7 – Функції електронного документообігу

Отже, впровадження комп'ютерних технологій та електронного документообігу є необхідною умовою для ефективного обліку виробничих запасів, що сприяє покращенню управління підприємством.

Додаткові аспекти важливості електронного документообігу:

1. Підвищення оперативності – електронний документообіг дозволяє миттєво передавати інформацію між відділами та підрозділами, що значно скорочує час на обробку документів.

2. Зменшення витрат – відмова від паперових документів дозволяє скоротити витрати на друк, зберігання та транспортування документів.

3. Покращення контролю – електронний документообіг дозволяє відстежувати кожен етап руху документів, що підвищує контроль за їх обробкою та зберіганням.

4. Підвищення безпеки – електронні документи можуть бути захищені від несанкціонованого доступу та втрати даних.

5. Покращення аналітичних можливостей: цифрові дані, дають змогу

швидкого аналізу, та створення різноманітних звітів, для покращення управлінських рішень.

Тому, впровадження ефективної системи електронного документообігу на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» є необхідною умовою для оптимізації обліку виробничих запасів та підвищення ефективності роботи підприємства.

Необхідно підкреслити, що впровадження електронного обліку виробничих запасів на підприємстві матиме значний позитивний вплив на різні аспекти діяльності. Зокрема, це сприятиме:

1. Зниженню обсягу паперових документів – це, безумовно, прискорить рух інформації між складськими приміщеннями та бухгалтерією, що є критично важливим для оперативного прийняття рішень.

2. Підвищенню ефективності контролю – електронний облік значно посилить контроль над документообігом, що дозволить приймати більш обґрунтовані рішення щодо управління виробничими запасами.

3. Зростанню ефективності роботи – автоматизація рутинних операцій дозволить підвищити ефективність роботи як окремих працівників, так і підприємства в цілому.

4. Зниженню витрат – відмова від паперового документообігу дозволить значно знизити витрати на розмноження, відправку та зберігання документів.

5. Застосування комп'ютерних програм для вдосконалення обліку реалізується через організацію ведення бухгалтерського обліку – автоматизація бухгалтерських процесів дозволяє організувати облік більш ефективно та точно.

6. Збільшенні обсягу даних – комп'ютерні програми дозволяють обробляти та аналізувати великі обсяги даних, що надає можливість отримувати більш детальну та корисну інформацію.

7. Скороченні бухгалтерських помилок – автоматизація зменшує ризик людських помилок, що підвищує точність бухгалтерського обліку.

8. Підвищенні оперативності – комп'ютерні програми дозволяють

миттєво обробляти та отримувати інформацію, що підвищує оперативність бухгалтерського обліку.

Автоматизація обліку виробничих запасів залежно від специфіки підприємства може мати додаткові переваги це можливо завдяки тому що програми дозволяють вести облік кожної одиниці запасів у кількісно-сумовому вираженні з прив'язкою до місця зберігання та партії надходження [76].

Існує кілька способів автоматизації обліку виробничих запасів розробка спеціалізованого програмного забезпечення створення програм на замовлення для інтеграції з існуючими управлінськими системами використання готових програмних продуктів впровадження стандартних бухгалтерських програм автоматизація окремих процесів силами працівників підприємства використання внутрішніх ресурсів для автоматизації рутинних операцій використання електронних таблиць застосування Excel або аналогічних програм для автоматизації конкретних завдань.

Ми погоджуємося з висновками Мурашко О. В., що вибір програмного забезпечення залежить від обсягів автоматизації фінансових можливостей підприємства необхідності оцінки раціональності впровадження. Важливо пам'ятати що впровадження бухгалтерської програми вважається успішним лише тоді коли воно призводить до підвищення ефективності та якості бухгалтерського обліку [36].

Найпоширенішою програмою для автоматизації бухгалтерського обліку на підприємствах приватної власності в воєнний час є програмне забезпечення «MASTER: Бухгалтерія» [13]. Дана програма надає широкий спектр можливостей що значно полегшують роботу бухгалтерів та підвищують ефективність обліку.

До основних можливостей бухгалтерської програми можна віднести:

– формувати баланс та оборотну відомість в будь-який момент часу – це дозволяє оперативно отримувати інформацію про фінансовий стан підприємства;

– складати декілька оборотних відомостей одночасно – це зручно для аналізу різних аспектів діяльності підприємства;

– коригувати господарські операції в будь-який момент часу – це забезпечує гнучкість облікового процесу;

– доповнювати журнал операцій новими операціями будь-де – це дозволяє вести облік безперервно;

– формувати звіти на підставі журналу операцій – це автоматизує процес складання звітності під час внесення змін в дані результати відразу стають відкритими для всіх користувачів які працюють у цій системі тому за такої організації необхідний контроль та сувора дисципліна користувачів і відповідна кваліфікація тих працівників які відповідають за внесення інформації до загальної бази даних.

Спільна інформаційна база дає можливість спільно використовувати таку нормативно-довідкову інформацію, як довідники зовнішніх організацій, структурних підрозділів, статей обліку, допустимої кореспонденції рахунків, номенклатури-цінника виробничих запасів, типових господарських операцій тощо.

На ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» використовуються такі програмні продукти:

– Програма «MASTER: Бухгалтерія» використовується для ведення поточного обліку;

– Програма «FREDO Звіт» використовується для складання податкової та статистичної звітності.

Система MASTER: Бухгалтерія надає потужні засоби для роботи з первинними документами, такими можуть бути платіжні доручення, рахунки для оплати, прибуткові та видаткові накладні, довіреності, авансові звіти та багато інших документів.

В програмі MASTER: Бухгалтерія є довідник «ТМЦ» (рис. 2.8) призначений для збереження списку ТМЦ (матеріалів, палива, запчастин, МШП, тощо), а також отриманих та наданих послуг. Він використовується як

для заповнення документів, так і для ведення аналітичного обліку по таких бухгалтерських рахунках: 20; 22; 24; 25; 26; 27; 28; 02. Саме завдяки цьому довіднику робота стає швидкою.

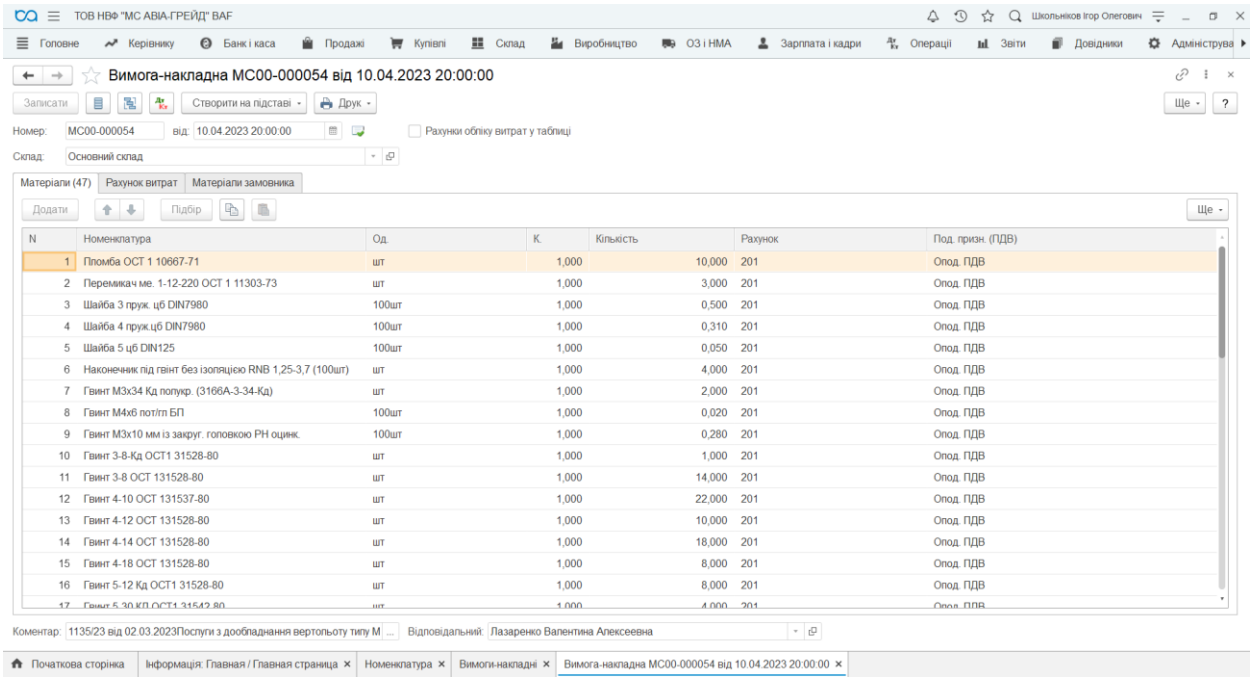

Рисунок 2.8 – Довідник ТМЦ в програмі «MASTER: Бухгалтерія»

Додаткові переваги використання MASTER: Бухгалтерія:

– можливість налаштування програми під специфіку конкретного підприємства;

– широкий спектр функціональних можливостей;

– регулярне оновлення програми з урахуванням змін у законодавстві;

– наявність технічної підтримки.

Для зручності пошуку інформації довідник у програмі MASTER: Бухгалтерія реалізований трирівневим, що дозволяє об'єднувати товарно-матеріальні цінності (ТМЦ) у довільні групи та підгрупи.

На ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» матеріали, купівельні напівфабрикати та комплектуючі вироби розподіляють за постачальниками, а в номенклатурі зазначаються артикули матеріалів від постачальників, що

полегшує процес оприбуткування накладних, а також списання у виробництво. Також на підприємстві ТМЦ поділяють на такі групи: МШП, товари, паливо, запчастини, будівельні матеріали та інші, з підгрупами всередині.

На ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» оприбуткування запасів від постачальників завдяки MASTER: Бухгалтерія також автоматизоване. Дані про контрагента, договір, номенклатуру – все це необхідно вводити лише один раз при створенні, надалі просто підтягувати.

Списання запасів у виробництво на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» здійснюється також за допомогою програми «MASTER: Бухгалтерія» (рис. 2.9).

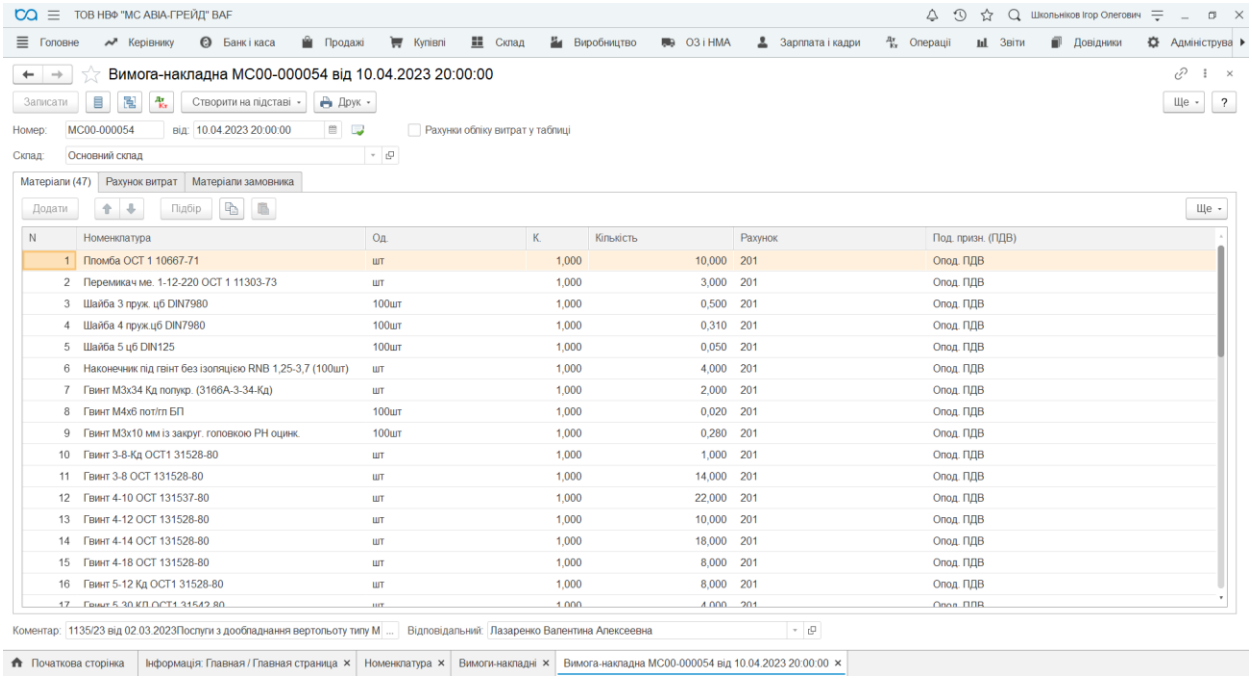

Рисунок 2.9 – Списання ТМЦ в програмі «MASTER: Бухгалтерія»

На основі кошторису або специфікації, в яких зазначені номенклатура, кількість, ціна, в MASTER: Бухгалтерія створюється Акт списання, обирається необхідний рахунок (23, 91, 92, 93) для списання, обирається місце зберігання, наприклад «Склад», обираються матеріали і партії, після

проведення програма автоматично підтягує ціну запасів (без ПДВ).

Додаткові переваги використання MASTER: Бухгалтерія на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»:

1. Прискорення процесу інвентаризації – дозволяє швидко порівняти дані складського обліку з фактичною наявністю запасів, що значно прискорює процес інвентаризації.

2. Покращення контролю за рухом запасів – дозволяє відстежувати рух кожного виду запасів, що забезпечує кращий контроль за їх використанням.

3. Зменшення ризику помилок – автоматизація процесів оприбуткування та списання запасів зменшує ризик людських помилок.

4. Покращення звітності –дозволяє швидко формувати різні звіти про рух та залишки запасів, що надає можливість оперативно аналізувати інформацію.

5. Інтеграція з іншими системами – можливість інтегрування з іншими системами, що використовуються на підприємстві, що забезпечує єдиний інформаційний простір.

Таким чином, використання програми MASTER: Бухгалтерія дозволяє управлінському персоналу ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» значно покращити організацію обліку виробничих запасів, підвищити ефективність роботи та зменшити ризик помилок.

Також у програмному забезпеченні створюється документентація, яка дозволяє здійснення настпупних операції:

– внутрішнього переміщення ТМЦ з одного складу в інший;

– результатів проведеної інвентаризації – «Акт інвентаризації ТМЦ», на основі якого створюються додаткові документи на списання нестачі товарно-матеріальних цінностей, або ж оприбуткування їх надлишків.

«MASTER: Бухгалтерія» надає швидкий аналіз оборотів, залишків виробничих запасів та їх реалізації за будь-який проміжок часу, що цікавить управлінський персонал. Це можна зробити за допомогою набору

стандартних бухгалтерських звітів, що знаходяться в розділі «Звіти».

При роботі з документами програма надає широкий набір можливостей, які забезпечують зручне введення, перегляд, пошук та друк документів. Механізм типових операцій надає можливість автоматизувати введення часто повторюваних операцій. Для цього необхідно ввести шаблон типової операції, в якому задається певний сценарій проводок, що значно полегшує роботу бухгалтера.

Програма «FREDO Звіт» в загальному призначена для складання та подання податкової та статистичної звітності. Дана програма повністю заміняє електронний кабінет платника податків, адже окрім звітності дає змогу контролювати ліміти для реєстрації податкових накладних. Також, важливою частиною є створення та отримання податкових накладних.

Формування податкової накладної відбувається в програмі MASTER: Бухгалтерія, а її відправка в «FREDO Звіт», і навпаки, податкові від постачальників можливо затягувати в MASTER: Бухгалтерія. Окрім загальних вищезазначених функцій, програма «FREDO Звіт» забезпечує можливість електронного документообігу з постачальниками.

На рисунку відображенні всі первинні документи за рік з декількома контрагентами, зважаючи на таку малу кількість документів можемо зробити висновок, що ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» не використовує FREDO Звіт як засіб ведення електронного документообігу. FREDO Звіт має всі необхідні інструменти для обміну первинною документацією, тому рекомендуємо ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» додати до договір з контрагентами пункт про використання даної програми, як засіб обміну документацією.

Додаткові переваги використання FREDO-Звіт:

1. Економія часу: FREDO Звіт дозволяє швидко та зручно складати та подавати звітність, що економить час працівників бухгалтерії.

2. Зменшення ризику помилок: Програма автоматично перевіряє правильність заповнення звітів, що зменшує ризик помилок.

3. Зручність: FREDO Звіт має зручний інтерфейс та надає можливість

швидко знаходити необхідну інформацію.

4. Актуальність: Програма регулярно оновлюється з урахуванням змін у законодавстві.

5. Електронний документообіг.

Отже, організація обліку виробничих запасів у сучасних умовах немислима без активного застосування комп'ютерних технологій. Для досягнення максимальної ефективності діяльності підприємства необхідно здійснити повну автоматизацію обліку виробничих запасів, використовуючи спеціалізовані комп'ютерні програми. Це дозволить не тільки істотно скоротити часові витрати на отримання та обробку первинної документації, але й автоматизувати ключові процеси обліку виробничих запасів, такі як їх надходження та вибуття.

Для бухгалтерської служби ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» впровадження комп'ютерних програм означає якісно новий рівень роботи, що характеризується підвищеною точністю та оперативністю. Адже основне призначення цих програм полягає в тому, щоб максимально спростити щоденну рутинну роботу бухгалтера, звільнивши його від трудомістких та монотонних операцій.

Додаткові переваги автоматизації обліку виробничих запасів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»:

1. Підвищення прозорості та контролю – комп'ютерні програми забезпечують прозорість обліку, дозволяючи відстежувати рух кожного виду запасів у режимі реального часу.

2. Оптимізація рівня запасів – аналітичні можливості програм дозволяють визначити оптимальний рівень запасів, що дозволяє зменшити витрати на їх зберігання та уникнути дефіциту.

3. Покращення якості управлінських рішень – оперативне отримання достовірної інформації про стан запасів дозволяє приймати більш обґрунтовані управлінські рішення.

4. Зменшення ризику помилок – автоматизація процесів обліку

мінімізує ризик людських помилок, що підвищує точність облікової інформації.

5. Інтеграція з іншими системами – сучасні бухгалтерські програми можуть бути інтегровані з іншими системами підприємства, що забезпечує єдиний інформаційний простір.

Таким чином, повна автоматизація обліку виробничих запасів є необхідною умовою для підвищення ефективності роботи підприємства та забезпечення його конкурентоспроможності.

РОЗДІЛ 3
ОРГАНІЗАЦІЯ ТА МЕТОДИКА АНАЛІЗУ ЗАПАСІВ НА ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД»

3.1 Роль, завдання, інформаційне забезпечення та організація аналізу запасів

Виробничі запаси є основою безперебійного виробництва на будь-якому підприємстві. Вони є матеріальною базою, що перетворюється на витрати в процесі використання. Ефективне управління запасами, особливо сировиною, матеріалами та паливом, є ключовим для зниження собівартості продукції.

Жарська І. О. та Хачірова Ю. С. звертають увагу, що враховуючи, той факт, що матеріальні витрати складають значну частину виробничих витрат, оптимізація використання запасів стає першочерговим завданням для підприємств, які прагнуть підвищити свою конкурентоспроможність [19].

Аналіз виробничих запасів є важливим для оцінки їх стану та ефективності використання. Його мета – забезпечити безперебійне виробництво, мінімізуючи витрати, оптимізуючи обсяг запасів, шукаючи шляхи зниження цін та підвищення якості ресурсів. Ігнорування аналізу запасів може призвести до втрати контролю над їх використанням, особливо в підрозділах, де часто порушуються норми витрат.

Шум М. А. і Гулько К. С. до основних завдань аналізу відносять:

– оцінка забезпеченості запасами та їх структури;

– аналіз складських запасів, їх руху та використання;

– оцінка планів постачання та їх впливу на виробництво і собівартість;

– оцінка інтенсивності та ефективності використання запасів;

– виявлення причин відхилень від планових показників;

– моделювання зв'язків між обсягами виробництва та матеріаломісткістю;

– виявлення резервів економії та їх впливу на діяльність підприємства [70].

Ефективне управління виробничими запасами підкріплене глибоким аналізом є запорукою стабільного розвитку підприємства підвищення його рентабельності та конкурентоспроможності.

За дослідженням Іванченко Н. О., Кучер С. Л. та Кудрява С. В., світовий досвід показує що аналіз виробничих запасів має бути оперативним і базуватися на таких принципах замовляти лише необхідне уникаючи спокусливих але непотрібних пропозицій підтримувати мінімальний рівень запасів що відповідає обсягу продажів та термінам поповнення організовувати зберігання запасів за чіткою системою складування та використовувати їх у порядку надходження чітко маркувати запаси дотримуватися правил розвантаження та складування перевіряти кількість і стан матеріалів перед підписанням документів [20].

Райковська І. Т. в своїх працях зазначає, що в умовах сьогодення, інформаційне забезпечення аналізу виробничих запасів є критично важливим для надійності та ефективності цього процесу необхідно забезпечити повноту інформації за змістом обсягом та структурою гарантувати високу надійність інформації забезпечити можливість порівняння інформації про запаси в часі за кількісними та якісними показниками встановити незалежні канали надходження інформації що є комерційною таємницею забезпечити своєчасність надходження інформації та ефективність її обробки [58].

В. М. Панасюк та Є. К. Ковальчук [49] виділяють два основні канали інформаційного забезпечення керівників формалізований і стихійний інформація підготовлена фахівцями за завданням керівників займає проміжне положення при правильній організації інформаційної системи потреба в цільовій одноразовій інформації зменшується.

І. Я. Омецінська вважає, що якісна інформація є запорукою успішного бізнесу. Інформаційні ресурси є такими ж важливими, як матеріальні, фінансові та трудові. Зростання ролі інформації та розширення функцій бухгалтерського обліку призвели до появи терміну «обліковий інформаційний ресурс» [46, с. 132].

Додаткові аспекти:

1. Впровадження сучасних інформаційних технологій (ERP-системи, програмне забезпечення для управління складом) дозволяє автоматизувати збір та аналіз даних про виробничі запаси, що підвищує оперативність та точність інформації.

2. Регулярний моніторинг та аналіз ключових показників ефективності (KPI) управління запасами (оборотність запасів, рівень обслуговування, витрати на зберігання) дозволяє своєчасно виявляти проблеми та приймати коригувальні заходи.

3. Навчання персоналу, відповідального за управління запасами, дозволяє підвищити їхню кваліфікацію та забезпечити ефективне використання інформаційних ресурсів.

Основними обліковими інформаційними ресурсами для проведення аналізу виробничих запасів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» є:

– Баланс (Звіт про фінансовий стан, Ф. № 1);

– Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід, Ф. № 2);

– Примітки до річної фінансової звітності (Ф. № 5) – розділ VIII «Запаси»;

– виробничі норми витрачання матеріалів;

– дані бухгалтерського обліку аналіз – рахунків 20 «Виробничі запаси», 63 «Розрахунки з постачальниками і підрядниками», 23 «Виробництво», 80 «Матеріальні витрати», 91 «Загальновиробничі витрати», 92 «Адміністративні витрати», 93 «Витрати на збут», 94 «Інші витрати операційної діяльності» та ін.

Добрянська М. В. зазначає, що окрім того для цілей аналізу

виробничих запасів використовуються план матеріально-технічного постачання договори на поставку виробничих запасів результати аналізу виробничих запасів за попередні періоди та ін. [14].

Не вся необхідна для аналізу виробничих запасів інформація міститься у фінансовій звітності. Значна її частина знаходиться в управлінському обліку та первинній документації, що вимагає формування спеціального інформаційного забезпечення.

Ми погоджуємося з думкою Н. М. Шмиголь [69], що потрібно вивчати зарубіжний досвід економічного аналізу в ринкових умовах та адаптувати його елементи до вітчизняних реалій. Однак, не можна просто скопіювати зарубіжні методики, оскільки вони орієнтовані на великі підприємства в розвинених ринках.

У плановій економіці аналіз підприємства зосереджувався на виконанні державних планів. Основним фактором впливу був план, і аналіз виявляв відхилення від нього.

У ринковій економіці завдання аналізу змінилися. Сучасний аналіз враховує вихід на ринок, ефективність виробництва, конкурентоспроможність, витрати та прибуток, з метою забезпечити зростання прибутку та стійкість на ринку.

В умовах конкуренції, невизначеності та ризику аналіз має бути спрямований не лише на минулі факти, а й на майбутні напрямки діяльності. Аналіз виробничих запасів має відповідати зростаючим вимогам ринку.

Методика аналізу повинна відповідати певним вимогам (рис. 3.1).

Аналіз виробничих запасів, як правило зводиться до аналізц ефективності управління запасами, тобто до оцінки ключових показників, яка надзвичайно важлива для вимірювання прогресу в досягненні цілей ланцюжка поставок та наповнення складів. Отримані результати використовуються виявлення областей, потребують більшої уваги, допомагають визначати тенденції та своєчасно пристосовуватися до зміни споживчого попиту.

Рисунок 3.1 – Вимоги до методики економічного аналізу діяльності підприємства, враховуючи сучасні умови господарювання [58].

Аналіз ефективності управління запасами – не кінцевий результат, який дозволяє підвести риску і зробити висновки щодо якості менеджменту. Це

один із відправних пунктів реагування на зміну реалій існування підприємства, спосіб удосконалення підходу до менеджменту та доступний інструмент пошуку альтернативних рішень.

Порядок проведення економічного аналізу виробничих запасів на підприємстві наведено на рисунку 3.2.

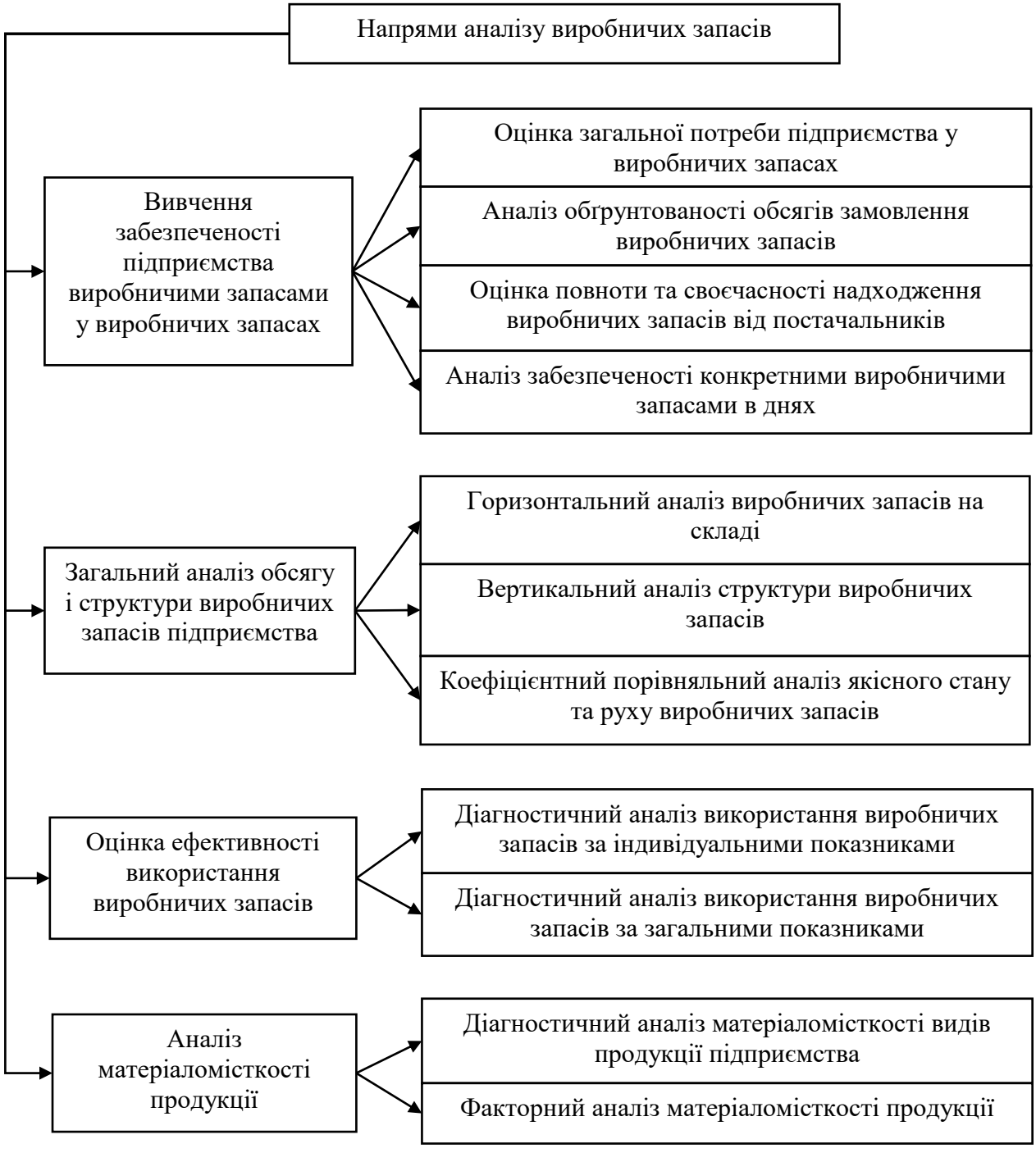

Рисунок 3.2 – Напрями аналізу виробничих запасів підприємств [26, с. 178]

В залежності від направленості в часі аналіз поділяють на ретроспективний (наступний, історичний) та перспективний (попередній, прогнозний).

Перший з вищеназваних видів аналізу пов’язаний із вивченням виробничо-господарських процесів діяльності підприємства, що вже відбулися.

Отже, ретроспективний аналіз зосереджується на минулому, досліджуючи факти та результати минулих процесів і операцій. Він використовує традиційні методики, які вимагають уваги до деталей, а не інтуїції чи передбачення. На відміну від нього, перспективний аналіз спрямований на планування та прогнозування майбутніх господарських операцій, проводячись до їх фактичного здійснення.

Обидва види аналізу мають свої переваги та недоліки. Ретроспективний аналіз є точним, оскільки базується на реальних даних, задокументованих у бухгалтерських звітах. Однак його можливості обмежені, а сам процес є трудомістким, вимагаючи залучення великої кількості фахівців та інформації. Крім того, він може проводитися лише після завершення звітного періоду, що обмежує можливість оперативного коригування діяльності.

Перспективний аналіз є важливим для забезпечення ефективності підприємства в майбутньому. Він базується на прогнозних результатах, враховуючи вплив внутрішніх і зовнішніх факторів. Вихідною інформацією для прогнозів є дані ретроспективного аналізу.

Перспективний аналіз формує інформаційну базу для планування майбутньої діяльності, визначення методів досягнення цілей та прийняття управлінських рішень. Він виявляє фактори, що впливатимуть на діяльність підприємства в майбутньому, та оцінює їх вплив. Хоча висновки перспективного аналізу є ймовірними, без такого прогнозування важко здійснювати планування.

Перспективний аналіз широко використовується в розвинених країнах, де є сучасне інформаційне, кадрове та матеріально-технічне забезпечення

досліджень.

В Україні перспективний аналіз, незважаючи на його значимість, не набув достатнього визнання і поширення. Основні проблеми, що ускладнюють аналіз діяльності підприємств, включають нестабільність економіки та політики, часті зміни законодавства, брак наукових методик та кваліфікованих аналітиків, а також недостатність технічних засобів. Ці фактори ускладнюють прогнозування та аналітичні дослідження.

Успішний аналіз виробничих запасів залежить від його організації, яка має забезпечити ефективне інформаційно-методичне забезпечення.

На думку Меркулова М. М., Ширяєва Л. В., Гуральської В. В. організація аналізу – це система методів і засобів, що забезпечують його оптимальне проведення [40].

Раціональна організація підвищує ефективність аналізу, мінімізує втрату інформації та забезпечує надання аналітичних результатів на різних рівнях управління.

Головним суб'єктом аналізу є вище керівництво підприємства. Воно визначає стратегію та організацію аналізу, приймає рішення щодо діяльності, оцінює ризики. Отже, керівництво є і організатором, і користувачем результатів.

Організація аналізу залежить від розміру та спеціалізації підприємства, його структури управління. На малих підприємствах, з простою структурою, аналіз проводить власник або директор. На середніх підприємствах, з лінійно-функціональною структурою, аналіз виконує аналітик або група з фінансової служби.

Додаткові аспекти:

1. Роль інформаційних технологій полягає в провадженні сучасних інформаційних систем дозволяє автоматизувати збір, обробку та аналіз даних, що значно підвищує ефективність перспективного аналізу.

2. Необхідність адаптації – важливо адаптувати зарубіжний досвід перспективного аналізу до специфіки українського бізнес-середовища,

враховуючи особливості законодавства, економічної ситуації та культурних факторів.

3. Розвиток аналітичних навичок – підвищення кваліфікації аналітиків, розвиток їхніх аналітичних навичок та вміння прогнозувати майбутні тенденції є ключовим фактором успішного впровадження перспективного аналізу в Україні.

Щодо організації економічного аналізу в межах підприємства то основними формами організацій є функціонування окремого структурного підрозділу який забезпечує виконання всього спектру аналітичних робіт така форма є характерною для середніх та великих підприємств що мають ускладнену організаційну структуру як правило дивізіону матричну усвідомлену потребу органів управління отримувати об’єктивну професіонально сформовану аналітичну інформацію загалом та в розрізі окремих структурних підрозділів ведуть різні види діяльності структурно-функціональна форма економічного аналізу за умови відсутності структурного підрозділу відділу сектору групи з економічного аналізу для проведення аналітичної діяльності варто застосовувати структурно-функціональну форму яка показує необхідну взаємодію одиниць організаційної структури відповідні для них аналітичні функції зокрема здійснення економічного аналізу входить до функцій будь-якої відповідальної особи тим самим формується замкнутий контур управління в межах усіх ієрархічних рівнів [15].

При формуванні системи економічного аналізу на підприємстві виникає питання про об'єднання або розділення планових, облікових та аналітичних функцій.

На практиці аналіз тісно пов'язаний з бухгалтерським обліком, контролем та плануванням. На малих та середніх підприємствах ці функції часто не розділяються. На малих підприємствах аналіз зазвичай проводить власник або головний бухгалтер, використовуючи прості розрахунки та аналізуючи загальні показники. Виділення окремого аналітика часто

неможливе через брак коштів.

Таким чином, аналіз виробничих запасів важливий не тільки внутрішнім управлінським структурам, які хочуть мати інформацію про фінансово-економічний стан підприємства, але й і інвесторам, які планують співпрацювати з підприємством. За рахунок аналізу менеджери підприємства мають змогу отримувати всю необхідну інформацію для поліпшення підсумкових показників роботи підприємства.

Аналіз виробничих запасів насамперед орієнтований на внутрішніх користувачів, але разом з тим він може бути використаний і зовнішніми користувачами інформації. Аналітична інформація про матеріально-виробничі запасах дає можливість своєчасно виявляти потребу в виробничих запасах, розраховувати ефективність їх використання, проводити аналіз оборотності запасів тощо.

Аналіз визначає зміст господарських операцій з руху виробничих запасів і резерви під зниження вартості матеріальних цінностей, реалізує оцінку господарських ситуацій з виробничими запасами і, в результаті цього, обґрунтовує рішення для прийняття управлінських рішень.

3.2 Аналіз постачання та забезпеченості запасами

Сучасний ринок вимагає від підприємств швидкої адаптації до змін, уникаючи ризиків та приймаючи обґрунтовані рішення щодо використання виробничих ресурсів, зокрема запасів.

Економічний аналіз відіграє ключову роль у цьому, надаючи інформацію для управлінських рішень. Для аналізу запасів використовуються різні методи економічного аналізу.

Характерні риси методів:

– використання системи показників;

– комплексне використання інформації;
– вимірювання впливу факторів;
– виявлення резервів;
– розробка заходів;
– контроль усунення недоліків.

Методика аналізу запасів представлена в таблиці 3.1. [1, с. 23].

Таблиця 3.1 – Методика аналізу виробничих запасів підприємства

Етапи	Інструментарій	Отримані результати
Аналіз забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами	Метод горизонтального порівняльного аналізу	Оцінка потреби підприємства в матеріальних ресурсах
Оцінка ефективності використання матеріальних ресурсів	Коефіцієнтний метод, метод відносних різниць	Аналіз величини факторів, які впливають на ефективність використання матеріальних ресурсів
Аналіз структури запасів	Вертикального та горизонтального аналізу	Визначення обґрунтованості та ефективності формування замовлень на матеріальні ресурси
Аналіз якості запасів	Бальний метод	Перевірка якості запасів
Аналіз матеріаломісткості	Метод відносних різниць	Рівень понесених витрат або внаслідок зміни матеріаломісткості
Виявлення внутрішньовиробничих резервів економії матеріальних ресурсів та оцінка їх впливу на обсяг виробництва	Метод базисних підстановок, коефіцієнтний метод	Оцінка впливу ефективності використання матеріальних ресурсів на величину матеріальних затрат

Аналіз виробничих запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» починається з оцінки забезпеченості підприємства матеріальними ресурсами. Для цього визначається загальний обсяг запасів та аналізується їх структура.

Для оцінки забезпеченості необхідно:

– вивчити договори на поставку та умови поставок;
– визначити характер запасів та зміни в їх структурі;
– перевірити обґрунтованість норм запасів та потреби в ресурсах;
– оцінити ефективність використання ресурсів;

– визначити можливості зниження витрат;

– встановити оптимальний розмір запасів.

Розрахунок потреби в запасах важливий для формування тактики постачання, вибору постачальників, визначення термінів та обсягів поставок.

Аналіз повинен оцінити забезпеченість основними та допоміжними матеріалами, паливом, комплектуючими та електроенергією. Необхідно встановити причини та винних осіб у випадках недопостачання, що вплинули на виробництво. Несвоєчасне надходження матеріалів може бути наслідком необґрунтованого планування постачання. Аналіз допомагає виявити помилки постачальників та працівників підприємства.

Також необхідно проаналізувати якість придбаних запасів, комплектність та дотримання термінів постачання. Надійне постачання залежить від своєчасного укладання договорів та ретельного визначення умов. Вибір надійних постачальників та довгострокове співробітництво з ними є важливими факторами забезпечення підприємства виробничими запасами.

Нерівномірність постачання та недопостачання можуть бути компенсовані за допомогою складських запасів матеріальних цінностей, які виконують функцію «амортизатора» в процесі постачання.

Під час такого аналізу оцінюється загальний обсяг складських запасів, динаміка їх залишків, комплектність, а також виявляються непотрібні та зіпсовані запаси. Критеріями аналізу є нормативи, розраховані для різних груп та видів матеріальних цінностей, як у грошовому, так і в натуральному вираженні. Нестача або надлишок запасів є небажаними через необхідність додаткових приміщень та фінансових ресурсів.

Аналіз повинен оцінити вибір постачальників, враховуючи:

– територіальну віддаленість;

– відповідність можливостей постачальників потребам підприємства;

– можливість оперативного постачання;

– швидкість реакції на позапланові потреби;

– репутацію постачальника.

Основними постачальниками ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» є: ТОВ «АЛЕКС-АВТОБІЗНЕС (ЄДРПОУ 40801182), ТОВ «АЛЕКС ГОЛД» (ЄДРПОУ 36384410), ПП «ДИЗЕЛЬ-ТРАНС» (код ЄДРПОУ 31581445), ТОВ «ОМЕГА-ХАРКІВ» (код ЄДРПОУ 33010822), ТОВ «ТД «МАЗ» (код ЄДРПОУ 41446625), ТОВ ТД «ЧОРМЕТРЕМОНТ» (код ЄДРПОУ 30540303) та інші.

Марченко Н. та Юрченко М. звертають увагу, що своєсасне постачання від постачальників є ключовим для ритмічної роботи підприємства, задоволення потреб споживачів та формування позитивного іміджу [7]. Тому важливо оцінити відповідність обсягу поставок термінам, зазначеним у договорах.

Коефіцієнт ритмічності поставок виробничих запасів можна визначити за формулою 3.1:

$$Кр = ОПр / ОПд, \quad (3.1)$$

де Кр – коефіцієнт ритмічності поставки певного виду сировини;

ОПр – обсяг даного виду сировини з урахуванням ритмічності її поставки;

ОПд – обсяг поставки даного виду сировини за договором.

Оцінка портфеля договорів поставок щодо асортименту виробничих запасів здійснюється за допомогою коефіцієнта асортиментності, який розраховується таким чином (формула 3.2):

$$Ка = ОПа / ОПд, \quad (3.2)$$

де Ка – коефіцієнт асортиментності (виконання плану поставки сировини з урахуванням її асортименту);

ОПа – обсяг поставки сировини, який зараховують у виконання договору

за асортиментом;

ОПд – обсяг поставки сировини за договором [26, с. 272].

Наступним кроком у аналізі забезпеченості підприємства виробничими запасами є визначення їхньої забезпеченості в днях. Цей показник розраховується шляхом ділення фактичного обсягу запасу в натуральному вимірі на середньодобові витрати цього запасу в тих же одиницях. Для покращення управління запасами необхідно провести загальний аналіз обсягу та структури виробничих запасів.

Аналіз забезпеченості виробиничих запасів в днях включає:

– горизонтальний аналіз динаміки запасів за певні періоди часу,
– визначення абсолютних і відносних показників змін,
– встановлення тенденцій змін (трендовий аналіз).

Окрім горизонтального аналізу, необхідно провести вертикальний аналіз структури запасів та коефіцієнтний порівняльний аналіз їхнього якісного стану та руху.

Ефективне планування необхідного обсягу запасів можливе за умов:

– правильного вибору методу планування,
– наукового обґрунтування норм витрат,
– систематичної перевірки результатів прогнозу.

На підприємстві ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» запаси становлять значну частину оборотних активів (76% на 31.12.2022 р. та 55,8% на 31.12.2023 р.).

Виробничі запаси на 31.12.2022 р. складають 10,1% оборотних активів або 18% від загальної величини запасів.

За звітний період величина виробничих запасів зросла на 35,7 тис. грн. (табл. 3.2).

Станом на 31.12.2023 р., основну частку виробничих запасів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» складають сировина та матеріали (90,6%). Вартість палива становить 2,1% від загальної структури виробничих запасів,

будівельні матеріали – 2,8%, а запасні частини – 4,5%.

Таблиця 3.2 – Структура оборотних активів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» у 2022-2023 рр.

Показник	Станом на 31.12.2022 р.		Станом на 31.12.2023 р.		Відхилення	
	абсолютна сума, грн.	питома вага, %	абсолютна сума, грн.	питома вага, %	в абсолютній сумі, грн	у питомій вазі, пунктів
Запаси	538,5	76,0	646,7	55,8	+108,2	20,2
у тому числі виробничі запаси	80,7	11,4	116,4	10,1	+35,7	-1,3
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	106,3	15,0	211,8	18,3	+105,5	+3,3
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	13,8	1,9	6,7	0,6	-7,1	-1,3
Інша поточна дебіторська заборгованість	-	-	17,1	1,5	+17,1	+1,5
Гроші та їх еквіваленти	50,1	7,1	275,9	23,8	+225,8	+16,7
Разом оборотних активів	708,7	100,0	1158,2	100,0	+449,5	-

Потреба ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» у виробничих запасах визначається планом постачання. Цей план формується на основі видів запасів у натуральних і вартісних показниках. Розрахунок здійснюється шляхом множення норми витрат виробничих запасів на одиницю продукції (послуги, роботи) на плановий обсяг виробництва кожної одиниці продукції (послуг, робіт).

Потреба у виробничих запасах ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» для забезпечення виробничого процесу визначається за формулою 3.3.

$$М = \sum_{i=1}^{n} Пві \times Ні \qquad (3.3)$$

де Пві – річна норма випуску кожного виду продукції (робіт, послуг);

Ні – норма використання виробничих запасів на одиницю продукції (робіт, послуг);

n – кількість позицій в номенклатурі виробничих запасів.

Окрім розрахунку основної потреби, необхідно враховувати потребу в запасах для змін залишків незавершеного виробництва, поставок, ремонтних робіт, дослідних робіт, капітального будівництва та освоєння нових видів продукції (робіт, послуг). Аналіз використання виробничих ресурсів повинен відповідати вимогам системності, комплексності, оперативності, точності, прогресивності та динамічності. Це забезпечує розуміння стану об'єкта управління та можливості підвищення ефективності діяльності.

ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» повинно мати запас виробничих ресурсів для безперервності виробництва. Ці запаси поділяються на:

– поточні (для забезпечення виробництва між поставками);
– сезонні (для сезонного виробництва);
– страхові (для надзвичайних подій).

Збільшення потреби в запасах може бути задоволене:

– екстенсивно (закупівля додаткових запасів);
– інтенсивно (економія, вторинна сировина, ефективне використання).

Екстенсивний шлях збільшує витрати на одиницю продукції, а інтенсивний – підвищує обсяги виробництва та знижує собівартість.

Надлишкові запаси можуть виникати через неліквідність або навмисне накопичення. Неліквідні запаси «заморожують» кошти, а накопичення може призвести до втрати якості. Оптимальний рівень запасів є важливим для успішної діяльності підприємства.

Отже, для підприємства запаси виконують важливу роль буфера, забезпечуючи захист від непередбачуваних збоїв у поставках і змін попиту. Підтримка резерву на оптимальному рівні допомагає стабілізувати

виробництво, покращує якість продукції та прискорює процес виконання замовлень. Організація достовірного обліку ресурсів дає змогу зменшити витрати та заощадити на витратах, пов'язаних із логістикою.

Таким чином, особливого значення набуває управління розмірами товарних запасів, під яким розуміється комплекс заходів, що забезпечують підтримання товарних запасів у нормативних розмірах, регулювання надходження і відпуску їх зі складу, облік і контроль за станом запасів.

3.3 Аналіз ефективності використання запасів підприємств

Для підвищення ефективності використання виробничих запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» необхідно аналізувати тенденції зміни їх структури, виконання плану, вплив факторів на приріст та показники ефективності. Для цього доцільно використовувати економічні заходи обґрунтовані норми використання стимулювання економії організаційні заходи оптимізація використання контроль за станом інноваційні заходи ресурсозберігаючі технології.

Ефективність використання запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» оцінюється за допомогою узагальнюючих показників:

- прибуток на гривню матеріальних витрат;
- матеріаловіддача;
- матеріаломісткість;
- коефіцієнт співвідношення темпів зростання виробництва і витрат;
- частка матеріальних витрат в собівартості;
- коефіцієнт використання матеріалів.

Часто використовуються показники що базуються на сумі матеріальних витрат оскільки виробничі запаси трансформуються в матеріальні витрати. На ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» у 2023 році матеріальні витрати складали

51% структури витрат, а прямі матеріальні витрати в собівартості послуг – 53% що підтверджує важливість аналізу ефективності використання виробничих запасів.

Прибуток на гривню матеріальних витрат є узагальнюючим показником ефективності. У ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» він склав 0,05 у 2022 році та 0,08 у 2023 році.

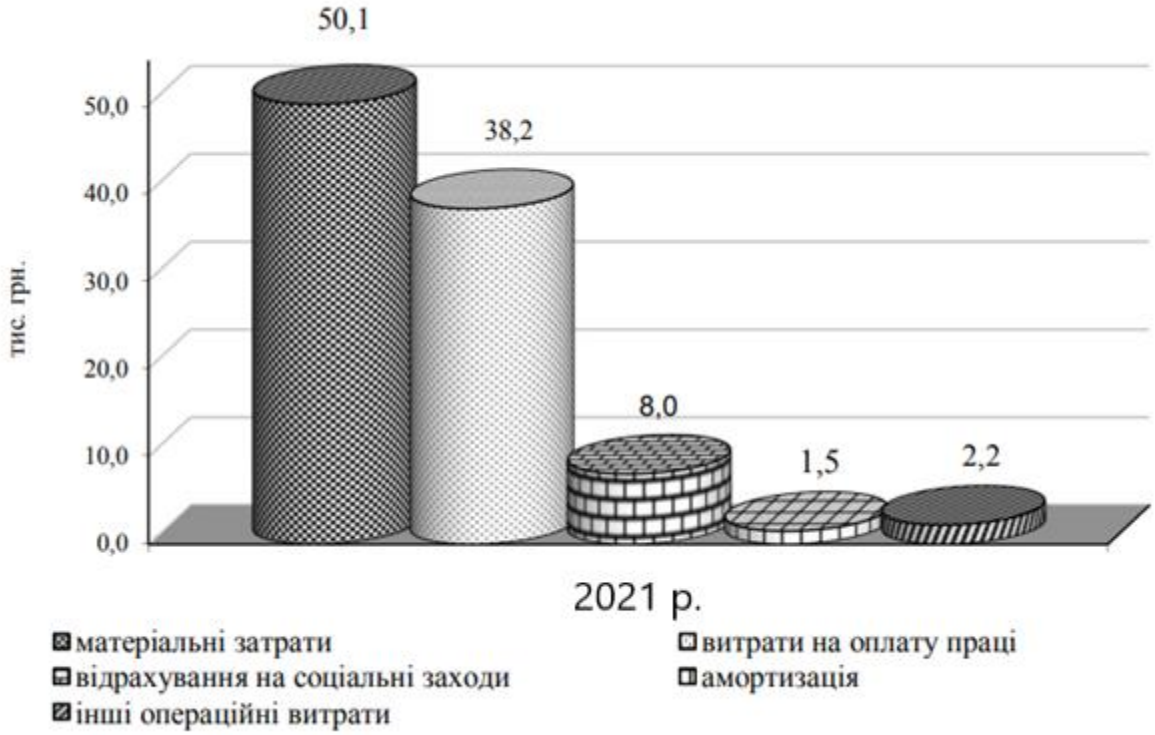

Рисунок 3.3 – Структура витрат за економічними елементами на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» у 2023 р.

Досить важливим етапом під час проведення економічного аналізу виробничих запасів є аналіз їх оборотності. Швидкість обертання таких активів характеризується наступними показниками:

– коефіцієнтом обертання ($К_{об}$), який розраховується як відношення виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) ($В_р$) до середньої вартості виробничих запасів (Зв) (формула 3.4):

$$К_{об} = В_р / З_в \quad (3.4)$$

– тривалістю одного обороту в днях ($Т_{об}$), що розраховується як відношення добутку середньої вартості виробничих запасів та кількості календарних днів у періоді (Д) до виручки від реалізації продукції, тобто (формула 3.5):

$$Т_{об} = З_в \text{ х } Д / В_р \quad (3.5)$$

– коефіцієнт закріплення виробничих запасів, що є зворотним коефіцієнту обертання, який показує величину виробничих запасів на 1 грн. реалізованої продукції (робіт, послуг (формула 3.6):

$$Т_{об} = З_в / В_р \quad (3.6)$$

Розрахуємо зазначені показники на основі даних ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» (табл. 3.3).

Таблиця 3.3 – Аналіз оборотності виробничих запасів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» у 2022-2023 рр.

№ з/п	Показники	2020 р.	2021 р.	Відхилення
1.	Виручка від реалізації продукції, тис. грн.	5082,2	6436,5	+1354,3
2.	Середня вартість виробничих запасів, тис. грн.	79,5	98,6	+19,1
3.	Тривалість одного обороту, днів	5,6	5,5	-0,1
4.	Коефіцієнт обертання	63,93	65,28	+1,35
5.	Коефіцієнт закріплення	0,0156	0,0153	-0,0003

Згідно з розрахунками в таблиці 3.3, коефіцієнт оборотності виробничих запасів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» збільшився на 1,35 пункти. Тривалість обороту цих запасів зменшилася на 0,1 дня. На це відхилення в оборотності вплинули такі фактори, як зростання виручки від

реалізації послуг на 1354,3 тис. грн. та збільшення середньої вартості виробничих запасів на 19,1 тис. грн.

Умовним показником є тривалість обороту в днях при середніх залишках за звітний рік та обсязі реалізації за попередній рік.

Результати проведеного факторного аналізу представлений у таблиці 3.4.

Таблиця 3.4 – Факторний аналіз оборотності виробничих запасів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» у 2022-2023 рр.

Показник	Тривалість обороту в днях			Відхилення (+,-)		
	2022 р.	умовний	2023 р.	загальне	у т.ч. за рахунок факторів	
					середніх залишків	обсягу реалізації
Тривалість одного обороту виробничих запасів	5,6	7,0	5,5	-0,1	1,4	-1,5

На відхилення тривалості обороту в днях впливають зміни середніх залишків виробничих запасів та обсягу реалізації продукції, які можна розрахувати методом ланцюгових підстановок.

Згідно з таблицею 3.4, у звітному році обертання виробничих запасів на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» зросло, головним чином, завдяки збільшенню виручки від реалізації послуг. Зростання вартості середніх залишків виробничих запасів також вплинуло на тривалість обороту, але меншою мірою, ніж зростання виручки.

При аналізі виробничих запасів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» важливо оцінити статті «Прямі матеріальні витрати» та «Матеріальні затрати», забезпечивши їх обґрунтоване формування.

До складу прямих матеріальних витрат входять сировина, основні матеріали, напівфабрикати, комплектуючі, допоміжні матеріали, які безпосередньо відносяться до об'єкта витрат.

Елемент «Матеріальні затрати» включає вартість сировини, матеріалів,

напівфабрикатів, палива, енергії, будматеріалів, запчастин, тари та інших матеріалів, використаних у виробництві [51].

Для оцінки ефективності використання матеріальних ресурсів застосовують такі узагальнюючі показники: матеріаловіддача, матеріаломісткість та питома вага матеріальних витрат у собівартості.

– матеріаловіддача – відношення вартості продукції (робіт, послуг) до матеріальних витрат, що характеризує віддачу запасів на гривню продукції.

– матеріаломісткість – відношення матеріальних витрат до обсягу продукції, що показує, скільки витрат припадає на одиницю продукції.

– питома вага матеріальних витрат у собівартості – відношення матеріальних витрат до повної собівартості, що відображає зміну матеріаломісткості продукції.

На сьогоднішній день важливим завданням для ефективної діяльності ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» є оптимізація матеріаломісткості виробництва. Одним із ключових аспектів є вдосконалення нормування, планування, обліку та аналізу виробничих запасів.

Матеріаломісткість оцінюється за допомогою:

– вартісних показників (узагальнюючий показник для порівняльної оцінки);

– натурально-вартісних показників (визначають речовий склад матеріальних витрат);

– натуральних показників (витрати конкретного виду запасу на одиницю продукції).

Ці показники використовуються для розрахунку:

– індексів матеріальних витрат на 1 грн готової продукції;

– питомих витрат важливих видів запасів;

– співвідношень темпів приросту матеріальних витрат та обсягів виробництва.

Також важливим є показник матеріаловіддачі, який є оберненим до матеріаломісткості та відображає виробництво продукції на 1 гривню

використаних запасів.

Розрахунок вищезазначених показників на основі даних ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» наведено в таблиці 3.5.

Таблиця 3.5 – Динаміка матеріаломісткості і матеріаловіддачі на ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» у 2022-2023 рр.

Показники	2022 р.	2023 р.	Відхилення	
			абсолютне, тис. грн.	Відносне, %
1. Обсяг виробництва, тис. грн.	4135,9	5163,7	+1027,8	+24,9
2.Матеріальні витрати, тис. грн.	2316,1	2736,8	+420,7	+18,2
3. Матеріаловіддача (рядок1 / рядок2)	1,79	1,89	+0,1	+5,6
4. Матеріаломісткість продукції (рядок2/рядок1)	0,56	0,53	-0,03	-5,4

Згідно з таблицею 3.5, матеріальні витрати ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» у 2023 році зросли на 420,7 тис. грн. (18,2%) порівняно з 2022 роком. Обсяги виробництва також зросли на 1027,8 тис. грн., але темпи зростання цього показника були вищими (24,9%), ніж темпи зростання матеріальних витрат (18,2%). Внаслідок цього матеріаловіддача зросла на 0,1 пункти, а матеріаломісткість послуг зменшилася на 0,03 пункти.

У структурі адміністративних витрат ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» матеріальні витрати у 2023 році становили лише 0,8%, а у витратах на збут вони відсутні. Тому основну увагу при аналізі витрачання виробничих запасів слід приділяти матеріальним витратам, що входять до собівартості послуг.

Аналіз витрачання виробничих запасів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» полягає у порівнянні фактичного обсягу витрат з плановим або з попереднім роком. Необхідно розрахувати вплив окремих факторів на виявлені відхилення.

Перелік факторів та методика їх дослідження залежать від технології виробництва та видів виробничих запасів.

Фактори, що впливають на рівень витрат, поділяються на три групи:

– фактор «Норм»;
– фактор «Цін»;
– транспортний фактор.

Вплив фактора «Норм» на собівартість продукції ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» розраховується шляхом порівняння фактичних витрат з нормами витрат на обсяг виробництва.

Перевіряється правильність списання запасів, дотримання норм та причини відхилень. Вплив фактора «Норм» визначається за формулою 3.7.

$$\Delta C_1^{\text{м}} = \sum_{i=1}^{n} (\text{Н}_{\text{фі}}^{\text{м}} - \text{Н}_{\text{ні}}^{\text{м}}) * \text{Ц}_{\text{оі}} * Q_{\text{і}}^{\text{ф}} \qquad (3.7)$$

де $\text{Н}_{\text{фі}}^{\text{м}}$ та $\text{Н}_{\text{ні}}^{\text{м}}$ – нормативне та фактичне витрачання і-го виду запасів на одиницю готової продукції;

$Q_{\text{і}}^{\text{ф}}$ – фактичний обсяг і-го виду готової продукції у натуральних одиницях;

$\text{Ц}_{\text{оі}}$ – облікова ціна і-го виду запасів [88, с. 32].

Відхилення фактичної собівартості виробничих запасів від планової за рахунок фактору «Цін» розраховують за формулою 3.8:

$$\Delta C_2^{\text{м}} = \sum_{i=1}^{n} (\text{Ц}_{\text{фі}}^{\text{м}} - \text{Ц}_{\text{ні}}^{\text{м}}) * \text{Н}_{\text{фі}}^{\text{н}} * Q_{\text{і}}^{\text{ф}}, \qquad (3.8)$$

де $\text{Ц}_{\text{фі}}^{\text{м}}$, $\text{Ц}_{\text{ні}}^{\text{м}}$ - відповідно фактична та планова (кошторисна) ціна і-го виду виробничого запасу.

Зниження транспортних витрат є важливим для скорочення загальних витрат на виробничі запаси. Аналіз транспортних витрат ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» починається з визначення їх частки у відсотках до обсягу виробництва, враховуючи як зовнішній, так і власний транспорт. Дані для

аналізу беруться з рахунків, товарно-транспортних накладних, актів виміру відстаней та інших документів.

Після визначення маси вантажів та фактичних відстаней перевозок, їх порівнюють з відстанями, передбаченими транспортною схемою.

Використання виробничих запасів повинно бути не тільки ефективним, але й враховувати соціальну відповідальність, зокрема, ощадливе використання ресурсів та захист довкілля. Важливо оцінювати результати соціально відповідальної діяльності ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» та їх вплив на фінансовий стан підприємства.

Узагальнення та оформлення результатів аналізу є завершальним етапом. На цьому етапі відбувається синтез результатів, оцінка ефективності та врахування факторів впливу. Обґрунтоване узагальнення сприяє науковій організації управління. Оформлення результатів повинно бути чітким, доступним та практичним, включати розрахунок резервів для збільшення виробництва та зниження витрат.

Розроблені заходи щодо використання резервів ТОВ НВФ «МС АВІА-ГРЕЙД» є основою для прийняття управлінських рішень. Рівні управління та їх функції різняться, тому методика аналізу повинна враховувати специфіку різних ланок управління.

Ефективна організація та методика аналізу виробничих запасів дозволяє виявити проблеми в забезпеченні ресурсами та їх використанні, а також визначити резерви для зниження матеріальних витрат та собівартості продукції.

ВИСНОВКИ

В умовах військового стану виробничі підприємства України продовжують працювати і в процесі діяльності, звичайно, використовують запаси. Виробничі підприємства купують сировину і матеріали, споживають їх у ході виробництва і створюють готову продукцію. При цьому всі операції, пов'язані з придбанням, рухом і вибуттям матеріальновиробничих запасів підлягають відображенню в обліку. Запаси являють собою частину оборотного капіталу, їх правильно організований облік забезпечує ефективне управління підприємством. Недолік або відсутність відомостей про стан і рух запасів може призвести до суттєвих втрат і, як наслідок, збитків підприємства. У свою чергу, структура запасів відображає здатність генерувати дохід. Ефективна організація обліку запасів сприяє контролю за їх збереженням, а ефективне використання спрямоване на забезпечення підприємства грошовими коштами та прискоренням оборотності. Забезпечення високих економічних показників діяльності підприємства можливе тільки при дієвому обліково-аналітичному супроводі в управлінні запасами.

Виходячи з економічної сутності виробничих запасів і теоретичних засад бухгалтерського обліку, нами для виробничих підприємств уточнена класифікація виробничих запасів. Пропонується виділити наступні групи: за функціональним призначенням; цілями; структурою; місцем знаходження.

Запаси є елементом облікової політики підприємства. Формування облікової політики в частині управління запасами має враховувати організаційно-технологічні та методологічні аспекти. До організаційно-технологічної складової облікової політики ми відносимо: принципи обліку запасів; законодавчі акти; форми первинних документів; форми управлінської звітності; правила документообігу; систему обробки інформації; порядок контролю за рухом запасів; відповідальність

працівників; порядок інвентаризації; аналітичний облік; одиниці виміру; взаємодію підрозділів підприємства. До методологічної складової облікової політики ми відносимо: принципи та правила обробки інформації; методи оцінки запасів; робочий план рахунків; розкриття інформації у звітності.

Рух запасів на підприємстві здійснюється виключено на підставі своєчасно складених первиних документів. Для покращення документального забезпечення обліку виробничих запасів нами визначено першочергові заходи, щодо удосконаленнння облікового процесу запасів на підприємстві, а саме : впровадити розроблений нами графік документообігу операцій із запасами; стандартизувати процес упорядкування первинної документації; впровадити оновлені типові уніфіковані форми; розрбити методичне забезпечення з приймання, зберігання та витрачання запасів; обмежити кількість посадових осіб, які мають право підпису документів.

Коже підприємство в Україні у своїй фінансово-господарській діяльності може використовувати самостійно розроблені форми, беручи за основу типові. При цьому в самостійно розроблених первинних документах необхідно дотримуватися всіх обов’язкових реквізитів, передбачених для первинного документа Законом України «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність» та Положенням про документальне забезпечення записів в бухгалтерському обліку. Нами визначено перелік первиних документів з надходження запасів в залежності від спосібу їх надходження на підприємтсво.

В сучасних умовах гсподарювання постає необхідність постійного удосконалення організації обліку запасів на підприємстві. З урахуванням специфіки діяльності виробничих підприємств нами визначено перелік контрольних заходів, які будуть сприяти достовірному відображені операцій з руху запасів та своєчасно визначати «больові точки», які птребують негайного реагування управлінського персоналу.

Для покращення оперативності обліку, якості облікової інформації та управління на підприємстві необхідно в більшій мірі автоматизувати ведення

обліку. Автоматизація посилює контроль за наявністю запасів та прискорює забезпечення виробництва. Поліпшенню та оптимізації обліку виробничих запасів сприяє не тільки якісно складена документація, а й налагоджений виробничий процес. Для подальшої оптимізації обліку виробничих запасів ми розробили механізм удосконалення обліку виробничих запасів на виробничому підприємству.

Надходження запасів на підприємство не можливо уявити без наявної логістичної системи. Витрати логістики при надходженні запасів на підприємство в обліковому процесу є транспортно-заготівельними витратами. І логічно було б вести на окремому синтетичному рахунку 29 «Транспортно-заготівельні витрати» у розрізі субрахунків: 291 «Транспортно-заготівельні витрати: основний контрагент»; 292 «Транспортно-заготівельні витрати: інші контрагенти». Такий підхід до обліку ТЗВ не тільки підвищує прозорість фінансової звітності, а й дозволяє підприємству ефективніше контролювати витрати на логістику; приймати обґрунтовані рішення щодо вибору постачальників та логістичних партнерів; аналізувати вплив логістичних витрат на собівартість продукції та рентабельність підприємства.

Обгрунтована необхідність впровадження на підприємстві впровадження ефективної системи електронного документообігу з метою оптимізації обліку виробничих запасів та підвищення ефективності роботи підприємства.

Досліджено організацію та методику аналізу виробничих запасів дозволило зробити висновок: враховуючи кризовий стан вітчизняної економіки, неможливо повністю скопіювати методики аналізу з міжнародної практики, необхідно адаптувати окремі елементи до вітчизняних умов.

Запропоновано на виробничих підприємствах використовувати розроблену послідовність застосуванн методики аналізу запасів, яка включає поєднання етапів виконання аналізу, інструментарія виконання аналізу, отриманих результатів.

ПЕРЕЛІК ДЖЕРЕЛ ПОСИЛАННЯ

1. Антонець О. О. Методичний підхід до управління запасами на промисловому підприємстві. Б*ізнесінформ*. 2013. № 11. С. 262-265.

2. Багрій К. Л. Особливості аналізу ефективності використання матеріальних запасів підприємства. *Збірник наукових праць. Луцький національний технічний університет*. Економічні науки. Серія «Облік і фінанси». Вип. 7(25): Ч. 1. Луцьк, 2010. С. 50-58.

3. Безруких П. С. Надходження запасів: податковий та бухгалтерський облік. *Бухгалтерський облік і аудит*. 2017. № 2. С.14-46

4. Бурдейна Л. В. Порівняльний аналіз вітчизняного та зарубіжного досвіду обліку виробничих запасів., 2018. URL: https://journal.bukuniver. edu.ua/media/issue_articles/18_1.pdf

5. Бутинець Ф. Ф. Бухгалтерський фінансовий облік : підручник для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищих навчальних закладів. Житомир: ПП «Рута», 2009. 912 с.

6. Бурдейна Л. В. Облік та оцінка виробничих запасів у інформаційній системі підприємства : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.00.09. Львів, 2015. 23 с.

7. Васільєва Л. М. Сучасні проблеми та напрямки вдосконалення організації та ведення обліку виробничих запасів на підприємстві *Молодий вчений*. 2017. С. 623-625. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/molv_2017_4_146

8. Голов С. Ф. Уніфікація як гальмо розвитку бухгалтерського обліку в Україні. *Роль і місце бухгалтерського обліку, контролю й аналізу в розвитку економічної науки та практики*: збірник матеріалів міжнародної науково-практичної конференції (14 травня 2010 р.). Київ : КНЕУ, 2010. С. 31-32.

9. Галатенко А. М., Скрипник М. І. Сучасний підхід до організації обліку запасів на підприємстві. *Ефективна економіка* 2015. № 11. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=4485

10. Герасим П., Лобода Н., Герасим М. Облікова концептуалізація виробничих запасів: зарубіжний досвід та вітчизняні перспективи. URL: http://sophus.at.ua/publ/2015_03_27/sekcija_1_2015_03_27/oblikova_konceptualizacija_virobnichikh_zapasiv_zarubizhnij_dosvid_ta_vitchiznjani_perspektivi/82-1-0-1218.

11. Довга Т. А. Сучасні проблеми документування виробничих запасів на підприємстві, перспективи їх вирішення. *Інвестиції: практика та досвід*. 2014. № 6. URL: http://www.investplan.com.ua/pdf/6_2014/23.pdf

12. Дацко К. П. Обліково-аналітичне забезпечення управління оборотними активами підприємства : автореф. дис. … канд. екон. наук : 08.00.09. Київ, 2016. 20 с.

13. Дулембова К. О. Автоматизація обліку виробничих запасів. Управління розвитком. Харків, 2014. № 11. С. 42-44.

14. Добрянська М. В. Аналіз запасів виробничих підприємств і вироблення пропозиції щодо їх ефективного використання у ринкових умовах. URL: https://nv.nltu.edu.ua/Archive/2012/22_7/175_Dob.pdf

15. Жаворонок А. В. Особливості аналізу виробничих запасів на підприємстві. *Молодий вчений*. Київ, 2017. № 6 (46). С. 422-426.

16. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14 110. (дата звернення: 21.09.2024).

17. Задорожний З. В., Крупка Я. Д., Гудзь Н. В. Бухгалтерський облік : підручник. Тернопіль : ТНЕУ, 2018. 460 с.

18. Зінченко О. В., Сайко К. І. Облік виробничих запасів у відповідності до стандартів. URL: https://er.knutd.edu.ua/bitstream/123456789/7027/1/20170811_ 103.pdf

19. Жарська І.О., Хачірова Ю.С., Сучасні моделі управління запасами на підприємстві. *Науковий вісник Одеського національного економічного університету.* 2023. № 11-12. С. 192-196.

20. Іванченко Н. О., Кучер С. Л., Кудрява С. В. Аналіз сучасних систем

та методів ефективного управління матеріальними ресурсами. *Проблеми системного підходу в економіці*. 2015. № 51. С. 55-59.

21. Інструкція про застосування Плану рахунків бухгалтерського обліку активів, капіталу, зобов'язань і господарських операцій підприємств і організацій : Наказ Міністерства фінансів України від 30.11.1999 р. № 291. Дата оновлення: 26.05.2022 (№ 148). URL: http://zakon.rada.gov.ua/ laws/show/z0893-99. (дата звернення: 19.10.2024).

22. Іванченко А. Г., Максименко І. Я. Особливості обліку виробничих запасів в управлінні діяльністю підприємства. *Ефективна економіка.* 2019. № 9. URL: http://www.economy.nayka.com.ua/?op=1&z=7266 (дата звернення: 01.008.2024).

23. Кащена Н. Б., Цуконова О. В. Удосконалення методики аналізу виробничих запасів підприємства. *Економічна стратегія і перспективи розвитку сфери торгівлі та послуг*. Харків, 2011. № 2. С. 128-135.

24. Коблянська Г. Ю. Порівняльна характеристика ПСБО 9 «Запаси» і МСБО 2 «Запаси». Економіка: теорія та практика. Київ : 2014. № 2, С. 50-56. URL: http://nbuv.gov.ua/ UJRN/econom_2014_2_9.

25. Коваленко А. М., Хом'як С. С., Киян І. Г., Харитонова О. Г. Бухгалтерський облік в Україні: Від теорії до практики. Дніпро : ВКК «Баланс - Клуб», 2016. 1024 с.

26. Кузьмінська О. Е. Напрями аналізу виробничих запасів підприємств. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/32615885.pdf

27. Коваль Н. І. Сутність виробничих запасів як економічної категорії: обліковий та управлінські аспекти. *Економіка. Фінанси. Менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2017. № 7. С. 93-105.

28. Лавруша О. Г. Класифікація виробничих запасів на металургійних підприємствах. *Теоретичні і практичні аспекти економіки та інтелектуальної власності*. Харків : 2012. Вип. 1, Том 2, С. 135-139.

29. Леонова Ю. О. Запаси підприємства як об'єкт обліку: сучасний стан та напрями вдосконалення. URL: http://global-national.in.ua/archive/2-

2014/257.pdf

30. Лежненко Л. І., Ломова І. О. Теоретичні аспекти удосконалення аналітичного обліку виробничих запасів. *Молодий вчений*. 2014. № 5(08). С. 122-126.

31. Левченко О.П. Шляхи удосконалення організації обліку виробничих запасів. *Збірник наукових праць Таврійського державного агротехнологічного університету (економічні науки)*. 2014. № 4(28). С. 266-270.

32. Лопатіна В. В. Економічна сутність виробничих запасів. *Наукові праці. Економіка.* Полтава, 2012. Вип. 177, Том 189. С. 67-71.

33. Методичні рекомендації з формування собівартості продукції (робіт, послуг) у промисловості : Наказ Міністерства промислової політики України від 09.07.2007 р. № 373. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0373581-07 (дата звернення: 30.10.2024).

34. Методичні рекомендації щодо облікової політики підприємства : Наказ Міністерства фінансів України від 27 червня 2013 р. № 635. Дата оновлення: 18.10.2022 (№ 337) URL: http://zakon.golovbukh.ua /regulations/1521/8199/8200/461833. (дата звернення: 03.11.2024).

35. Марченко Н., Юрченко М. Модель визначення оптимального часу постачання продукції. *Науковий вісник Полісся.* 2018. Вип. 13. №1. С. 60-63.

36. Мурашко О. В. Облік використання матеріальних запасів на виробництві в умовах впровадження ЕОМ. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Menedzhment/2008_10/murash.htm (дата звернення: 01.11.2024).

37. Методичні рекомендації з бухгалтерського обліку запасів : Наказ Міністерства фінансів України від 10.01.2007 № 2. URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0002201-07#Text

38. Міжнародний стандарт бухгалтерського обліку 2 «Запаси». URL: https://mof.gov.ua/storage/files/IAS-02_ukr_2016.pdf (дата звернення: 30.09.2024).

39. Муравський В. В. Оцінка в комп’ютерно-комунікаційній формі

обліку. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль, 2016. № 3, С. 122-130.

40. Меркулов М. М., Ширяєва Л. В., Гуральська В. В. Вибір моделі формування системи управління запасами на підприємстві. URL: http://www.vestnik-econom.mgu.od.ua/journal/2020/46-2020/13.pdf

41. Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності» : Наказ Міністерства фінансів України № 73 від 07.02.2013 р. Дата оновлення: 07.11.2023 (№ 624) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0336-13. (дата звернення: 13.10.2024).

42. Наказ Міністерства статистики України від 21.06.1996 р. № 193 : Про затвердження типових форм первинних облікових документів з обліку сировини та матеріалів: URL: https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0193202-96#Text

43. Про затвердження Положення про документальне забезпечення записів у бухгалтерському обліку : Наказ Міністерства фінансів України від 24.05.1995 р. № 88. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0168-95#Text (дата звернення: 29.07.2024).

44. Омельницька З. Рух запасів: оформляємо первинні документи. *Журнал Баланс*. 2019. № 19 (1892). С. 3-12. URL: https://balance.ua/files/global/2019-Balance-19-p3-12-UA.pdf.

45. Олініченко І. В., Кравець М. О. Сучасні проблеми та напрямки вдосконалення обліку виробничих запасів на підприємстві. URL: http://www.confcontact.com/2013_04_04_zhv/14_Kravec.htm.

46. Омецінська І. Облікова інформація: економічна сутність та критерії якості. *Вісник Тернопільського національного економічного університету*. Тернопіль : 2016. № 3, С. 131-141.

47. Ощепков О. П. Визначення поняття «Виробничі запаси» в бухгалтерському обліку. *Економіка харчової промисловості*. 2011. № 3, С. 71-73.

48. Пальчук О. В. Проблеми формування облікової політики

виробничих запасів машинобудівних підприємств. *Наукові праці Кропивницького національного технічного університету.* Серія: Економічні науки. Кропивницький : 2014. Вип. 25, С. 426-434.

49. Панасюк В. М. Витрати виробництва: управлінський аспект : монографія. Тернопіль : Астон, 2005. 287 с.

50. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 р. № 2755-VI. Дата оновлення: 21.05.2024 р. (№ 3721-IX) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2755-17. (дата звернення: 05.11.2024).

51. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 16 «Витрати»: Наказ Міністерства фінансів України № 318 від 31.12.1999. Дата оновлення: 29.09.2020 (№ 588) р. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0027-00. (дата звернення: 08.10.2024).

52. Порядок визначення розміру збитків від розкрадання, нестачі, знищення (псування) матеріальних цінностей : Постанова Кабінету міністрів України від 22.01.1996 р. № 116. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/116-96-%D0%BF#Text

53. Положення (стандарт) бухгалтерського обліку 9 «Запаси» : Наказ Міністерства фінансів України № 246 від 20.10.1999 р. Дата оновлення: 07.10.2022 р. (№ 320) URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0751-99. (дата звернення: 15.11.2024).

54. Положення про інвентаризацію активів та зобов'язань : Наказ Міністерства фінансів України від 02.09.2014 р. № 879. URL: http://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1365-14 116. (дата звернення: 20.10.2024).

55. Подолянчук О. А. Виробничі запаси: економічна сутність та облік. *Економіка, фінанси, менеджмент: актуальні питання науки і практики*. 2018. № 5. С. 88-101.

56. Пугаченко О. Б. Оцінка запасів згідно національних та міжнародних стандартів бухгалтерського обліку. URL: https://core.ac.uk/download/pdf/81588915.pdf

57. Порядок проведення дооцінки залишків товарно-матеріальних

цінностей : Наказ Міністерства економіки України та Міністерства фінансів України від 31.05.1993 р. № 37-20/248/07-104. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0069-93#Text

58. Райковська І. Т. Методика економічного аналізу на промислових підприємствах. *Міжнародний збірник наукових праць*. Випуск 3(6). С. 239-258 URL: https://eztuir.ztu.edu.ua/jspui/bitstream/123456789/6585/1/239.pdf

59. Роєва О. С. Розвиток підходів до класифікації виробничих запасів на підприємствах гірничо-металургійного комплексу України. *Наукові праці Кропивницького національного технічного університету.* Кропивницький 2016. Вип. 29. С. 163-169.

60. Садовська І. Б. Фінансовий облік : навч. посіб. Луцьк : Навчально-видавничого відділ ЛНТУ, 2011. 511 с.

61. Селіванова Н. М. Проблемні аспекти обліку виробничих запасів аграрних підприємств. *Аграрний вісник Причорномор'я*. 2010, № 53. URL: http://www.nbuv.gov.ua/portal/chem_biol/avpch/En/2010_53/Selivan.pdf.

62. Сонько В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. для студентів спеціальності «Облік і аудит» вищого навчального закладу. Тернопіль : Астон, 2005. 496 с.

63. Сопко В. В. Бухгалтерський облік : навч. посіб. Тернопіль : Астон, 2005. 496 с.

64. Титенко Л.В. Економічна сутність виробничих запасів. *Фінанси, облік і аудит.* Київ, 2011. № 18. С. 361-369.

65. Федак Л. М. Запаси підприємств: сутність та класифікація. *Вісник Хмельницького національного університету*. Хмельницький : 2012. № 1, С. 157-162.

66. Хмельницький І. Від запасів до готової продукції. *Податки та бухгалтерський облік*. Тернопіль : 2007. №1, С. 23-29.

67. Шпирко О. М., Семенова С. М. Облік виробничих запасів і аналіз ефективності їх використання : монографія. Київ : ВД «Артек», 2018. 239 с.

68. Шендригоренко М. Т. Виробничі запаси підприємства як об'єкт

обліку та аудиту. *Глобальні та національні проблеми економіки*. Миколаїв : 2017. Випуск 20. С. 1045-1047.

69. Шмиголь Н. М. Роль і місце аналізу виробничих запасів у системі управління ресурсним потенціалом підприємства. *Держава та регіони*. Серія: Економіка та підприємництво. 2015. № 5. С. 102-106.

70. Шум М. А., Гулько К. С. Особливості обліку та аналізу виробничих запасів на підприємствах України в сучасних умовах. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Ужгород : 2017. № 4. С.166-169.

71. Яценко В. Ф. Первинний облік виробничих запасів: критична оцінка та пропозиції щодо вдосконалення. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. Полтава : 2013. № 3 (59). С. 339-343.

72. Bureau of Economic Analysis, NIPA Handbook: Concepts and Methods of the U.S. National Income and Product Accounts, 2016, Chapter 7: Change in Private Inventories. URL: http://www.bea.gov/national/pdf/chapter7.pdf.

73. Dr Ahmad Khalid Khan. An Analysis of Optimal Inventory Accounting Models - Pros and Cons. European Journal of Accounting, Auditing and Finance Research. URL: https://www.researchgate.net/publication/324829275.

74. Fernando Penalva, Marc Badia Castella. Accounting for Inventories. Harvard Business Publishing. URL: https://hbsp.harvard.edu/product/IES531-PDF.

75. John G. Salek. Accounts Receivable Management Best Practices: book, 1st edition. New York C., 2019. 304 p.

76. Mosnier, C. Economic and environmental impact of the CAP mid-term review on arable crop farming in Southwestern. France: book, 1st edition. France, 2012. pp. 1408-1416.

ДОДАТОК А

Графік документообігу запасів ТОВ «МС АВІА-ГРЕЙД»

Назва документів	Складання, одержання та передавання		Оперативна робота з документом			Надходження документів до бухгалтерії, їх обробка та узагальнення показників		
	Відповідальна особа	Термін передавання	Хтс приймає	Операції з документом	Одержувач і час	Час приймання	Операції з документом	Комуі коли передати
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Супровідні документи постачальників (ТТН)	експедитор	В день одержання	Відділ постачання	Контроль поставки	бухгалтерія в день одержання	Щоденно з 8.00 до 15.00 години	перевірка змісту та арифме-тичних підрахунків	На склад на другий день після одержання
Прибутковий ордер	комірник	Вівторок, п'ятниця з 8 до 15 год.	Відділ постачання	Контроль поставок та плану постачання	бухгалтерія понеділок, середу з 12.00 до 17.00	Понеділок, середа з 12.00 до 17.00	перевірка змісту, розцінка, запис до регістрів обліку	Архів 15 числа першого місяця після закінчення кварталу
Лімітно-забірні картки	Технолог	1 -2 число місяця	Комірник	Відпуск запасів	бухгалтерія понеділок, середу з 12.00 до 17.00	Понеділок, середа з 12.00 до 17.00	Контроль за лімітом відпуску	Теж саме
Акт-вимога на додатковий відпуск (заміну) матеріалів	бухгалтер	Вдень складання	Комірник	Теж саме	бухгалтерія після видачі запасів	Понеділок, середа з 12.00 до 17.00	Теж саме	Теж саме

Продовження ДОДАТКУ А

1	2	3	4	5	6	7	8	9
Назва та номер документа	Відповідальний за складання	Посадові особи, які підписують документ	Підстава для створення документа	Термін створення документа	Куди передається для виконання операції	Термін передачі до бухгалте-рії	Посадові особи, які обробляють документ	Місце і термін зберігання
Накладна на відпуск (внутрішнє переміщення) матеріалів	Бухгалтер матеріального відділу	Керівник підприємства Головний бухгалтер	1. Договір 2. Заява 3. Лист 4. Доручення на одержання цінностей	Щоденно 14-18 год.	Матеріальному складу Одержувачеві	Наступного дня після виконан-ня операції	Старший бухгалтер матеріаль-ного відділу	Архів бухгалтерії, 3 роки
Лімітно-забірні картки	Технолог, економіст	Головний технолог, головний економіст	Технологічні карти на виготовлення продукції Норми матеріальних витрат Виробнича програма структурного підрозділу	1-2 число кожного місяця	Матеріальному складу Одержувачеві	Після видачі ліміту або після закінчення місяця	Старший бухгалтер матеріаль-ного відділу	Архів бухгалтерії, 3 роки
Акт-вимога на додатковий відпуск (заміну) матеріалів	Бухгалтер матеріального відділу	Керівник підприємства Голові бухгалтер	Технологічні карти виготовлення продукції Виробнича прграма структурного підрозділу Доповідна записка керівника структурного підрозділу	Щоденно, 14-18 год.	Матеріальному складу Одержувачеві	Наступного дня після виконання операції	Старший бухгалтер матеріаль-ного відділу	Архів бухгалтерії, 3 роки